BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN,
EN
EERKROON
VOOR DE
CAAB DE GOEDE HOOP,
DOOR
JAN DE MARRE.

TE AMSTELDAM,
By ADRIAAN WOR, en de Erve G. ONDER DE LINDEN, 1746.
Met Privilegie der Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en Westvriesland.

PRIVILEGIE.

De Staten van Holland, en Westvriesland, doen te weten: alzo ons te kennen is gegeven by ADRIAAN WOR, en de Erve GERARD ONDER DE LINDEN, Burgers en Boekverkopers te Amsteldam, dat zy Supplten bezig waren te doen drukken, *Jan de Marres Batavia, in zes Boeken vervat*, in Poëzy; als mede *Bespiegelingen, Gezangen en Mengelstoffen, door den zelfden Autheur*; waarvan het eerste, met veel moeite en zware kosten, zo verre gebragt was, dat het in 't korte aan het ligt zouden komen, en het overige daarop stond te volgen: En wyl zy Supplten niet zonder reden bedugt waren, dat eenige baatzoekende menschen, tot hun Supplten groote schade en nadeel, zouden ondernemen de voorschreven werken, of een van die, in 't geheel of ten deele na te drukken, en alzo te debiteeren: zo keerden zy Supplten zich tot ons, zeer ootmoediglyk verzoekende, dat het Onze goedertierne geliefte zyn mogte, hun Supplten te gratificeren met een Octroy voor den tyd van vyftien eerstkomende en agter een volgende Jaren, waarby aan de Supplten voor haar zelven, hare erven, of regt verkrygende, geconsenteert en geoctroyeert worden, om dezelve Boeken in alle Landen onder Onze Jurisdictie staande en gelegen, te mogen drukken, uitgeven, en verkopen, met speciaal verbod aan alle andere, dezelve in 't geheel, of ten deele, of op een' andren titul of naam na te drukken, of te verkopen, of dezelve, buiten deze Landen, of elders nagedrukt zynde, hier te lande in te voeren, te verkopen of te verruilen, op zodanige pœne tegen de overtreders, als wy zouden goed vinden daarop te statuëren.

ZOO IS 'T, dat wy de zake en het voorsz: verzoek overgemerkt hebbende, ende genegen wezende, ter bede van de Supplten uit onze regte wetenschap, souveraine magt en Authoriteit, dezelve Supplten geconsenteert, geaccordeert en geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen en octroyeren hen by deze, dat zy gedurende den tyd van vyftien eerst agter een volgende Jaren, de voorsz. Werken van *Jan de Marres Batavia, in zes Boeken vervat*, in Poëzy, als mede *Bespiegelingen, Gezangen en Mengelstoffen, door den zelfden Autheur*, in diervoegen als zulks by de Supplten is verzogt, en hier voren uitgedrukt staat, binnen den voorsz. Onzen Lande alleen zullen mogen drukken, doen drukken, uitgeven en verkopen, verbiedende daaromme allen ende een iegelyken, dezelve werken in 't geheel of ten deele te drukken, na te drukken, te doen nadrukken, te verhandelen of te verkopen, ofte elders nagedrukt, binnen de zelve Onze Landen te brengen, uit te geven, ofte te verhandelen en verkopen, op verbeurte van alle de nagedrukte, ingebragte, verhandelde ofte verkofte exemplaaren, ende een boete van drie duysent gulden daar en boven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier, die de Calange doen zal, een derde part voor den Armen der plaatse daar het Casus voorvallen zal, en het resterende derde part voor de Supplten, en dit telkens, zo menigmaal als dezelve zullen werden agterhaalt. Alles in dien verstande, dat Wy de Supplten met dezen Onzen Octroye alleen willende gratificeren tot verhoeding van haare schade, door het nadrukken van de voorsz: Werken, daar door in geenigen deele verstaan den innehoude van dien te authoriseeren ofte te advoueeren, ende veel min dezelve onder onze protectie ende bescherming eenig meerder crediet, aanzien ofte reputatie te geven, nemaar de Supplten in cas daarinne iets onbehoorlyks zoude influëeren, alle het zelve tot hunnen laste zullen gehouden wezen te verantwoorden; tot dien einde wel expresselyk begeerende, dat by aldien

zy deze Onze Octroye voor dezelve Werken zullen willen stellen, daarvan geene geäbrevieerde ofte gecontraheerde Mentie zullen mogen maken, nemaar gehouden wezen, het zelve Octroy in 't geheel en zonder enige Omissie daar voor te drukken, ofte te doen drukken, en dat zy gehouden zullen zyn een Exemplaar van de voorsz. Werken, op groot papier, gebonden en wel geconditioneert, te brengen in de Biblioteecq van Onze Universiteit te Leiden, binnen den tyd van zes weken nadat zy Suppl^ten^ dezelve werken zullen hebben beginnen uit te geven; op een boete van zes hondert Guldens, na expiratie van de voorsz. zes weken, by de Suppl^ten^ te verbeuren, ten behoeve van de Nederduitsche Armen van de plaats alwaar de Supplianten woonen, en voorts op pœne van metterdaat versteken te zyn van het effect van dezen Octroye: dat ook de Suppl^ten^ schoon by het ingaan van dit Octroy een Exemplaar gelevert hebbende, aan de voorsz. Onze Biblioteecq, by zo verre zy geduurende den tyd van dit Octroy dezelve Werken zouden willen herdrukken met eenige observatiën, noten, vermeerderingen, veranderingen, correctie, of anders, hoe genaamd, of ook in een ander formart, gehouden zullen zyn, wederom een ander Exemplaar van dezelve Werken, geconditioneert als voren, te brengen in de voorsz. Biblioteecq, binnen dezelven tyd, en op de boete en pœnaliteit als voorsz. Ende ten einde de Suppl^ten^ dezen Onzen Consente ende Octroye mogen genieten als naar behoren, lasten wy allen ende eenen iegelyken dien het aangaan mag, dat zy de Suppl^ten^ van den inhouden van dezen doen, laaten, en de gedogen, rustelyk, vreedelyk en volkomentlyk genieten ende gebruiken, cesseerende alle belet ter contrarie. Gegeven in den Hage, onder Onzen grooten zegele, hier aan doen hangen op den twee-en-twintigste July, in 't Jaar Onzes Heeren en Zaligmakers duysent zeven hondert negen en dertig.

J. H. V. WASSENAER.

Ter ordonnantie van de Staten

WILLEM BUYS.

Aan den Suppl^ten^ zyn nevens dit Octroy, ter hand gesteld, by Extract autenticq, haar Ed Gr. Mog. Resolutie, van den 28 Juny 1725, en 30 April 1728, ten einde om zich daar na te reguleeren.

AAN DEN

WEL EDELEN GROOTACHTBAREN HEERE,

DEN HEERE

MR. PIETER RENDORP,

HEERE van MARQUETTE,

REGEERENDE BURGERMEESTER, en RAAD

der Stad AMSTERDAM, enz. enz. enz.

Grootachtbre Burgerheer, voor wien 's Volks liefde blaakt
Wyl Ge ook, in 't Stadsbewint voor 't heil der Kunſten waakt!

Durft, in uw hoog gezag, myn Zangſter U begroeten,
Om 't werk van haar vernuft te leggen aan uw voeten?
Om, als uw eedle Geeſt den boog der zorg ontſpant,
In haar Beſpiegling, U van 't vryë Nederland
Naar 't Hoofd van Goede Hoop te voeren? om uwe oogen
Te ſtreelen door 't gezicht van 't eeuwig Alvermogen?
Durft ze, als het ſchoon Heeläl van Gods beſtier getuigt,
Terwyl Gy op 't vertoog van 's Hemels wondren juicht,
Zich vleien dat ze uw' Geeſt tot aandacht op zal wekken,
Als ze U de ſchoonheid van den Zuidhoek zal ontdekken?
Hoe! zou zy twyffelen, Grootachtbre Burgerheer!
Of ze in uw hoogheid zich moog' ſtreelen met die eer?
Of Ge, in den luiſter van het Staatsbewint gezeten,
Uw liefde tot de Kunſt, U zelven had vergeten?
Zou ze U, die 't edel ſpoor van groote zielen kieſt,
Uw deugd niet in 't genot der waereldſche eer verlieſt;
U, die, om aan het Y der Kunſten troon te veſten,
Een' ſchat van kennis oogſtte in andere geweſten,

En uit hun letterbeemd, gelyk een nyvre By,
Die de eêlste ſappen zuigt uit vreemde kruidery,
Een' dierbren honig voor den Kunſtrei wiſt te gaadren;
Niet met haar Dichttafreel vrymoedig durven naadren?
Zou ze U, die met de Kunſt, ten ſpyt van Midas krooſt,
De laſtige uuren van het Stadsbeſtier verpooſt,
Verdenken, of ze uwe eer, uw aanzien mogt ontluiſtren?
Dat ware een misdaad die uw glorie zou verduiſtren.

Wien zou ze een Dichttafreel, 't geen de eer van God ontdekt,
Opöfferen dan U, die ons ten Schutsheer ſtrekt,
En 't heil van Land en Kerk grootmoedig wilt bewaken;
Om ſnooden, die Gods magt in 't ſchoon Gewrocht verzaken,
Te weeren, als een Peſt, uit uwe Burgery?
Dan U, die, yvrend' met 's Lands Vaders aan het Y,
In uw regeering ſtaart op de Oorzaak aller dingen,
Een heilryk eind' bedoelt voor uwe Stedelingen,
Uw vaderlyke gunſt en zorg hen niet ontzegt,
Hen naar Gods voorbeeld hoed, in billykheid en recht,

Hen

Hen wyze palen ſtelt in hun gedrag en wandel,
En, door uw' invloed op elks werken, ſtaat en handel,
Den voorſpoed kweekt en voed, niet anders dan het Licht
Onze aarde koeſtert door zyn flonkerend gezicht,
Terwyl de ſtralen, die door levensvonken gloeien,
Zo heuglyk 't lage kruid als 't hoog geboomt' doen groeien.
Ja, wien zou ze ook een kroon voor Neêrlands Koopvaardy,
Die op haar' watertroon, geveſtigd aan het Y,
't Verbazend voorwerp is van twee paar waerelddeelen,
Opöfferen, dan U, die voor haar zeekaſteelen
En ryken handel waakt? dan U, die met 's Lands Raad
Uw zorg doet blyken voor die hoofdzuil van den Staat,
En de Ooſter Maatſchappy, ten ſpyt van nydige oogen,
Begunſtigt in haar Recht, beſchermt door uw vermogen?
Dan U, wiens eedle Naam op 't eeuwigweemlend zout
Gevoert word, daar de Zon het Ooſt met gloeiend goud
En prachtig purper tooit, en daar zy de avondkimmen
Verzilvert door haar' glans, en 't week kriſtal doet glimmen.

Myn

Myn Zangſter, aangeſpoord door uwe Nedrigheid,
Waardoor Gy harten wint, uw' Naam met roem verbreid,
Geruſt dat Gy de Kunſt zult tot een' Schutsheer ſtrekken,
Gemoedigd door uw deugd, die eerbied kan verwekken,
Verzekerd van uw gunſt, die haar zo dier verpligt,
Stelt uw' doorluchten Naam op 't voorhoofd van haar Dicht;
En wenſcht, dat, door uw zorg, der Volken handel groeie,
't Gemeenebeſt der Kunſt in vollen luiſter bloeie!
Dat de aangename Vreê by uw beſtier verſchyn',
Het landverwoeſtend vuur der Runderpeſt verdwyn'!
Dat 's Hemels zegen dale op uwe Burgeryë,
De Vryheid, op haar' troon, 't geweld der Dwinglandyë
Door uw beleid en raad manmoedig wederſtreev'!
Dat, op uw waakzaamheid, de helſche Tweedragt beev',
De Ruſt haar' zetel veſte in 't hart der onderzaten!
Dat, daar Gy 't heil bedoelt van Neêrlands vryë Staten,
Gods gunſt ook op uw Huis en edel Maagſchap daal',
De zon van voorſpoed en vernoeging U beſtraal',

T O E W Y I N G.

De hemelſche Almagt U met hare vleugels dekke,
Uw' dierbren levensdraad, tot heil der Volken, rekke;
Opdat onze Amſtelſtad, geſtreeld door dat geluk,
Uw' Naam met gouden inkt in haar gedenkrol drukk'!

JAN DE MARRE.

VOOR-

VOORBERICHT.

De beſchouwing van de verbazende Wonderen, die in de nutte werking der geſchapene dingen, op den Oceäan, en in uitheemſche luchtſtreken zich vertoonen; en de onverwachte redding uit doodelyke omſtandigheden, in zulk een oogenblik waarin alle menſchelyke vermogens vruchteloos waren; twee zaken, waaruit het beſtaan van een eeuwige Oorzaak, en wys Beſtierder aller dingen, op het luiſterrykſte te ontdekken is; hebben in my, op myne laatſte reize naar Indië, den luſt ontfonkt om die gewigtige Waarheid nader op te ſpeuren. Een aangeboren trek tot de Dichtkunde, drong my die eeuwignutte Waarheid in een Dichttafereel af te malen, om dezelve, door eene geduurige beſchouwing en herdenking, te vaſter in myn geheugen te drukken, en dus altoos gewapend te zyn tegen de verleiding eener vrygeeſteryvoedende Eeuwe, waarin de Hoogmoed, Wellust, Eigenliefde, Onkunde, en bygeloovige Eenvoudigheid, het beſtaan van een eeuwig, volmaakt wys, en albeſtierend Wezen loochenen, verduiſteren, of van Het Zelve een verkeerd en ſtoffelyk denkbeeld

vor-

vormen, en aan Het Zelve iets toeëigenen 't welk met Deszelfs Goddelyke Volmaaktheden ten eenemale onbestaanbaar, en Derzelver luister onwaardig is.

Dewyl nu dit Tafereel, in myne onbedrevene kunstjaren, en buiten eenige waarschynlykheid, dat ik het zelve ooit zoude in het licht brengen, door my geschetst, en allengs is opgeschilderd; zo heeft het eene schikking behouden, welke min naar de volmaaktste Kunstregels, dan naar eene byzondere verkiezing gevormd is; en het zoude nooit aan de waereld zyn medegedeeld, indien dezelfde oorzaak, die myne Dichtkundige beschryving van de stad Batavia, en de Opkomst en Grootheid der Oostindische Maatschappyë in het licht heeft gevoert, geene gelegenheid daartoe hadde gegeven. Sedert dien tyd heb ik, op den raad van kunstlievende Vrienden, aan 't zelve de noodwendigvereischte Verbeteringen toegebragt: en schoon ik, om de onuitputtelykheid dezer gewigtige Stoffe, niet alles heb kunnen aanhalen; zo vertrouw ik echter, dat, de Lezer in dit kort begrip, een genoegzaam getal van overtuigende blyken zal vinden, die aan hem

de

de waarheid van Gods wys beſtier in de werking der ſchepſelen zullen ontdekken.

Ik vleie my zelven niet, dat ik iets nieuws voortbrenge; dewyl deze Stoffe door vele groote Vernuften, hoewel in onrym, is verhandeld; ook heeft de groote Dichter Vondel, in zyne BESPIEGELINGEN van GOD en GODSDIENST, iets van deze deze Stoffe, dog op een andere wyze, aan de waereld medegedeelt. Maar dewyl deze Waarheid nooit genoeg kan beſchouwt, nooit genoeg kan nagedacht worden, en ſomwyl de verandering in de voorſtelling, eene zaak als nieuw kan doen voorkomen; zo heb ik het gewaagt, om, volgens myne voorige belofte (in het Voorbericht, aan 't hoofd van het Dichtwerk Batavia te vinden,) deze BESPIEGELINGEN in het licht te brengen; in hope dat zy grooter Dichters zullen aanſpooren, om hunne bekwaamheden aan deze nutte, onuitputtelyke, doch niet min bekoorlyke Stoffe, in 't werk te ſtellen, en, zo veel hun zal mogelyk zyn, door de geeſttreffende en ſtreelende Rymklanken de harten der Tegenſprekeren te raken; 't welk aan de krachtigſte Vertoogen der

 groot-

grootſte Wysgeeren, tot heden toe, ſchynt mislukt te zyn.

Schoon nu dit Werk voor Beminnaren van Natuurkundige Wetenſchappen klaar genoeg is, en zonder eenige opheldering, of Aanteekeningen, zal worden verſtaan echter zullen 'er Lezers gevonden worden voor welken de zaken en woorden, welke betrekkelyk zyn tot de Zeevaart, Hemel- en Bovennatuurkunde, (waarvoor ik geene, dan de daar in gewoone uitdrukkingen heb kunnen vinden,) duiſter zullen ſchynen: 't is voor hen, dat ik geöordeelt heb eenige Aanteekeningen te moeten opſtellen, die ik niet in, of onder het Werk, maar achter het zelve hebbe geplaatſt, opdat zy den Minderkundigen van dienſt mogten wezen, zonder den behoorlyk Geöefenden eenige onnoodige afleidinge te veroorzaaken. Ik rade derhalve den Leergierigen, dezelven eerſt te doorzien, eer hy tot de lezing van het Werk overgaa; opdat hy dus de geduurige terugbladering myde moge.

Ik heb achter deze Beſpiegelingen, tot eene uitſpanning, eene Dichtkundige Beſchryving van de Caab de Goede Hoop geſchikt, die, ſchoon op eenen ande-

deren trant geschreven, my echter toescheen gevoeglyk daarop te konnen volgen, omdat de gemelde Bespiegelingen aan dien Zuidhoek eindigen; en heb mede noodig geächt, dewyl de eigen namen der Plaatsen en Zaken niet kunnen verandert worden, door eenige Aanteekeningen dat Werkje op te helderen; om dus een Lezer die van dien Zuidhoek geene genoegzame kennis heeft, daarvan het vereïschte bericht te geven. Hierby heb ik ook te verwittigen, dat men het invoeren van den Vorst der Lucht, in den Tweeden Zang van dat Werkje, te houden hebbe voor eene Poëtische Vinding, en gewettigde Vryheid, om den naam van eenen Berg, en de twee verschillende Winden, die in de twee Jaarsaizoenen aan dien Zuidhoek regeeren, op eene Dichtkundige wyze te beschryven; zonder daarmede te willen beteekenen, dat de Oorzaak van die Winden, en de Krygsberoerten, door dien gemelden Vorst der Lucht zouden zyn voortgebragt.

Voorts heb ik beide deze Dichtwerkjes in één Deel by elkander geschikt, met oogmerk om myne overige byééngevoegde Dichtstukjes, die alreede meeren-

deels

deels zyn afgedrukt, in het eerſtkomende Na-jaar, onder den Tytel van HOF-EN MENGELDICHTEN, te laten volgen, welke dan achter deze BESPIEGELINGEN gevoegd, en in één, of in twee Deelen, naar yders keure, zullen konnen gebonden worden.

Dit is het, leergierige Lezer, dat ik noodig achtte U te berichten, met toewenſching dat dit Werk U in het lezen tot zo veel ſtichting en uitſpanning ſtrekke, als het my tot leering en vermaak in het ſamenſtellen gedient heeft; terwyl ik hope dat Gy, als verzekerd dat ik niemand pooge te benadeelen, naar den aart der liefde, de dubbelzinnige uitdrukkingen, waarvan geene wydlopige Werken volkomen vry zyn, ten goede zult opvatten; en dat de Feilen, die onder het drukken zyn ingeſlopen, en welke achter dit Werk zyn aangeteekend, door U, volgens de opgegevene Aanwyzing, zullen worden verbetert.

In Amſteldam, *den* 28 *van* Sprokkelmaand,
des Jaars, MDCCXLVI.

OP DE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEIT

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN,

GEZONGEN DOOR DEN HEERE

JAN DE MARRE.

Terwyl de Godvrucht kwynt, de Deugt van hartzeer zucht,
De Bybelwaarheit en de Godsdienſt angſtigh klagen,
't Geloof, de Liefde en Hoop, van droefheit neêrgeſlagen,
Voor aller ondergang gevoeligh zyn beducht;

Omdat zy d' ydle Waan, door Hoogmoedt eerſt bevrucht,
Het monſter Ongeloof, gebaart in vroeger dagen,
Gekoeſtert in haar' ſchoot, de waerelt om zien dragen,
Een gif zien ſpreiden; zelfs in onze vryë lucht:

Noopt d'achtbre Wysheit zelf den geeſt der Poezyë,
Opdat ze voor Gods eer en albeſtiering ſtryë:
Waarop haar zoon DE MARRE in heldenyver gloeit.

Hy kieſt den bybel der Nature, ſlaat aan 't zingen,
En voert de Waarheit in triumf door 's hemels kringen,
Totdat men aan haar koets het ſchrikdier ziet geboeit.

ARNOLD HOOGVLIET.

***

ZEGEGROETE
AAN DE
DICHTKUNST;
BY DE UITGAVE DER
BESPIEGELINGEN
VAN DEN HEERE
JAN DE MARRE,
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

Godvruchte Poëzy, volschoone Hemelspruit,
In de eeuwigjuichende englenchoren
Uit Goddelyken Lof en dankbre Vreugd geboren!
Hoe lokt Gy 't hart ten boezem uit!
Hoe lieflyk streelt Ge uw Voedsterlingen,
Wanneer Ge ons hart ontvonkt door zangveranderingen?

Geen Heidensch Yvervuur, geen woeste Bastaardy,
Geen Leugengeest, wiens dertle vonden
Te lang den Christen naam, Gods eer, uw' luister schonden;
Geen fabelzieke Afgodery,
Maar 't Heillicht van Geloof en Reden
Bezielt ons, op 't gezicht van uwe aanminnigheden.

Ge-

Gekoesterd door dien glans, uw' wakkren Palinuur
De Marre, op 't klinken uwer snaren,
Dus volgende over 't vlak der leeringryke baren;
Zien we, uit de wondren van Natuur,
U, voor onze opgehelderde oogen,
Gods Wysheid, vry Bestier en Almagt klaar betoogen.

Den Dwaalgeest, die verwaand het waakzaam Christendom
Dees dierbre waarheid durft betwisten,
Ontrukt Gy 't scherpst geweer der schaamtlooze Ongodisten;
Geval en Noodlot, de achtbre mom,
't Beguichlend zwaard der Aretynen,
Doet Ge, als twee strydigheên, in ydlen galm verdwynen.

Uw liefderyke zege op 't fier misleid Verstand,
Welks neêrlaag zyn geluk beveiligt;
Uw zedige yver, aan ons hoogst belang geheiligd,
Leere ons, waar Ge uw triomfvaan plant,
In 't Ryk der lichtverdoolde zinnen,
Voor God, voor 's Heilands Kerk, ontelbre zielen winnen!

Studio Fovetur Ingenium.

AEN

DEN HEERE

JAN DE MARRE;

OP DE UITGAEF VAN ZYNE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEIT

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN,

EN

EERKROON

VOOR DE

CAEB DE GOEDE HOOP.

Bataeffche Ariön, die, op zee,
Ten reij' gaet in 't gewoel der baren,
Op 't klinken van uw zuivre fnaren;
Ei troon me, in 't grimmen der gevaren,
Niet uit myn ftille boekçel meê!

De

De Marre, gun my thans te marren
Daer my de Rotte kuſcht en boeit!
Wie kan u volgen waer ge u ſpoeit,
Nu nederſtygt daer de afgrondt loeit,
Dan moedig ſteigert naer de ſtarren?

Wat 's dit?... Hoe ſnel vervoert ge my
Door onweêrſtaenbaer kunſtvermogen!
Nu word ik door geen' waen bedrogen.
Het Vaderlandt ontduikt myn' oogen.
Wy ſtreven Ooſtwaerds zy aen zy'.

Ik leef in uw Beſpiegelingen,
Daer gy, ontvonkt van heilig vuur,
Uw' Wysgeer, ſchrandre Palinuur,
Den grooten Schepper der Natuur'
Vertoont in 't wezen aller dingen.

Ik zie op klip, op bank en rots,
Op ſteil gebergte, in planten, dieren,
In tintelende hemelvieren,
En 't zwalpend nat, waer door wy zwieren,
De Wysheit des alwyzen Gods.

Uw Dichtkunſt voert de zinnen ſpelen;
Haer handt beſtrooit den Oceäen
Met kunſtgebloemt' en rozeblaên.
Hier kan de ziel ten reije gaen
In kriſtallynen luſtpriëelen.

Maer och! 'k zie zee en lucht in twiſt.
Een dolle ſtorm, zyn hol ontſlopen,
Komt ons op 't ſchrikkelykſt' beloopen.
Hoe vreeslyk ſluit Godt de oogen open
Van uw' verblinden Ongodiſt!

'k Zie

'k Zie 't zeenat op de klippen branden.
Hoe kraekt de kiel! hier heerſcht de doodt!
Wie red?... Heb dank, ô Kunſtpyloot,
Die ons; behouden uit den nood',
Aan 't Hoofdt van Goede Hoop doet landen!

Hoe teelt dees Oord, op berg en duin,
Op kruidryke akkers, groene paden
En velden, ryk van bloemſieraden,
Onſterffelyke lauwerbladen,
ô Zeepoëet, voor uwe kruin'!

ô Zang! ô Zee! ô Landgezichten!
Gy boeit my met een' ſterken band'.
De Marre, ik hou hier vrolyk ſtandt.
Ik blyf..... Maer neen! het Vaderlandt
Nood me op uw Hof-en Mengeldichten.

D. SMITS.

OP DE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEIT

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN;

DOOR DEN HEERE

JAN DE MARRE.

De Marres lof zweefde, in 't begin,
Op veler Kunstgeleerden tongen;
Maar naauwlyks had zyn Heldenzangerin
Haar schoon Batavië volzongen,
Of hare kunst ontstak gantsch Neêrlandt in haar min:

Ja heur zielstreelend kunstgeluit
Rees op van de aard', door nevelige wolken
Noch heldren gloed van 't starrenheir gestuit,
Tot aan 't gehoor der Hemelvolken.
Al 't zalig Geestendom keek met verwondring uit!

De

De blanke Deugdt rees van haar' troon,
Sprak tot de Cherubynereijen:
„Wat klonk de zang dier Aardſche Kunſtmaagd ſchoon,
„Zoo ze in des Scheppers lof ging weijen!
„Ik daal; ontfonk haar' geeſt tot zulken hoogen toon.

Zy daalt; en 't helder hemellicht,
Haar gloênde boezemzonneſtralen,
Waar al de glans van 's weerelds zon voor zwicht,
Deed ze op myn' Kunſtheldt nederdalen:
Gods Wysheit werd terſtondt het voorwerp van zyn dicht.

Zyn Zangſter ſchetſte 't Hoogbeſtuur
Zoo kunſtig af voor yders oogen,
Beſpieglende aarde en lucht en zee en vuur,
Dat de Ongodiſt Gods Alvermogen
Erkent, als Schepper en Regeerder der Natuur.

**** Toen

Toen droeg de Godgewyde Deugdt,
Klapwiekend, die BESPIEGELINGEN
Ten hemel, daar al de Englen haar, verheugt,
Met ſchaatrent handgeklap ontfingen:
Elk zingt DE MARRE lof, elk wenſcht hem ware vreugdt.

Wy volgen zulken hoogen toon;
Wy juichen met der Englen ſcharen;
En vlechten, met der Dichtren rei, een kroon
Van aardſche lauwren om zyn hairen:
Dat Hem de Alzegenaar met hemelpalmen loon'!

WILLEM VANDER *POT.*

OP DE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEID

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN,

DOOR DEN HEERE

JAN DE MARRE.

Hoe! was 't U niet genoeg, ô Roem der Ypoëeten!
In ſtoute poëzy,
Met weêrgaloozen zwier de glorie uit te meeten
Der Oostermaatſchappy?
Was 't U te weinig met een ſtevenkroon te pronken,
Die 't dankbaar Vaderland
U, tot uwe eeuwige eer, al juichend' heeft geſchonken,
Door zyner Dichtren hand?

Zal, na uw' verren togt door de Indiaansche ſtroomen,
Door 't morgenbaarend oord,
Uw kunstgeleerd vernuft nog eedler loof bekoomen,
Welks ſchoonheid elk bekoort?
ô Ja; een nieuwe krans, vol wondre hemelkleuren,
Dien 't ſtormgeweld nooit rooft,
Dien nimmer zeevlam zengt, verſpreid alreê zyn geuren,
Tot ſierſel voor uw hoofd.
De Godsvrucht ſchenkt U dien. Zy voerde U door de baaren;
Zy ſpoorde uw' yver aan,
Om 't waanwys Ongeloof, op 't klinken van uw ſnaaren,
Met moed te keer te gaan.
Voorzienigheid, die niets haare oogen laat ontglippen,
De onëindige Oppermagt
Behoedde U, op die reis, voor zanden, banken, klippen;
Gaf U eene Englenwacht.
Daar zat Gy veilig neêr, by 't buldren van de winden,
By 't ſlingren van de kiel:
Daar ſtreelde eene eedle rust, by 't Zeevolk ſchaars te vinden,
Uw Godgewyde ziel.

Daar

Daar ſchoot het middaglicht op water, bergen, dalen,
Een' mindren glans en gloed,
Dan de ongeſchapen' Zon, dan Gods genadeſtraalen
Op uw verrukt gemoed.
Dus zongt Ge uw Stroomgezang, terwyl de ſtormen zweegen.
Nu komt, vol hemelmin,
U 's Heilands dierbre Bruid met opene armen tegen,
En kuscht uw Zangheldin.
Zy voelt haar' geest ontvonkt; haar boezem word ontſlooten;
Zy roept: Halleluja!
En volgt uw' hoogen toon, uw Goddelyke nooten,
In 't Kunstkoor, juichend na.
Onzalige Yveraars! verblinde Godverzaakers!
Gy, die dit ſchoon Heeläl,
Het groote werkſtuk van de hand eens wyzen Maakers,
Slegts toeſchryft aan 't Geval!
En gy, die, meer verlicht, durft ſtoffen op uw Reden!
Die ſterker zyt van geest,
En waant dat zo veel kunst, zo veele wonderheden
Voor de eeuwen zyn geweest!

**** 3 Gy,

Gy, die zo schrander zyt! die zien moest zonder oogen,
Omdat gy leeft en denkt,
Daar, in uw eigen ziel, een straal van 't Alvermogen
U tot de waarheid wenkt!
Komt herwaards; volgt De Marre op't hobblend vlak der baaren.
Nooit deed gy nutter togt.
Komt; onderscheid, als ge u Gods wysheid hoort verklaaren,
Den Schepper en 't Gewrocht.
Geeft op den zeilsteen acht; op bosschen, bronnen, beeken;
Op 't woelend heir der zee;
Op bergen, die den stroom van lucht en wolken breeken;
Op eiland, klip en reê.
Beschouwt der winden kracht: ziet regen, weêrlicht, donder:
Ziet oost-en westpassaat.
't Is yder op zichzelf een nut, een noodig wonder,
Waar ge ook uwe oogen slaat.
Doet, met myn' Kunstheld, meer: volgt, in bespiegelingen,
Hem, met zyn' Reisgezel,
Op wieken van uw' geest, door 't ruim der hemelkringen,
Door 't Sterrensamenstel.

Ver-

Verdwaalden! doet een Niet die Luchtgevaarten zwaaijen?
Wat zyt gy 't voetſpoor mis!
Elk ſtofje is machteloos; hoe kan 't geheel dan draaijen,
Daar geen Beweeger is?
Maar mooglyk zal uw hart tot geenen inkeer koomen,
Zo lang de naare dood
U geen vernietiging, of erger leed doe ſchroomen,
Met 's Dichters Togtgenoot.
Ontſluit uw zielgezicht: uw Wysgeer ſtaat verſlaagen:
Hy merkt in 't eind zyn' waan:
Hy weet geen' uitweg meer op zo veel' wondervraagen,
Maar roept de Godheid aan.
Thans wil die Goedheidsbron zyn laate beê verhooren.
Het onweêr is bedaard.
Aan 't Hoofd van Goede Hoop ziet hy zyn hoop herbooren,
De nevels opgeklaard.
Zo vind oprecht berouw, al komt het dikwils ſpade,
Vergiffenis voor ſtraf!
Zo maalt Ge, ô Zeeäpel, Gods wysheid en genade
Met eedle verwen af!

Zo

Zo blinkt uw yver uit, om 't Onverſtand te leeren!
Zo vangt Ge, op 't ſtroomend zout,
Verdoolde zielen op, in 't geestlyk net des Heeren,
Eer haar een valſtrik houd'!
Weläan, getrouwe Schaar' van waare Godbelyders!
Ontfang dit heilzaam Werk.
't Verſtrekke u tot een ſchild, by uw Geloofbeſtryders!
Het blyve een baak der Kerk!
Het noope u, dag aan dag, om, met verheven' klanken,
De hoogſte Majeſteit,
Voor haar beſcherming, gunst en wys beſtier, te danken;
Totdat ge, in de eeuwigheid,
Verëdeld van natuur, van 't lastig vleesch ontſlagen,
De Godheid uwen lof, met de Englen, op moogt draagen.

LUCAS PATER.

OP DE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEID

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN;

EN

EERKROON

VOOR DE

CAAB DE GOEDE HOOP,

VAN DEN HEERE

JAN DE MARRE.

Hier houd een fiere Kunstheldin
Ons hart en zinnen opgetoogen;
Zy opent zelfs der blinden oogen,
Daar zy, door waan noch eigemin,
Maar door een Godsdrift word bewoogen.

Zy durft vol moeds, trots nood en dood,
Belust naar 't kruidryk Ooſt te rennen,
Het zeepaard door de golven mennen,
Doch ſchrikt, om dat haar Reisgenoot
Gods aanzyn ſtout beſtaat te ontkennen.

Zy toont hoe haar zyn dooling ſmart.
Des poogt zy, of 't haar mogt gelukken
Zyn ziel des afgronds magt te ontrukken,
Tot 's Hoogſten eer, 't verbyſterd hart
't Bewys der Godheid in te drukken.

Zy ziet Gods wondren in kompas,
Gebergte, winden, zeen, rivieren,
Gewasſen, vogels, visſen, dieren,
Verhevelingen, 's aardkloots as,
En lichten, die door 't luchtruim zwieren.

Zy

Zy ſtreeft, verrukt door 's hemels glans,
Op glinsterende Cherubsveêren,
Naar 't voorhof van den Heer der heeren,
En zingt, gevoerd van trans in trans,
Dat de alziende oogen 't al regeeren.

De wysheid, voorzorg, liefde en magt
Van Hem, die de onäfmeetbre kringen,
De zichtbaare en onzichtbre dingen,
Uit louter niet, heeft voortgebragt,
Verheft ze in haar beſpiegelingen.

Zy weet den loop der gouden' zon,
En 't pad der zilvren' maan te ontdekken.
Ja, zie haar uit den ſchuilhoek trekken
't Geen nimmer oog bereiken kon!
't Geen elk moet tot verbaazing ſtrekken!

De grootheid van den Hemelheer
Ziet ze in onzichtbre kleinigheden...
Een onweêr... Neen; haar kracht van reden
Treft, velt den trotſen Dwaalgeeſt neêr.
Van wien nu God word aangebeden.

Dus land ze aan 't Hoofd van Goede Hoop,
Dat zy verheerlykt door gezangen.
Bleef de aandacht ooit aan lippen hangen
Waarvan zielnutte honig droop;
Hier vind zich 't leerziek hart gevangen.

ô Schoone, ô kunſtgeleerde Maagd!
Die 't Ongeloof koſt overwinnen,
Waarom u Aarde en Hemel minnen...!
Maar wie of ons naar de afkomſt vraagt
Van deeze bloem der Zangheldinnen?

Na-

Nadat De Marres eedle zucht,
Om aartsgeheimen op te ſpooren,
Het oog der Godheid kon bekooren,
Heeft hem een wonderſtraal bevrucht;
Dus is ze uit zyn vernuft gebooren.

Och! mogt ik, die, op 's levens zee,
Geen' trouwer Reisvriend weet te vinden,
De Marre! om, met de Godgezinden,
Te ſpoeden naar de Hemelreê,
Voor eeuwig my aan U verbinden!

BERNARDUS de BOSCH.

OP DE

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEID

IN 'TBESTIER DER SCHEPSELEN,

DOOR DEN HEERE

JAN DE MARRE.

Wie doet ons, over 't bruiſchend nat,
In heilbeſpiegeling naar 't welig Ooſten ſpoeden?
De Dichtkunſt baant hier 't golvend pad:
Zy temt de tuimelende vloeden.
Een Dwaalgeeſt vind zich hier een' nieuwen weg bereid
Naar 't onbepaald verblyf der Oppermajeſteit.

Op 't kunſtſpoor van den zilten plas
Leert hy de juiſte ſtreek om de Oppermagt te vinden,
Door 't eertydsonbekend kompas:
En gy, ô onvermoeide Winden!
Gy blaaſt uw' nutten aêm in 't opgeſpannen zeil,
En voert hem veilig naar de haven van zyn heil.

Waar

Waar zag ooit zeebeploegend volk,
By 't ruwe ſcheepsgewoel, met onbenevelde oogen,
In 't blaauw kriſtal der waterkolk,
Gods wys beſtier en alvermogen?
Deed ooit de Poëzy een Godgewyde reis
In 't ruim der waterzaal van 't ſchoon natuurpaleis?

Hoe ſtreelt ons, aan den breeden wand,
Een prachtig zeetapyt, (tot 's Hemels eer doorweven
Met eiland, rots, gebergte en ſtrand,)
Daar we op den gladden ſtroomvloer zweeven,
En 't hoog azuur gewelf de Godsvrucht bezig houd
Met tintlend ſtarrenvuur en gloeijend zonnegoud!

Gy doet in 't kimbepurprend Ooſt,
Geleerde Poëzy! een' ſchooner luiſter glimmen,
Dan by des aardbols wentling blooſt
Aan de oogverrukkende ochtendkimmen;
Een zon, die eedler kruid doet rypen voor 't verſtand,
Dan voor den welluſt groeit in 't hart van 't morgenland.

Zy

Zo zien wy, ſchoone hemelmaagd!
Op 't Godlyk dichtpanneel de rykſte verwen gloeijen;
Op 't zeeveld, daar uw heilglans daagt,
Het puik van uw gebloemte groeijen;
En, daar de blyde ziel met kunſtſieraden ſpeelt,
De vrucht der Wysbegeerte uit bloemen voortgeteeld.

't Gelukt uw' nyvren Voedſterzoon,
Vermaard door Mengel-Hof-Tooneel-en Stroomtafreelen,
In 't einde, door verrukkend ſchoon,
Den Ongodiſt met vrucht te ſtreelen,
Nu de Overtuiging zelf, by loeijend ſtormgeweld,
Verbazend nederdaalt op 't kunſtig waterveld.

De Marre, uw heilig dichtpenſeel,
Dat ons, met nieuwen zwier en meeſterlyke trekken,
Gods wysheid doet in ieder deel
Van 't luiſterryk heelàl ontdekken;
Dat hemelſch kunſtgeſchenk, waarmeê Gy wondren maalt,
Is zelf hier 't glansrykſt merk waaruit Gods wysheid ſtraalt.

F. van STEENWYK.

Beschouw DE MARRE*, die, door Treurtooneelgedicht,*
Door Hof- en Mengelzang, gantsch Nederland verpligt;
De Koopvorstin van't Oost ten troon voert op zyn snaaren;
Hem, die Gods aanzyn toont in wondren op de baaren.
Met recht word dus zyn Beeld, den Ongodist ten spyt,
Tot vreugd van Goëls Kerk, aan de eeuwigheid gewyd.

LUCAS PATER.

J.M. Quinkhart pinxit 1745. *A. Wor & hæred. onder de Linden excudit.* *J. Houbraken sculpsit.*

BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

EERSTE ZANG.

INHOUD.

Een dwaalziek Wysgeer, die, in 't wonderlyk Heeläl,
Geen wys bestier erkent, maar, in bespiegelingen,
Een werking waant te zien van Nooddwang, of Geval,
't Geen hy als Oorzaak stelt van 't aanzyn aller dingen;
Word door de Dichtkunst, die met hem naar 't Oosten streeft,
Geleeraart op dien togt. Zy poogt, door kracht van reden,
Te staven, dat Gods wil 't Heeläl veröorzaakt heeft.
Zy ziet in 't nut Kompas, in 's Lands verscheidenheden,
In Winden, in Gebergte, in 't heil der Zeevaardy,
Gods aanzyn, wys bestier, en opperheerschappy.

Myn geest, die, in 't gewoel van 't woeste waterleven, *Inleiding.*
Der Dichtren hooge vlucht van verr' tracht na te zweeven,

En voor die eedle drift geen ſchooner ſtof ontdekt,
Dan die tot 's Hemels eer, en 't nut van 't menſchdom ſtrekt,
Wil in beſpiegeling, op 't ruſtloos vlak der baren,
Den Zeeman volgen, die, in duizend lyfsgevaren,
Het welig Ooſten zoekt tot heil van Nederland;
Beſchouwen, in dien togt, hoe Gods geduchte hand,
En voorzorg, in 't gewrochte ontdekt word aan onze oogen;
Bewyzen 't aanzyn van dat eeuwig Alvermogen,
Welks werking, buiten Zich vrywillig uitgeſtrekt,
't Onmeetlyk Ruim, de Stof, de Waereld heeft verwekt,
De wondre roeringskracht in 't heerlyk werkſtuk drukte,
De nieuwgeſchapen Aarde uit de eerſte windſels rukte,
En in al 't ſchepſlenheir op 't onbegryplykſt werkt;
Om 't Godverzakend rot, dat, ziende, niets bemerkt,
Daar 't zich door eigenliefde en hoogmoed laat verblinden,
Te toonen op wat weg de Waarheid is te vinden;
Te ontdekken, by het licht dat van haar wezen ſtraalt,
Hoe 't, ſtout op eigen kracht, van 't ſpoor der Reden dwaalt.
Volzalige Oorzaak en Beſtierder aller dingen!
Verdryf de nevels van 't gezicht der waereldlingen,

Voor wie Gy 't ſchoon Heeläl uit liefde hebt gewrocht.
Myn denking blyve aan U, haar' oorſprong, vaſt verknocht,
Opdat ze, daar ik tracht uw glorie af te malen,
Door wanbegrippen niet van 't ware ſpoor moog' dwalen,
De Stof niets toeſchryv' 't geen uw hand alleen verricht!
ô Levenszon! beſtraal, verhelder myn gezicht;
Verſterk, tot uwen roem, myn denkend zielsvermogen,
Dat uit de ſchepſelen uw wysheid wil betoogen.
Beſtier myn pen, opdat dees letterſchildery,
Door de edelheid der ſtoffe, aan elk bekoorlyk zy!
ô Wysgeer, die met my, in buldrende onweêrvlagen, *Aanſpraak aan een' Wysgeer.*
't Kielmorslend nat bekruiſt, u aan 't Geval durft wagen,
Uw Vaderland, maar niet uw dwalingen verlaat;
En, ſchoon elk voorwerp, 't welk u met verbazing ſlaat,
U 't heilzaam nut doet zien 't geen ſtervelingen ſmaken,
Gods ſchikking, wys beleid en almagt durft verzaken;
Een eeuwig voorbeſtaan van Stof en Werking dryft;
De waereldvorming, als noodwendig, ons beſchryft;
Geen' Vrybeſtierder in dat kunſtſtuk kunt bemerken,
Maar 't all' gevallig, of door eigen kracht, doet werken!

Laat ons onzydig, niet vervoerd door ſtouten waan,
Onze oogen veſtende op dees' grooten Oceäan,
En op gewrochten, die ten nut der Zeevaart ſtrekken,
Zien of we een los Geval, 't geen hen beſtiert, ontdekken;
Dan of we een werking, die 't verſtand te boven ſtreeft,
Een Oorzaak van de Stof, die zelf niets ſtoflyks heeft,
Een Bron der denkingen, het Doel van ons betrouwen,
Een wys, noodwendig Iet, in 't groot Heeläl beſchouwen:
Ja laat den leidsman, door wiens hulp de waterheld,
In 't vlottend zeekaſteel, rondom den aardbol ſnelt,
Dat wonderlyk Kompas, 't verbazendſte aller dingen,
Het eerſte voorwerp zyn van uw beſpiegelingen.

Beſpiegeling over 't Kompas.

Toon my, of 't blind Geval den Zeilſteen, uit den nacht
Der onkunde, in 't gezicht der waereld hebb' gebragt;
En of de alöudheid, door uw weiflende oorzaak, merkte
Dat deze Steen ook op des aardkloots asſen werkte;
Of, op dien grond, die kracht gehuwd wierd aan de naald,
En op het perkament het waterſpoor gemaald,
Om ſtout, in weêrwil van de buldrende onweêrwinden,
Van land te ſtevenen, een' weg door zee te vinden,

En 't Zuider aardryksdeel te dwingen onder 't juk.
De zeeman, moedig op dat onverwacht geluk,
Vloog, met het waterſlot, naar de eeuwigkille polen,
Zag andre waerelden, voor 't oog zo lang verholen,
En andre ſterren aan 't verrukkend hemelrond:
Gods liefde, op 't koſtlyk bloed van zynen Zoon gegrond,
En de Euangelyleer van Chriſtus bondgenoodſchap,
Verſcheen toen 't Heidendom gelyk een blyde boodſchap:
Het dwalend Ongeloof verſtomde op dat gerucht.
Toen hief Vorſt Jeſus Kerk haar transſen in de lucht,
En pronkte in 't Ooſt, en op de Amerikaanſche gronden.
ô Wondre Zeilſteen, tot der menſchen nut gevonden! *Beſpiegeling over den Zeilſteen.*
ô Steen, die 't ſcheemrend oog der Zeevaart hebt verlicht!
Zyt ge uw vermogen aan een los Geval verpligt?
Wiſt dat Gods hoog beſluit, geboekſtaafd voor vele eeuwen,
Hoe eens, ter ſchande der hardnekkige Hebreeuwen,
't Geloove in Jeſus, trots den woeſten Oceäan,
By 't wilde Heidendom in vollen dag moeſt ſtaan?
Zo uwe ontdekking waar' door 't los Geval geboren,
Op welk een' ydlen grond deed ons Gods ſtem niet hooren,

Eer, door uw werking, 't ſpoor der waatren was bereid,
Hoe 't heuchlyk Heilgeloof, tot 's menſchen zaligheid,
Met kracht verbreid zou zyn by al het volk der Aarde!
Kon, op die Hemeltaal, die elk verwondring baarde,
En die de ſterveling, in eenen laatren dag,
Door 't kunſtig Zeekompas zo klaar bewaarheid zag,
't Verlangend Chriſtendom met zekerheid betrouwen?
't Nut van den Zeil ſteen. ô Nutte Steen, door wien wy 't ſchuimend pekel bouwen!
Die 't goudryk Ameryke, ons eeuwen lang ontzegd,
Aan Azië en Europe, en aan Afryke hecht!
Indien u 't los Geval noch boeide in 's afgronds kluiſter,
Nooit blonk de waereldling in zulk een' ryken luiſter;
En 't volk, dat nu de magt des Duivels is ontrukt,
Lag onder 't helſche juk noch tot dit uur gebukt.
Een Dwaalgeeſt moge in zyn vermetele gedachten
Vervulde hemeltaal ſlechts als gevallig achten,
't Is God, die door uw kracht, het Euangelielicht
Den Heiden, in die eeuw, deed flikkren in 't gezicht;
En, ondanks 't golvend zout en felle waterplagen,
In 't goudryk Ooſt en Weſt de heilzon noch doet dagen.

't Is

't Is God, door wien 't Heeläl gevormd is en beſtaat,
Die 't all' beſchouwt, en 't all' doet werken naar zyn' Raad,
Die tyd en middlen baart om zyn beſluit te ſtaven.
Waar zyt ge, ô Reisgenoot! vaarvoort in 't vruchtloos ſlaven,
In 't zoeken naar den aart des Zeilſteens en der Lucht;
Laat uw Magneetſtof, in zyne onnaarſpeurbre vlucht
Ten Noordäs uitgevloeid, weêr in de Zuidpool draaien,
Of laat een Zeilſteenkloot in 't hart der Aarde zwaaien,
Die wondre werking op 't onzichtbaar waereldſtip
Blyft, trots uw' waan, tot nu een' afgrond voor 't begrip:
Uw ſtelling, daar ge op roemt, beſtaat in vruchtloos gisſen.
't Vernuft zal eeuwig in den aart dier neiging misſen,
Zo 't door den Schepper van 't Heeläl niet word verlicht.

Maar zien wy, waar de kiel' haar' loop en koersſen richt; *Beſchouwing van de Noordelyke Landen.*
Wat hemelhoog gebergt' thans ſchemert in onze oogen.
Zy, door een' Ooſtenwind van Nederland gevlogen,
Streeft nu daar 't kille Noord de zee in ys hervormt,
Daar 't all' van kou verſtyft, daar 't eindloos woed en ſtormt,
Daar Ysland word beſtookt door felle hagelbuien,
Door regenvlagen van het eeuwigvochtig Zuien,

En

En 't licht des hemels zich met duiſtre nevels dekt.
ô Kuſt, die in de ziel een aaklig denkbeeld wekt!
Kunt gy noch nuttigheên in zulk een naarheid baren,
Daar duizend dooden, daar oneïndige gevaren
Den zeeman dreigen, als hy 't rotſig ſtrand genaakt?
Is 't wel berisplyk, dat uw woeſtheid word gewraakt?
Ja, kan 't myn' Reisgenoot niet in zyn dwaling ſterken,
Daar hy geen wysheid in uw vorming kan bemerken,
En 's aardryks Noorderdeel als vruchteloos beſchouwt?
Neen, Wysgeer, die, misleid, op ydle gronden bouwt!
Het aaklig Noorden kan gewenſchte ſchepſels telen.
Nut der zelve. Beſchouw dit, als de zon, met blozende gareelen,
Zes maanden om de pool en glimmende yskim zweeft,
De ſtoute Muſcovyt zich op de jagt begeeft,
Der dieren vachten rooft tot dekking zyner leden,
Of met een pelterye, om koningen te kleeden,
Te rug keert, hoe Europ' verrykt word door dien ſchat.
Wie merkt niet, als een vloot, geſlingerd over 't nat,
Het kille Groenland zoekt, en door kriſtallen velden
Met yzren boegen breekt, hoe Neêrlands waterhelden,
Ten

Ten ſtryde rukken met harpoen, en lens en dolk,
Hoe nutte ſchepſels, die in 't blaauw der waterkolk,
Of langs de boorden van de glazige yskorſt zwerven,
Ondanks een felle vorſt die menſch en dier doet ſterven,
By duizend duizenden daar worden voortgeteeld?
Is door 't Geval hun bloed die hitte toegedeeld,
Dat vuur, 't geen 't fel geweld der koude kan weêrſtreven?
Dat olieachtig vet? zo dienſtig voor hun leven,
Zo heuchlyk voor den menſch, zo heilryk voor ons land!
Heeft nooddwang 't zeegediert' gevormd met baard en tand,
En tranig vleeſch, waarom veele onvermoeide zielen
In hagel, ſneeuw in vorſt, en ſtorm, met broze kielen,
Het eeuwighuivrig Noord bezoeken, en de dood
Braveren, daar ze, op 't nat geſlingerd met de vloot,
Of worſtlend met het ys, of, door verwoede ſlagen
Der zeegedrochten, zien het einde van hun dagen,
Eer zy ons Vaderland verryken met dien ſchat?
Neen, gy, ô Helden, die, op 't golvend waterpad,
Dit wondre ſchepſlenheir beſchouwt in hun gewemel!
Gy, gy getuigt met ons, hoe de altoosmilde Hemel,

Door deze dieren werkt, hoe 't volk in dat geweſt
Zyn' trooſt, zyn voordeel, op 't genot dier goedren veſt.
Zelfs, als wy 't koeſtrend licht met de aangename ſtralen,
Beneden de yskim, naar de Zuider as zien dalen,
Wanneer een nare nacht op 't aardryk zich verſpreid,
Een nacht, verzeld van ſchrik en dikke duiſterheid,
Die 't rotſig Noorden, door een felle vorſt doet kwynen,
En 't licht des hemels dooft, alsöf 't nooit weêr zou ſchynen;
Dan gaat de Samojeed op 't zwervend vee ter jagt;
Dan duikt zyn huisgezin in deze dierenvacht;
Dan ſtrekt de walviſchtraan hem, in 't verſchriklyk duiſter,
Een andere uchtendzon, en geeft zyn woning luiſter.
Zie daar de volken op dees nare en woeſte kuſt,
Door 's Hemels voorzorg, met het noodig' toegeruſt.

Vervolg der Reis langs Ierland.

Maar zie het waterpaard, als ſchuw voor ys en klippen,
Langs Ierlands vruchtbre kuſt door ſtiller golven glippen,
Een aangenamer lucht beſteevnen dan in 't Noord.
Beſchouw de weligheid van deez' gewenſchten oord:
Hier doet geen ſtrenge vorſt de zilte waatren ſtremmen;
Hier zien wy, langs de kuſt, geen ſneeuw, geen' ysberg zwemmen;

Hier

Hier heerſcht geen felle ſtroom, die op een ysveld dringt,
't Geen, yllings aangerukt, de kiel te barſte wringt,
Den zeeman raadloos op 't geſtolde vocht doet dwalen.
De zon moog' maanden lang 't ysbarend Noord beſtralen,
En rollen om den zoom der kille waterbaan;
Hier lacht zy aarde en zee met koeſtrende oogen aan,
En doet de beekjes langs hunne oevers ſpelevaren,
De dikke nevelen verſtuiven van de baren,
Den zeeman groen gebergte en dalen, ryk beplant,
Met vreugd beſchouwen, daar hy zweevende aan dees
Een ſtille haven zoekt om van den togt te rusten. (ſtrand,
Wat wonderlyk verſchil in 's aardryks ſtand en kusten! *Beſpiegeling over de verſcheidenheid der Luchtſtreken.*
Dees pronkt in vruchtbaarheid gelyk een Paradys,
Daar andren, dor en woeſt, bezet door killig ys,
Een' doodelyken ſchrik in 't hart der menſchen wekken.
Zou die verſcheidenheid der Aarde aan ons ontdekken,
Dat all' haar deelen door 't Geval zyn ſaamverknocht?
Ja (zegt myn Reisgenoot): zo God haar had gewrocht,
Dan zou de ſterveling een zelfde zoetheid ſmaken,
De dagtoorts eeuwig in hare evennachtlyn blaken;

Een duurzaam lentſaizoen,'t geen menſch en dier verkwikt,
Ware; all' de landen door deze orde toegeſchikt; (polen,
Nooit heerſchte een doodſche nacht aan 's aardryks beide
Nooit ſchrik in woeſt gebergte en akelige holen;
Onze Aarde ware een rond, welks ſchoonheid 't wys begrip
Des grooten Makers ons ontdekte in yder ſtip.

ô Gy, die, als verblind door uw beſpiegelingen,
Niet ziet hoe 't Jaargetyde, in die veranderingen,
Ten nut des waereldlings, door de Almagt is bepaald!
Kunt gy deze Aardbol, ſlechts door ééne zon beſtraald,
Met grooter nuttigheid doen om de lichtbron zweeven?
Zou 't eeuwig Lentſaizoen ons meer verkwikking geven,
Meer heils bevorderen by 't menſchdom, dat, vernoegd,
Zich naar de lucht en aart van zyne landſtreek voegt?
Is 't volk, op kuſten langs de middellyn gelegen,
Gelukkiger dan wy? geeft dit hen grooter zegen?
Neen, neen, de hitte, die de ruſt dier volken ſtoort,
Is daar min draaglyk dan de koude in 't buldrend Noord:
Geen Samojeed zou ooit zyn landſtreek willen derven,
Schoon hy, in ſtrenge vorſt, op ys en ſneeuw moet zwerven;

Geen

Geen Indiaan, hoe fel de middagzon hem rooſt,
Verliet de ſtranden van 't geblakerd Weſt en Ooſt.
Geen Zwitſer, daar 't gebergt', ten wolken ingeſteigerd,
Den vreemdeling verbaaſt, den nabuur toegang weigert,
Den landman door den val van ſcherpe rosſen moort,
Acht Neêrlands vlak geweſt volmaakter dan zyn' oord:
En zult ge, omdat uw geeſt die woeſte vorm durft wraken,
De waereldſchepping, 't werk der Godheid, ſtout verzaken?
Strekt die verbeelde onörde uw ziel tot ergernis,
Omdat ge iet waant te zien 't geen ons niet nuttig is?
Die nare holen, die verbazende ſpelonken,
De onvruchtbre dalen, ſchier ten afgrond weggezonken,
De woeſte bergen, die 't afkeerig oog beſchouwt,
Vertoonen die 't Geval, 't welk gy voor Bouwheer houd?
Hoe! is 't Gods eere onwaard, het aardryk dus te ſtichten?
Moet dit een ſamenloop van Vezelen verrichten,
ô Wysgeer! wyl gy ziet deez' ongelyken ſtand?
Beſtaat volmaaktheid in een vlakgelegen land, *en over 't verſchil der Landen.*
Omdat die vorm alleen uwe oogen kan bekoren?
Of word de ſchoonheid uit uw' ydlen waan geboren?

Dees schept vermaak in 't zien van bosschen, dicht begroeid,
Daar de Echo op den kreet van 't wild gedierte loeit,
En 't aardryk onbewerkt zich siert met lustprieëelen:
Die ongeregeldheid kan meer zyn zinnen streelen,
Zyn' geest verlustigen, dan daar der Kunsten hand
Steeds werkzaam is, en 't veld met sierlyk loof beplant,
Of optooit met de praal van keurige gezichten;
Dit alles moet by hem voor deze woestheid zwichten.
Een ander kiest voor zich gebergten, hemelhoog,
Daar hem een omtrek van veel mylen blinkt in 't oog,
Of weid in 't samenstel van ongenaakbre toppen,
Waarop het wolkgevaart' versmelt in zilvren droppen,
Die, daar zy saamveréénd tot eenen waterval
Of beekjes, stortende in een zielbekoorlyk dal,
Met murmelend geruisch op gladde keitjes vloeien,
En 't dorstig bosch en veld door 't levend vocht besproeien:
Hier is zyn geest met meer verrukking opgescherpt,
Dan daar een kunstfontein een zuil van water werpt.
Een ander vind vermaak op rots en woeste stranden,
Daar hy 't beroerde nat op klip en plaat ziet branden;

En

En in het zeegewas, in ſchelp en hoorens merkt,
Hoe ook Gods wysheid in de groote waatren werkt:
't Gezicht dier wondren, door geen verwen af te malen,
In wier verſcheidenheid oplettende oogen dwalen,
Waardeert hy hooger, dan een luſthof, daar hy keur
Van bloeiend loof beſchouwt, daar 't kruid een ambergeur
Uitwaasſemt in de lucht, daar trotsgebouwde daken
Den onſtandvaſten geeſt een ydle vreugd doen ſmaken.
Zie nu, ô Reisgenoot! hoe 't aardſche Schoon alleen
Zyn waarde en oorſprong heeft in 's menſchen zinlykheên.

Wat 's dit? een friſſe wind, gejaagd van 't kille Noorden, *Beſchouwing van de Kanariſche Eilanden.*
Zweept nu myn waterpaard van de Europeeſche boorden
Naar 't groot Kanarië, 't geen ons met nektar drenkt,
De vloot van Portugaal aan vruchtbare oevers wenkt,
En haar een ſchild verſtrekt voor 't woeden van de baren.
Beſchouw hoe Tenerif, ten wolken in gevaren,
Den zeeman ſtrekt ten bake op 't kabbelend azuur.
Geduchte Bergen, die, als wondren der natuur, *Beſpiegeling over de Bergen.*
De nyvre landliên, die uw vruchtbre dalen bouwen,
Vier Jaarſaizoenen in één' opſlag doet beſchouwen,

En voor den ſterveling, die om zyn nooddruft wroet,
Metalen, heilzaam kruid, geboomte en dieren voed!
Is 't door verbreking van des aardkloots eerſte wezen,
Dat gy, met uwe kruin ten hemel opgerezen,
Uw voeten wortelde in des afgronds ingewand?
Zyt ge uw geboorte en uw' verwonderlyken ſtand
Verſchuldigt aan 't Geval? of aan Gods alvermogen?
De zeeman kent uw nut, daar hy aan 's hemels bogen,
Door u, veel mylen verr' zyn lyfsgevaar beſchouwt.
Wie ſchetſte uw ongeluk, ô Ploegers van het zout!
Zo 't Aardryk waar' gevormd tot vlakgeſtrekte velden?
Wie zou, ô Akkerliên! uw ſchade kunnen melden?
Wat teugelde uw geweld, ô Zee! daar gy verwoed
Door dyk en dammen rukt, of, door een' hoogen vloed,
By 't buldren van den ſtorm op de akkers aangedreven,
Een halve waereld in een' oogenblik doet ſneven?
Een waarheid, die gy noch, ô Nederland! beſchreid.
Verblinde Ontkenner van der bergen nuttigheid!
Waar vond gy water om de bange dorſt te temmen,
Indien de nevels, die in onzen dampkring zwemmen,

Zich

Nadat zy uit den ſchoot des aardbols zyn gebaard,
Zich niet vereénigden, en op het berggevaart'
De beken vormden, die langs dorſtige akkers vloeien,
Het ſchepſel drenken, en het veldgewas doen groeien.
Beſchouw nu welk een nut het woeſt gebergte geeft,
Als 't zwevend wolkenheir hun kruin bezwachtelt heeft,
En 't land de druppen zuigt der dryvende aardryksdampen.

Weetgierig Schepſel! kan uw geeſt hier tegen kampen? *Nut van 't Gebergte.*
Indien gy op den vorm des wondren aardkloots let,
Met zo veel duizenden gevaarten dicht bezet,
Zal die beſchouwing niet met zekerheid verklaren
Dat, tot der menſchen heil, de bergen ſtroomen baren,
Waardoor de landen met hun ſchepſelen beſtaan?
Laat ons bemerken hoe 't die kuſten zou vergaan,
Daar 't vocht nooit nedervalt in wonderlyke droppels.
Word alles niet verzengt tot hooy en dorre ſtoppels,
De grond niet opgeſcheurt, indien geen heldre vliet,
Gejaagd van't hoog gebergt', langs kwynende akkers ſchiet?
Egipten, daar geen nat uit zwangre wolken druppelt,
Maar 't vee op't brandend vlak van't zandig aardryk huppelt,

Zou, als het Maangebergte Afryke wierd ontrukt,
Zich deerlyk door een juk van plagen zien gedrukt:
De voedſelryke Nyl zou nooit zyne akkers meſten,
Niet vloeien op het land, noch zetten huis en veſten
In eene baare zee, die zand in aard' verkeert;
't Wierd alles door den gloed van 't hemelvuur verteerd.
Het welig Ooſt, beſtuwd door jeugdige boſchaadje,
Daar nooit de Zomer kwynt in 't groen der boompluimaa-(dje,
Daar nooit, wanneer de zon in 't rond der Kreeftlyn gloeit,
't Kruidvoedend hemelvocht het dorſtig veld beſproeit;
Daar 't waterlievend graan in langvergaêrde plasſen
Zyn teedre halmen ſchiet, en voor 's volks nut doet wasſen,
Verdorde; en 't ryſtgewas, dat menſch en dieren voed,
Stierf op de gapende aarde in 't blaken van dien gloed,
Indien de landman 't nat van ſtroomen, beken, ſprongen,
Door wondre persſing niet op de akkers had gedrongen:
Ja de Aardkloot, nu geſierd door boſch en kruidery,
Wierd, van gebergte ontblóot, een nare woeſteny;
De dorſt en hongersnood deed all' de ſchepſels ſneven.
Wie zal, hardnekkig, 't nut der bergen wederſtreven,

Den

Den Bouwheer laſtren in de ſchikking van 't Heelàl?
Laat nu een ſtout Vernuft het weiffelend Geval,
Een werkende Natuur tot eenen oorſpronk maken,
Gods wysheid in den vorm van onzen aarbol wraken;
Laat hem vry dolen in dien doodelyken nacht,
Wy eeren 't Wezen dat Natuur heeft voortgebragt.

De kiel, verlatende de Teneriffſche boorden,
Vliegt met den zelfden wind, noch ſnorrend' van het Noorden,
Naar 's waerelds middellyn gelyk een vlugge ſchicht.
ô Wind, die Ameryke ons eerſt bragt voor 't gezicht,
Columbus geeſt verlichtte om 't Weſten in te ſtreven!
Wie kan van uw geblaas en werking reden geven?
Wie heeft, ô Luchtſtroom! u aan dezen oord verknocht?
ô Wysgeer! word die wind door 't los Geval gewrocht?
Kan dit hem kluiſtren in die vaſtgeſtelde perken?
Ei, zeg my, waerom hy op zyn gezwinde vlerken
Niet elders heen dryft, niet dit waerelddeel verlaat?
Bewaart de Dampkring hem in dien gewenſchten ſtaat?
Zou 't wislend luchtgeweſt, door een' bepaalden waasſem,
Wel oorzaak wezen van dien wonderlyken aasſem?

Beſpiegeling van den Noord-ooſt-Paſſaat-wind.

Neen, de onſtandvaſtigheid bragt niets beſtendigs voort.
Hoe ſpoedig waar' de reis door 't eeuwigneevlig Noord,
Daar dolle buien uit de zwarte wolken ſchieten,
Indien dees luchtſtreek 't nut dier werking mogt genieten!
Daar nu de kiel zo lang moet worſtlen, eer de reê
Van 't heuchlyk Nederland haar welkom heet uit zee;
Of maanden dobbert op de Spaanſche waterkolken,
Eer zy Kanarië ziet blaauwen in de wolken.
Maar hoe zou dan de kiel, die van het Weſten ſtreeft,
Het Ooſt, daar Albion op zee de wetten geeft,
Beſteevnen, en de kuſt der vryë Batavieren,
Of 't handelzieke Noord met eedle ſchatten ſieren?
Neen, deze werking, aan de onzichtbre lucht verknocht,
Is niet noodwendig, niet door 't blind Geval gewrocht.
Gods wil heeft die geſchikt, en 't puik der Kaſtiljanen *
Kon door haar hulp een' weg door 't ſchuimend pekel banen,
Toen hy met lyfsgevaar ſtoutmoedig henentoog,
Een ander Waerelddeel deed flikkren in ons oog,
En ſchatten ſleepte van 't ertstelend Ameryke.
De goudmyn van Guinee en 't weſtelyk Afryke

* *Columbus.*

Kwam

Kwam door dit middel in de ſchatkiſt van Euroop'.
Het zandig Libië, dat eertyds 't woeſt geſtroop
Te lande weerde, door ſchrikbarende gedrochten,
Vond zich verwonnen door dees nieuwe watertogten,
En ſchonk zyn' ſchat, wanneer het Luſitaanſch gezag
Den zoom van deze kuſt deed pronken met zyn vlag,
Het volk beroofde, en ſlaafſch deed luiſtren naar zyn wet-
En, niet vernoegd van hier den zetel vaſt te zetten, (ten,
Den ſcepter zwaaide op 't vlak van 't golvend waterhof.
Zou nu 't Geval, of een ondeelbre Hemelſtof, *Aanmerking.*
De ſchikking van 't geluk des ſtervelings beſtieren?
Zyn bergen, wind, en zeen, ſnelvlietende rivieren,
Zyn all' de deelen van dit wonderlyk Heeläl
Hunn' oorſpronk ſchuldig aan de werking van 't Geval?
Heeft 's menſchen geeſt, door zorg en yver, zo veel zaken
Zich, tot des waerelds heil, ten nutte kunnen maken?
Misleide! heeft op u de dwaling zo veel kracht?
In welk een' rampſpoed waar' de zeeman niet gebragt,
Indien het windenheir gevallig wierd bewogen?
Hy zag elk oogenblik zyn' ondergang voor oogen,

Daar hy, betrouwende op de Goddelyke hand
Geruſt de golven klieft, en 't vryë Nederland
Verrykt met ſchatten van de tweepaar aardryksdeelen.

Aanſpraak aan de Zeelieden.

Beploegers van de zee! hiermede kunt ge u ſtreelen,
Wanneer ge uw vrienden miſt, en op de waatren zwerft,
Dat gy een' roem geniet die nooit by 't menſchdom ſterft,
Nadien gy 't middel zyt waardoor het Alvermogen
Ons dierbaar Vaderland de kluiſters heeft onttogen;
En de eer geniet, hoe fel 't een' Godverzaker ſpyt',
Dat ge ook een werktuig voor het Opperwezen zyt;
Een werktuig, dat ten trots van 's vyands liſt en woede,
De Vryheid en 't Geloof in Neêrlands Staat behoedde,
's Lands Vaders vyzelde in der Oppervorſten rang.
Zo verre de Oceäan beploegt word, ja zo lang
De nutte Scheepsbouw by den ſterveling zal bloeien,
Zal, tot uwe eer, die lof van alle tongen vloeien.

BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

TWEEDE ZANG.

INHOUD:

Het nuttig yvervuur, 't welk in den zeeman blaakt,
En, ondanks 't lyfsgevaar, hem dryft tot watertogten,
Bezielt de Dichtkunst, die zich in 't gezicht vermaakt
Van vreemde landen, en verbazende gewrochten.
Zy toont haar' Wysgeer, die, op zyn bevatting trots,
De wyze schikking in Gods werken durft weêrstreven,
Door 't zien der nuttigheên van eiland, plaat en rots;
Van bergen, op wier kruin des afgronds vlammen zweven;
En door den tegenspoed des zeemans op het zout,
Dat God de schepsels door zyn voorzorg onderhoud.

Wy wagen 't rustig, op de woeste waterbaan, *Vervolg der Reis.*
Begunstigd van den wind, een' andren Oceäan

Te

Te ploegen met de kiel, die, als een pyl gevlogen,
Eilanden, eeuwig groen, doet ſcheemren in onze oogen.
Gezicht der Zout-eilanden. Wie ſchetſt de lieflykheid van dien gewenſchten oord?
Hier woed geen Winter, die het vuur des aardryks ſmoort,
Geen bulderende Herfſt, die 't zeekaſteel doet ſtranden;
't Is altyd Zomer op dees afgeſcheiden landen;
Hier ſiert de blyde Lente een altooslommrig woud;
Hier ſtolt, tot 's menſchen nut, het alverkwikkend zout,
Daar 't zonnevuur, uit vocht, eer 't ſtremt in 't zagt gewemel,
De zoete deelen ſcheid, al dampend voert ten hemel,
En 't ziltig zeekriſtal doet ſchittren in 't gezicht.
Beſpiegeling over 't Zout; Gy, die uwe oogen wend van 't onweerſtaanbaar licht,
't Geen u een almagt toont! hebt ge uit die wondre werking
En vorming van het zout, zo dienſtig tot verſterking
Der waereldlingen, noch Gods wysheid niet ontdekt?
Denk dan aan de eigenſchap in yder deel verwekt, (ken.
't Welk zich naar 't vierkant der bepaalde vorm moet ſchik-
Heeft yder zoutje een' geeſt waardoor 't dien loop kan wik-
Of is 't gevallig dat die ſtof zich dus vereénd? (ken?
Ja, zyn dees landen, daar de zon het nat verſteent,

En

En 't zout, daar in gevormd, doet ſcheemren in onze oogen, *over de Eilanden.*
Ook geen gewrochten van Gods voorzorg en vermogen?
Gy, die ze als teekens van een' ſtandverwisſeling,
Die de aardbol by geval of nooddwang onderging,
Of overblyfzels acht van de eerſte ſchors der aarde,
En waant dat uw Geval, geen wys beſtier, haar baarde!
Gy ziet haar wording als een werk der roering aan.
„ Hoe! (zegt ge, weggeſleept door uw' verkeerden waan,)
„ Zyn ſcherpe Rotſen, 't zy in 't ſchuimend nat bedolven, *Tegenwerping.*
„ 't Zy zichtbaar blootgeſteld aan 't woeden van de golven,
„ Ja zyn Eilanden, op den Oceäan verſpreid,
„ Die, by geval ontdekt, geen vrucht, geen nuttigheid
„ Vertoonen aan 't gezicht, dan ook, tot heil der volken,
„ Door 's waerelds Heer gevormd in deze waterkolken?
„ De zeeman ſchrikt, als zy zich voordoen op de kaart,
„ Daar hy, wanneer door ſtroom of ſtorm het waterpaard
„ Word uit het ſpoor gejaagt, in ſtarrelooze nachten,
„ In deze onzekerheid een ſchipbreuk heeft te wachten.
Zwyg, onbedachtſaam Menſch, daar gy den Hemel tergt. *Nut der eilanden en rotſen.*
Wanneer een donkre wolk den zonnekloot verbergt,

De nevels 't ſtarrenheir voor 't oog des zeemans dekken,
Dan ziet hy tot wat nut en rots en eiland ſtrekken.
Hy word, daar 't licht der kunſt hem vruchteloos beſtraalt,
Gewaar uit dit gewrocht hoe ver hy is verdwaald:
Die woeſte landen, die onkundigen doen ſchrikken,
Zyn heilzaam, daar zy hem in hachlyke oogenblikken
Een uitkomſt toonen op een langgewenſchte reê.
Gy, dorre Rotſen, die de vogelen der zee
Tot woningen verſtrekt, waarop ze in minne gloeien,
En, ondanks 't zeegeklots, hun teedre jongen broeien!
Gy ſchenkt dit pluimgedierte een wenſchlyk onderhoud.
Ja gy, Eilanden, die tot baken ſtrekt op 't zout;
Beſchermers van de kiel, door 't woedend nat bevochten,
Der zeeliên toeverlaat in ſcherpe watertogten!
Gy zyt getuigen, hoe, by dorſt of hongersnood,
Zieltogenden door u gered zyn van de dood,
Ja, hoe gy 't waterpaard, dat met den ſtorm moeſt kampen,
En naar uw boezems vloog, herſtelt hebt na die rampen.
Zie nu, ô Wysgeer, die uw harsſenſchimmen mint!
Wat dienſt het ſchepſel op de woeſte kuſten vind;

Zie ook der droogten nut, die 't lage land behoeden,
Wanneer een felle ſtorm de tuimelende vloeden
Op duinige oevers jaagt, en in dat doodlyk uur.....
Maar hoe! wat zwarte damp, vermengd met flikkrend vuur,
Barſt uit de kruin eens bergs, en heft zich tot de wolken?
't Vuurtelend Eiland blaakt en rookt uit gloênde kolken; *Gezicht van 't brandend eiland Turgo.*
Het aardryk beeft en ſcheurt; de berg geeft krak op krak,
En wentelt ſtof en asſche en ſteen naar 't ſtarrendak,
Ja dooft het licht der zon door aardſche bliksemſtralen,
Terwyl een ſtroom van vuur, geſchokt langs berg en dalen,
Den laatſten dag voorſpelt aan de uitgebrande kuſt.

Kom, ſchrandre Redenaar! ge ontfonkt in my den luſt *Beſpiegeling over de Vuurbergen.*
Om de eerſte werking van die vuurkolk na te ſpeuren.
Wie, wie ontſtak dien gloed? wie bonsde de yzren deuren
Des afgronds uit haar ſlot, en joeg met éénen ſlag
De langgeboeide ſtof al woedende in den dag?
Steltze ons Gods werking by den waereldbouw voor oogen,
Toen ze, op zyn ſtem verwoed ten afgronde uitgevlogen, *Gedachten over derzelver oorſpronk.*
De ſtrandelooze zee verdeelde, in kluiſters ſloeg,
En de aarde boven 't vlak van 't zinkend water joeg,

(dringen,
Haar, tot gebergt' gevormd, door 't vlugtend zwerk deed
En daar noch bliksems schiet ten schrik der waereldlingen?
Wierd door een' hemelgloed het aardsche vuur ontboeit?
Of heeft een los Geval, door 't vocht, by 't vuur gevloeid,
De brandstof in den kloot tot zulk een woede ontstoken,
Dat zy, door aarde en zee al dondrend heengebroken,
Het starrendak bestormt, doet blaken door dien gloed?
Maar waarom of de vlam op 't hoogst der bergen woed?
Zyn door het blind Geval ook de onderaardsche paden
Daar heen gericht om 't minst de schepselen te schaden?
Heeft dat het vreeslyk vuur van 's aardryks ingewand
Daar ademtogt vergunt, eer die besloten brand
Zichzelf een' doortogt make, en, onder 't yslyk beven
Des afgronds, de aarde splyt', en mensch en dier doe sneven?
Nut der Vuurbergen. Neen, Gy, ô Schepper, die 't Heeläl hebt saamverknocht,
Salpeter, sulfer, vuur in d'afgrond hebt gewrocht,
Om 't zuchtend schepsel tot een toeverlaat te strekken,
Of om in kwynende aarde een' levensgeest te wekken,
Ja om metaal en erts, gesteente en heilzaam zout,
Te kweeken in 't gebergt', tot 's menschen onderhoud,
En

En 't woeden van die ſtof, tot redding van de landen,
Verydelt door hun vlucht uit 's aardryks ingewanden!
Gy, heilig Rechter van dit wonderlyk Heelàl,
Die door dees roede ons dreigt met een' verdienden val,
Den kloot der aarde zult in vollen gloed ontſteken,
U op het ongeloof des dwazen ſtervlings wreken,
Hem, in dat ſchriklyk uur, zult rukken uit zyn graf!
Gy vormde, gy bewaart dit vuur ook tot zyn ſtraf.

Laat ons, ô Wysgeer, die Gods voorzorg niet kunt merken! *Vervolg der Reize by de Middellyn.*
Beſchouwen waar de kiel met uitgebreide vlerken,
Gelyk een vogel, langs de ſtille waatren dwaalt.
Wy, die den Vuurberg in de kimmen zien gedaald,
Op andre hemelen en flonkerſtarren oogen,
Zien 't zwevend wolkenheir met minder drift bewogen.
Gelyk een fakkellicht, beroofd van voedſel, kwynt,
Nu flikkrende eens ontvlamt, dan ſmeulende verdwynt,
Dan anderwerf ontvonkt, en ſpelend ſchynt ſterven,
Dus eindigt hier de wind; dus ſtort, in 't ruſtloos zwerven,
De kiel, door nare kalmte, in 't uiterſte gevaar.
Juich, juich op dit gezicht, verdwaalde Redenaar! *Beſpiegeling*

over het einde des Passaatwinds. Daar gy een' nooddwang vind in deze windbeperking,
Of waant het los Geval te vinden in die werking.
Zeg vry, „ Het zeekasteel ontvluchtte dezen nood,
„ Indien een wys bestier het windenheir gebood;
„ En zo de luchtstroom slechts naar 't Zuiden wierd gedron-(gen,
„ Dat dan de watertogt ten spoedigst waar' voldongen.
Maar hoe kwam dan de kiel, die 't Hoofd van Goede Hoop
Verlaten heeft, en boegt de steven naar Euroop',
Te rugge in dat gewest, welks aanzien en vermogen
Door de Ooster zeevaardy ten toppunt is getogen?
Maar geeft der zeeliên ramp aan u die ergernis?
Beschouw dan de uitkomst, die voor hen te wachten is;
Zie dan of 't blind Geval, in 't woeden van die plagen,
Tegenspoeden in dien oord. Dan of Gods gunst voor hen een zon van hoop doet dagen.
Wie red hen, daar zy zyn gekluisterd aan het nat,
De dood voor oogen zien op 't roerloos waterpad,
Daar de onbewogen lucht, door 't zonnevuur ontstoken,
Hun bloed en sappen in hunne aderen doet koken,
En droeve kwalen baart, waarvoor Geneeskunst zwicht?
Wie zal hen redden, na 't gevaarlyk evenwigt

Der

Der lucht en dampen, 't geen dees nare kalmte baarde?
Wanneer een frisse wind, zo heilzaam voor onze aarde,
Den draaiboom sluit op zee, en uit het Zuiden druischt,
Wie red de kiel, die nu, dan oost- dan westwaarts, kruist,
Eer dorst of hongersnood haar manschap hebb' verslonden?
Zie 't wenschlyk middel door Gods wysheid uitgevonden.
't Verzengde luchtgewest, bezwangerd, en geperst
Door vocht, salpeter, vuur en zwavel, broeit en berst
Met weerlicht, bliksem, en verwoede donderslagen,
En stormen, die de kiel voor wind door 't water jagen,
Haar voeren uit een' oord daar alles doodlyk scheen,
Terwyl Gods gunst en zorg door 't nat der hemelzeen,
De heete lucht verkoelt en zuivert, en zyn' zegen
Doet dalen op de kiel in een' gewenschten regen,
Die 't hart des zeemans laaft in dien benaauwden tyd.

Maar zien wy niet een' drang van wolken wyd en zyd *Aanvang van den Zuidoost-Passaat-wind.*
Zich samenrukken uit de heldere oosterkimmen?
Gewis, ik zie ze allengs naar 's hemels toppunt klimmen.
Een labbrend luchtje stoort den stille Oceäan;
Het glad en glinstrend vlak der zilte waterbaan

Word

Word rimpelig en bruin; een zielverkwikkende aasſem
Roert de onbewogen lucht, verdryft den heeten waasſem,
Vormt golfjes, die het oor betoovren door 't gerucht;
De visſen ſpringen om die koelte naar de lucht;
Een andere Ooſtpasſaat, de hoop der watergaſten,
Snort op zyn wieken, blaaſt de zeilen van de maſten,
De kiel door 't hupplend zout; doet in een' oogenblik
De wanhoop, 't naar berouw, de angſtvalligheid, den ſchrik,
En bittren tegenſpoed op 't ongezienſt verdwynen,
De blydſchap op 't gelaat der zeebeploegren ſchynen,
Het zeeſlot ſtreven naar het Braſiljaanſch gebied.

Beſpiegeling over den Ooſtpasſaatwind.

Gy, die voor uw vernuft niets onbevatlyks ziet,
Toon daarvan de oorzaak door uw luchtbeſpiegelingen.
Wat houd dees' Ooſtenwind in zyn beperkte kringen?
Is die door 't los Geval in dezen loop bepaald?
Herdenk wat heuchlyk licht Europe heeft beſtraalt,
Toen 't goudziek Portugal dien ſtroom der lucht ontdekte,
Den handel over 't rond der groote waatren ſtrekte,
En met min laſt, min tyds, de uitheemſche kruidery,
Den ſchat van 't Ooſten ſleepte in zyne heerſchappy.

Wat

(men,
Wat moeite en doodängst moest de Reiziger niet schroo-
Als hy die goedren voerde aan de Adriaatsche stroomen?
Wie weet den rampspoed van dien grooten landtogt niet,
Waarin en mensch en dier elendig 't leven liet,
Wanneer gewinzucht hen naar Azië deed trekken,
Eer Gamma dezen wind de waereld wist te ontdekken,
Het zeespoor baande door den woesten Oceäan,
Om naar de stevenkroon door duizend doôn te staan?
Die Zeeheld, meer door moed dan zekerheid gedreven,
Dorst zich van 't woest Afryke in volle zee begeven,
Vloog met het waterpaard de Zuidpool in 't gezicht,
Daar hem de Goede Hoop in zynen weg verlicht;
Ylt weder Noordwaarts af naar 't Oostelyk Afryke,
Ontdekt de dorre kust van 't goudryk Mosambyke,
En, rennende in die drift naar 't Oosten, vind zyn rust,
Naar maanden zwervens, op de Kanaresche kust.
Hoe heuchlyk klonk die maar' de Zeevaardy in de ooren!
Wat heil wierd, door dien togt, den waereldling beschoren? *Nut des Oostpassaat-winds.*
De Handel, die den mensch in zyne nooddruft sterkt,
De Welvaart van het volk, die 't heil des Lands bewerkt,

De Liefde en Vrolykheid, die zielen ſaam' kan binden,
De Trouw, by wie in nood een toevlucht is te vinden,
Die allen juichten op dien zegenryken dag,
Toen, door dees' wondren wind, Europe 't Ooſten zag.
Wat volgden op dat ſpoor ontelbre ſtoute zielen!
Een halve waereld dreef in vlugge handelkielen;
En Hollands Zeeleeuw, die in nood een ſchuilplaats zocht,
Bouwde op den grondſlag van den ſtouten watertogt
Een' vaſten zetel in de Zuider waerelddeelen.

Beſpiegeling over de gevallige werking.

Maar zou, ô Reisgenoot! 't geval hier onder ſpelen?
En draait der volken heil en onheil op een ſpil
Zo onbeſtendig, als uw dwaling dryven wil?
Beſtiert geen hooger Magt den zwaay der aardſche dingen?
Is ze onverſchillig in 't bedryf der ſtervelingen?
Dryft nu de kloot der aarde in 't meeteloos Heeläl,
Als een onnutte klomp ten prooy van 't los Geval?
Neen, zo een wys Vernuft 't gewrochte niet beperkte,
Niet met de werking van de ſchepſlen medewerkte,
Het oog niet veſtigde op den menſchelyken ſtaat,
Dien niet beſtierde naar zyn voorzorg, wil en raad;

Zo

Zo yder waereldling vertrouwde dat, na 't ſloopen
Van 't ſtoflyk lichaam, op geen' heilſtaat waar' te hopen,
Geen ſtraf te vreezen waar', dan zou de dwinglandy
Deze aard' hervormen tot een nare woeſteny;
't Geweten, dat de ziel beteugelt, aan durſt klagen,
En richt, zou nooit den menſch om wanbedryven knagen;
Geen zucht voor 't Vaderland, die rampen overwint,
Geene eer, geen liefde of trouw, die volken ſamenbind,
Geen matigheid, geen recht, ja geene deugdbetrachting,
Bezielde 't hart des volks, waar' by den menſch in achting;
Geen Godsvrucht ſtrekte een ſteun en toeverlaat in nood,
Noch ſtreelde, ons in den ramp, door 't leven na de dood;
Geen orde, die den menſch moet tot verwondring wekken,
Ware op deze aarde en in de hemelen te ontdekken.
Zie, zie, ô Wysgeer, die op uw vernuft betrouwt!
Of nu die wanörde in de waereld word beſchouwt.
Ontdekt gy 't niet? denk dan of 't los Geval deze aarde
En 's menſchen heil beſtiert, dees ſchoone waereld baarde;
En of 't, nu 't al zyn kracht aan 't werkſtuk heeft verſpilt,
De werker is, die 't all' laat wentlen in het wild.

Maar zie, hoe 't waterpaard in aangenamer oorden
Zyn' loop verhaaſt, en langs de Braſiljaanſche boorden
Met ruimer toomen naar 't vochtbarend Zuiden ſtreeft,
Daar 't aangezicht der zon een droevig ſchynſel geeft,
Een bulderende wind van 't avondbarend Weſten
Het nat ten hemel jaagt, de zwakke waterveſten
Zo ſnel doet zweeven als een vogel in zyn vlucht.

Beſpiegeling over den Weſtpasſaat-wind.

Geduchte Werking van een felgeperſte lucht!
Die, ſchoon ge in uw geweld ſpeelt met des Zeemans leven,
Zo heuchlyk zyt voor hen die naar het Ooſten ſtreven!
Wie heeft u voor den dienſt der menſchen voortgebragt?
Kom hier gy, ſchrandre Geeſt, die dit noodwendig acht,
En, in 't beſpieglen van de werkzaamheid der winden,
Door 't wentlen van onze Aarde een Ooſtpasſaat kunt vin- (den,
En door het zonnevuur, 't welk in den dampkring ſtraalt,
Uw luchtbeweging in een' vaſten loop bepaalt,
Die, naar den zonneſtand, ten Zuid of Noord doet ſtrekken!
Wil my nu de oorzaak van dees Weſtpasſaat ontdekken;
Toon wie dees luchtdrift, die, aan dezen oord beperkt,
Verr' buiten d'omtrek van den Zuider keerkring werkt,

Ja

Ja tegen de orde van des Aardbols wentelingen,
Rondom het Zuiderrond, langs andre hemelkringen,
En langs 't onzichtbaar ſpoor der Ooſtewinden ſtreeft,
Tot zulk een drift bewoog, dien weg gebakent heeft.
Toon of de dampkring heeft dat wonderlyk vermogen.
Nooit zag de kiel, zo ver ten Weſten heengevlogen,
Haar' togt voleindigd aan het hoofd de Goede Hoop,
Indien dees nutte wind zyn' onverwrikbren loop
Niet richtte naar die kuſt; nooit glipten zeekaſteelen
Voor wind door 't ſtormend Zuid naar de Ooſter waereld-(deelen;
Nooit had de Maatſchappy haar' troon in 't Ooſt geſtelt.
Zo, naar een vaſt gevolg, de luchtvloed weſtwaarts ſnelt,
Of zo ge een los Geval als oorzaak kunt beſchouwen,
Kunt ge ons dien nooddwang door uw reden niet ontvou-(wen?
Kan deze luchtdrift dan aan paalen zyn geboeid?
Denk (nu ge uwe onmagt ziet, uw' geeſt onnut vermoeit;
Nu gy verbaasd ſchynt op die wondre windbeperking,
En ze onbevatlyk acht;) dat de Oorzaak van die werking
Volmaakter in beſtaan moet wezen dan 't gewrocht.
Waarom ze in blinde Stof, en niet by God gezocht?

Tegenwerping.

Maar, zegt gy, daar myn oog zo veel toevalligheden
In 't ondermaanſche ontdekt, en wy door 't licht der Reden
Beſpeuren, hoe dat werk een wys Vernuft ontbeert,
Hoe 't onbeſtaanlyk is met één' die 't all' regeert;
Of als onze oogen door de vruchtwaranden zwieren,
Daar wy, tot 's Landmans ſchade, een eindloos tal der dieren,
Niet nuttig voor den menſch, zien woeden op 't geboomt';
Of als we in 't weemlend vocht, dat om onze aarde ſtroomt,
Onnutte ſchepſels zien; of in begroeide dalen,
In boſch en woeſteny het roofgediert' zien dwalen,
't Welk, daar het menſchdom voor 't geweld dier monſters (beeft,
Ook niets bezit dat aan de waereld voordeel geeft;
Ja, als wy merken hoe de Stoffe, by verderving,
Veel andren vormen baart; hoe eindlyk, by verſterving
Der dieren, worm en rups uit deze onreinigheid
Geteelt word, blykt dan niet, dat nimmer wys Beleid
De vormende oorzaak is dier vruchtelooze dingen?
Maar dat de Stof, geroerd in eindelooze kringen,
Slechts door beweging heeft die ſchepſels voortgebragt?
Heeft nu de werking van de Stoffe zo veel kracht,

Om

Om diertjes, die den geeſt verbazen in 't beſchouwen,
Te vormen door zichzelf, wie mag dan niet vertrouwen
Dat ook onze Aardbol, uit veel deelen ſaamverknocht,
Ja alles door de Stofbeweging is gewrocht?
Dat, door die kracht, 't Heeläl met zyn verſcheidenheden
Beſtaat in zyn geheel, verwisſelt in de leden?

Rampzalige, daar u de Schepper dier verpligt *Vermetelheid van 's menſchen vernuft.*
Zyn zorg te loven voor 't genot van 't Redenlicht,
Kunt gy, met zyn beſtier in 't groot Heeläl te wraken,
U zo veel goedheid, u dat heil onwaerdig maken?
Is dit, voor zo veel gunſt, dan uwe erkentenis?
Die Reden, die u tot een licht geſchonken is,
Om God te zoeken, Hem te aanſchouwen in zyn werken,
Om de onbezonnen drift der Kennis te beperken,
Om, tot uw nut, het waar' te ſchiften van den ſchyn,
Ach! moet die de oorzaak van uw droeve dwaling zyn?
Gy, vliegende als verblind, door haar vermetel pogen,
Verlieſt uzelf, en God uw' Schepper, uit uwe oogen.
Gelyk een' lyder, als zyn zwoegend ingewand
Blaakt door een heete koorts, dien felöntſtoken brand,

Die

Die hem verſmachten doet, door vochten poogt te koelen,
Schoon alles vruchtloos is; dus ydel is uw woelen.
Uw kennis, die door 't vuur van weetluſt hevig blaakt,
Op hooge zaken doelt, vind, als zy die genaakt
Op nieuw zich aangeſpoort om verder voort te dringen;
Onze Aarde is niet genoeg; neen, de Oorzaak aller dingen,
De wording van 't Heeläl, is voor het minſt haar wit:
Zy weet wat eigenſchap de ondeelbre ſtof bezit,
Of, naar haar oordeel, heeft van eeuwigheid bezeten:
Zy roemt dat ze ook de vorm, den loop der Stof kan weten,
Als 't haar gevalt die door beſpiegling gaê te ſlaan.
Gy, op haar' hoogmoed ſtout, gedreven door haar' waan,
Wilt niets gelooven, dan het geen ze u zal verklaren,
En veilt voor zekerheid 't geen ze u zal openbaren.
Valſche ſtellingen. Dus durft gy roemen, dat iets by geval geſchiet,
Omdat gy 't Hoe niet weet, noch 't end noch 't oogmerk ziet.
Dus durft gy ſtellen, dat een ſamenloop van deelen
De magt in zich beſluit om ſchepſels voort te telen,
Omdat uw zwak vernuft niet ondervonden heeft
Waartoe het wild gedierte op onzen aardkloot leeft.

Dus

Dus durft gy denken, dat, als 't zonlicht door zyn blaken,
Een gifting baart in 't ftof van vele onreine zaken,
Die hitte en werkzaamheid veel fchepfelen verwekt,
Omdat geen teling zich aan uw gezicht ontdekt.
Komt hier gy, Meefters, voor wier geeft niets is verholen!
Laat ons niet verder op den ouden dwaalweg dolen;
Toont ons de zekerheid van 't geen gy yvrig dryft,
Niet door uw Reden, die fteeds onbevatlyk blyft,
En onzen geeft bedriegt; neen, toont het ons door werken.
Myn geeft, wil door 't gezicht, den uitflag daarvan merken.
Verkieft, gebruikt een ftof, waar van ge iets groots verwagt,
Doch die van 't gene ik eifch, nog niets heeft voortgebragt;
Verwarmt, verkoelt haar; doet haar gisten en bewegen;
Verricht al wat gy kunt, door droogte, daauw of regen;
Vormt my gebloemte, een roos, bekoorlyk door haar kleur;
Of fchept me, zo 't u miste in 't vormen van de geur,
Een tulp, die door zyn verw onze oogen kan verrukken;
Vergeet de zaden niet in hare kelk te drukken,
Opdat zy tot vermaak moog' werden voorgeteeld:
Hoe! zyt ge onmagtig? gy! kan 't zyn dat ge u verbeeld,

Dat ongeächte ſtof, ſlechts by geval bewogen,
En niet, als gy, bezield met kennis en vermogen,
Die wondre kracht bezit? Gy, die door uw vernuft
De Stof te boven ſtreeft, voor geene zaken ſuft;
Gy, vormers van de zee, van aarde en hemellichten!
Ziet ge uw vermogen voor geringer ſtoffen zwichten?
Kunt gy geen enkle bloem my vormen? waant gy dan
Dat zulks een blinde Stof door zich volvoeren kan?

Stoutheid der Ongodiſten.

Ziet hoe de ſtervling dwaalt, als de onbezonnen reden,
Te ſtout in 't heiligdom van Gods geheim wil treden.
Hy, die in geeſtloos ſtof een werkzaamheid verdicht,
Waarvoor zyn ſchranderheid en zielsvermogen zwicht,
Wil nu de waereldbouw naar zyn bevatting malen,
De werking van de Stof naar zyn begrip bepalen;
Hy kent geen waarheid, dan die zyn vernuft bevat.
Het zintuig van 't gezicht word veel te laag geſchat,
Om door beſchouwing tot die wondren op te klimmen;
't Bedriegt ons, en het ſtreelt de ziel door harsſenſchimmen.
Dus word een wetenſchap, die in 't volſchoon gewrocht,
Door werkend onderzoek, het nut van 't ſchepſel zocht,

En

En in 't bemerken van deze aarde en hemelkringen
Een wys Beſtierder vond, als oorzaak van die dingen,
Verbaſtert in een drift, waardoor het zinloos rot
't Geval ten zetel voert, en met den Schepper ſpot.
Dees zal een eeuwigheid in 't groot Heeläl verdichten,
Een endeloos beſtaan in all' 't gewrochte ſtichten:
Een ander ſtelt de Stof van eeuwigheid, doch acht
Dat Nooddwang, of 't Geval de vorm heeft voortgebragt.
Een derde zal met ons den Opperheer ontdekken,
Als oorzaak van de Stof, doch Hem 't beſtier onttrekken;
Hy geeft de vezels de eer, ſtelt God in 't hemelhof
Slechts als beſchouwer in de werking van de Stof;
Ja doet ze, om zyn gebouw op vaſten grond te zetten,
Gezwind bewegen naar vele algemeene wetten,
Haar wezen ingedrukt, waardoor hy 't ſchoon Heeläl
Dan zonder Gods beſtier te voorſchyn brengen zal:
Hy ſtelt in 't meetloos ruim midſtippen, vaſte palen,
En doet de onzichtbre Stof nu ryzen, dan weêr dalen;
Hy ſcheidze op yder punt, vormt hemel, vuur en licht,
En de aarde, en hangt dien kloot in 't wonder evenwigt;

Hunne ſtellingen wegens den oorſpronk der waereld.

Hy vormt en plaatſt het heir der onafmeetbre ſtarren,
Schryft haar eene orde voor, opdat zy niet verwarren;
Hy ſchetſt de vorm der Stof, of 't Ydel, en verklaart
De waereldwording, die hem geen verwondring baart,
Op meer dan eene wys: dees zal het dus verdichten,
Een ander 't groot Heeläl op andre gronden ſtichten.
Zie daar 't onmeetlyk rond, zo ſchoon in zyn verband,
Volmaakt geſchapen door het nietige Verſtand.
Wy willen 't gantſche heir dier dwazen niet beſpringen,
Hun zwakke wapens hen niet uit de handen wringen;
Wy wyzen 't heilloos volk, omwentlende in dien draf,
Tot Gods genade of wraak, hun wroeging of hun ſtraf.
Ik wil myn' Reisgenoot tot nagedachten wekken,
Daar hy de ſchepſels poogt Gods wys beſtier te onttrekken,
En ſtout beweeren durft dat een Noodzaaklykheid
Van werking in de Stof de ſchepſels heeft bereid,
Of dat een los Geval 't gewrochte wiſt te ſchikken:
Ik wil hem redden uit die doodelyke ſtrikken,
Hem, nu de dagtoorts door de golven ſchynt gebluſt,
De werkelooze Nacht de ſchepſels noopt tot ruſt,

On-

Onze Aardbol word geſtreelt door koele waterdampen,
En 't luchtgewelfſel pronkt met flonkerende lampen,
Verſchynſels toonen, die, voor ons begrip te hoog,
Nochtans zich opdoen aan den blaauwen hemelboog.
Indien we een wys beſtier beſchouwen in die werken,
Ja zo we iet meer dan Stof en roering daar in merken,
Dan onze Wysgeer door zyn kennis zich verbeeld,
Vervalt de ſtelling, in zyn dwalend brein geteeld.

BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

DERDE ZANG.

INHOUD.

Het aardsche, als veel te laag voor 't moedige verstand
Eens dwazen Wysgeers, noopt de Poëzy te zingen
Van 't flonkrend Starrenheir, van de orde in 't schoon verband
Dier Zonnen, tot wier nut de geest niet door kan dringen.
Zy toont, dat geen Geval de Stof bewogen heeft,
Geen Nooddwang haar bepaalde, in 't vormen dezer lichten;
Ze ontdekt ook uit de Lucht, die om onze Aarde zweeft,
Uit haar vermogen, daar het schepsel voor moet zwichten,
En uit het nut der Maane, aan onzen kloot verknocht,
Dat Hy, die 't all' bestiert, ook alles heeft gewrocht.

Beschouwing van den Nacht, Ô Schoone Nacht, die, door uw lichtversterkend duister,
Uw heerlykheid vertoont in een' volmaakten luister!

Tref,

Tref, door uw wonderen, den Wysgeer in de ziel;
Toon zyn verkeerd begrip, terwyl de vlugge kiel,
Door wind en ſtroom gejaagd, van 't welige Ameryke
Haar' loop gericht heeft naar den zuidhoek van Afryke.
ô Nacht vol majeſteit, die 't ſchepſel ruſt verwekt,
Zyn zorgende oogen luikt, den halven aardbol dekt,
En in het ſtartapyt des hemels hebt omwonden!
Door welke raders, in wat onafmeetbre ronden
Draait alles boven ons! Ja, wat verbazend vuur
Blaakt in de Bollen, die 't bekoorelyk azuur
Van 't onnaſpeurlyk ruim met zo veel luiſter ſieren!
Wie kent den afſtand van die flonkerende vieren?
Hunne orde, hun getal? wie hun verſcheidenheid *en van de Hemel-lichten.*
Van werking, vorm, en nut, daar ze, in 't Heeläl verſpreid,
Als zo veel zonnen, 't ruim der hemelen verlichten?
ô Onbevatlyk heir! waarvoor 't verſtand moet zwichten!
'k Verlies myzelf, als ik, op wieken van 't begrip
Deze Aarde ontvlogen, haar als een onzichtbaar ſtip,
Haar' eedlen wachter als een ſchaduw zie verdwynen,
De alkoeſterende zon gelyk een ſprankel ſchynen,

My

My hef van trans in trans, daar ge in uw' luiſter blinkt,
Alwaar myn denking in een' diepen afgrond zinkt.
Gy, die 't beſtaan van God, die eeuwig, onafhanklyk,
Zichzelv' genoegzaam, wys, onſtoflyk, onverganklyk,
Noodwendig, onbepaald, eenvoudig, vry in magt,
En oorzaak van de Stof en werking is, veracht,
Of met de Stof vermengt, of durft in twyffel trekken,
Wyl gy den aanvang van de Stof niet kunt ontdekken,
Uw zwak vernuft geen einde aan 't uitgebreid Heeläl
Of aan zyn deelen vind? Hoe! zoud gy ook 't getal
Dan ook oneindig in uw nietig denkbeeld ſtellen?
Omdat gy duizenden by duizenden kunt tellen,
En onöphoudelyk verzaamlen? blyft het niet
Bepaald in yder deel, waar in gy 't einde ziet?
Zo gy te rug telt, zult gy d'aanvang niet beſchouwen?
Maar wie, wie dwingt u om Gods werking ons te ontvou-(wen?
Is 't niet genoeg, dat u de Schepper dier verpligt,
Daar Hy zyn wondren u doet ſchittren in 't gezicht,
U gunt de vruchten van dit ſchoon gewrocht te trekken,
Dat gy de afhanklykheid uws wezens kunt ontdekken?

Moet

Moet ge, eer ge uw zegel aan het werk der ſchepping ſlaat,
Bevatten, hoe't gebouw eerſt wierd, en noch beſtaat?
Wilt ge iet ontkennen 't geen uw geeſt niet kan doorgron-(den?
Spreek, weet gy hoe uw ziel aan 't lichaam is verbonden?
Zoud ge, omdat gy den band, die hen veréénd, niet merkt,
Haar wezen loochnen, en dat zy op 't lichaam werkt?
Zoud ge ook 't verbazend Licht, dat all' de hemelboogen
Vervult, en de Aarde ſtreelt door koeſterend vermogen,
Dat Licht, waarvan 't verſtand noch met geen zekerheid
Kan toonen wat het is, hoe 't zich alom verſpreid
En werkt op all' 't gewrocht, hardnekkiglyk verzaken?
Beſchouw de heerlykheid der blaauwe hemeldaken,
Daar 't flonkrend ſtarrenheir u toeſtraalt met zyn licht.
Wie heeft dat ſchoon Gewelf om onzen kloot geſticht?
Wie deed zo kunſtig uw bewogen vezels ſtollen,
En zich veréénigen tot zo veel wondre bollen?
Heeft een noodzaaklykheid van werking dit gewrocht,
Het vlug en vloeiend vuur, onwrikbaar ſaam' verknocht
Tot zo veel lichten als des ſtervlings oogen ſtreelen?
Was dit een eigenſchap van uwe ondeelbre deelen,

Bespiegeling over de beweging en de rust der eerste Stoffe,

Toen yder tot den bouw der waereld heeft gewerkt?
Zyn zy, van eeuwigheid, door zich hiertoe beperkt?
Zult gy dit stellen? Hoe! zoude ik hier op vertrouwen,
Die haar volmaaktheid ook als rustend kan beschouwen?
Is haar beweging niet noodzaaklyk? kan die kracht
Dan eeuwig werkend zyn? Maar wie heeft toch de magt
Der vryë werking aan de ondeelbre Stof gegeven?
Of, was ze als wy bezield, wie gaf haar geest en leven?
Zo haar van eeuwigheid dat voordeel was ontzegd,
Wie heeft dan in haar vorm de denking eerst gelegt?
Ware ooit de Stof in rust, wat werktuig deed haar roeren?
't Bewegen van een ding geschied door aan te voeren;
Door botsing, perssing, zwaarte, aantrekking: maar wie gaf
Haar eerst die werkzaamheid? waar van daalt de oorzaak af?
Of wierd de Stof, door zich, van eeuwigheid bewogen,
Wat sloopte in haar natuur dat onbepaald vermogen?
Toon wat geweld de Stof, in weêrwil van haar' aart,
Geboeid, en door de rust heeft in 't gewrocht gepaart.
Die magtige Oorzaak, die dees deelen houd in werking,
En andre kluistert in die wondere beperking,

Moet

Moet, voor 't beſtaan der Stoffe, in wezen zyn geweeſt,
Is dan onſtoffelyk en eeuwig, enkel geeſt;
Is God, de Schepper van de Stof en hemellichten.
Zoud gy de onëindigheid van 't groot Heëläl verdichten, *en of de Stof van eeuwigheid geweeſt zy.*
Daar 't zyn der dingen met hunn' aart niet is verknocht?
Of ſtelt ge een eeuwigheid van duuring in 't gewrocht?
Verdwaalde Wysgeer! is de duuring onbegonnen,
Daar wy haar voortgang in elk ſtip bepalen konnen?
Neen, de achtervolging word bepaalt door ons begrip.
De Stof had aanvang, is beperkt in ieder ſtip;
Is door Gods wil gevormd tot zo veel zichtbre dingen.
Zo gy noch 't Uitgebreide in uw beſpiegelingen
Onëindig ſtelt, de Stof van eeuwigheid verdicht,
Toon dan hoe 't vormen van de ſtarren zy verricht.
Zult gy weêr de oorzaak uit uw wondre vezels trekken,
De ſamenvoeging, door de zwaarte, aan ons ontdekken?
Van waar, en waar toe zal die werking overgaan,
Daar gy geen paalſtip in dees ruimte kunt verſtaan?
Zoud ge ons de zwaarte, daar de Stof door wierd bewogen,
Als een noodzaaklykheid van haar natuur betogen,

Daar zy bevatbaar is, ontbloot van deze kracht?
Hoe heeft uw vlotte Stof 't geſternte voortgebragt,
Als we in haar deelen een noodwendigheid bemerken,
Om van alle eeuwigheid afzonderlyk te werken?
Wie heeft ze ſaamveréénd? wie houd ze in dezen ſtand?
Zo zy van eeuwigheid een onderling verband
En ſamenvoeging had, wie kon haar dan verſpreiden?
Geen eigenwerkzaamheid was magtig haar te ſcheiden;
Niets trok haar deelen uit dien werkeloozen ſtaat.
Of was de Stof zichzelf genoegzaam tot die daad?
Verdwaalde Wysgeer! zult ge op nieuw verdichtſels ſme-(den?
't Zichzelf genoegzame eiſcht, behoeft geen andre reden
Of oorzaak van beſtaan; 't behoeft zichzelf alleen.
Vind gy dit in de Stof, in haar beſtaanlykheên?
Haar wezen, met den aart van 't zelfbeſtaan zo ſtrydend,
Is deelbaar, uitgebreid, veranderlyk en lydend;
Is onverſchillig tot beweging, of tot ruſt;
Is van haar aanzyn, van haar werking onbewuſt,
Zo ge, uit het wezen van de Stof, niet kunt betoogen
Dat zy voor de eeuwen was, en werkt door zelfvermogen;

Wie, zo u haar natuur dat denkbeeld niet verwekt,
Heeft u dan de eeuwigheid van haar beſtaan ontdekt?
Kunt ge op haar zelf beſtaan en werkzaamheid niet roemen?
Zoud gy ze een oorzaak van de flonkerlichten noemen?
Vervloek uw dwaling; keer, ja keer, eer 't is te laat.

Misleide Wysgeer, die dees waarheid noch verſmaad, *Beſpiegeling over de orde der Hemellichten,*
Beſchouw nu 't Uitgebreide in uw beſpiegelingen,
Als veel onëindige, en onzichtbre hemelkringen,
Of als een ydel ruim, ontbloot van vloeiënd ſtof.
Beſchouw de Lichten in 't verbazend hemelhof,
Daar ze aan 't azuur gewelf als diamanten flikkeren;
Hoe zy, daar ze in die ruimte of vloeibre ſtoffe blikkren,
En, zwaaiende om onze Aard', door onderling verband,
Tot beelden ſtrekken, (die het vindingryk verſtand,
Ten nut der volken die op zee den handel dryven,
Op d'omtrek van een' kloot wiskunſtig kan beſchryven,)
Nooit door dien hemelzwaay zyn uit hun plaats gerukt.
Wie heeft die orde 't heir der ſtarren ingedrukt,
Daar wy 't in zo veel ſnelte om onzen kloot zien draaien?
Doch zegt gy, dat onze Aard', door om haar ſpil te zwaaien,

In ons dat denkbeeld vormt? wie is 't die aan 't gevaart'
Des wondren Aardbols zulk een juiste wentling baart,
Waardoor die Lichten op hun orde en tyd verschynen?
Gelooft ge, om dat ons oog de starren ziet verdwynen,
En over derzelver menigte. Of andren flikkren in een' nieuwöntdekten kring,
Dat zulks u overtuigt, door die verwisseling,
Van de onbestendigheid dier Lichten, en hun werking?
ô Ongelukkige! daar gy, op die bemerking,
U moest herïnren hoe Gods goedheid voor ons waakt,
Zyt gy 't die alles van 't Geval afhanklyk maakt!
Denk (welk een onheil!) hoe 't den hemel zou ontluistren,
Indien 't Geval dit heir der starren mogt verduistren.
Hoogmoedig Schepsel, 't welk uw dwaling voor durft staan,
Alom naar voedsel zoekt tot koestring van uw' waan,
Een' wys Bestierder wraakt, en van bewegingskrachten,
Of van een blinde Stof meer voordeels durft verwachten!
Moet u bewust zyn wat de Almagtige verricht?
Zie in dees schoone nacht, door 't kunstig vergezicht,
Het flonkrend starrenheir verspreid aan 's hemels daken;
Zie duizend duizenden in hooger transsen blaken,

Waar

Waarvan uw zwak gezicht geen flikkring heeft bemerkt:
Zyn zy daar vruchtloos door uw blind Geval beperkt?
Zyn die verbazende gevaarten, waarby de Aarde
Geen ſtip mag zyn geächt, van zo gering een waarde?
Neen, neen; 't zyn ſchatten van de Hemelmajeſteid.
Wie weet, hoe vreemd het ſchyne, of in de onzichtbaarheid
Geen bollen, als onze Aarde, om deze fakkels zweeven,
Verrykt met wezens, die van eedler geeſt gedreven,
Dan gy, Ondankbre! God erkennen in 't gewrocht?
God heeft een werking aan dat ſchittrend heir verknocht,
Die door ons eindig brein onmooglyk is te ontdekken.
Is 't nuttiger, en zal 't uw Stof tot glorie ſtrekken,
Dat zy iet vruchtloos vormde, en dat de roerings kracht
Dit ſloop', vernietig', na dat zy 't hebb' voortgebragt?
Maar ſtel, uw Stoffe waar' van eeuwigheid in roering,
Of werkzaam in den tyd: zou dan, door die vervoering,
En ſamenloping van de deelen, by geval,
Of wel noodzakelyk, dit wonder ſchoon Heeläl
Daar uit zyn voortgebragt? dan zoud ge ook uit die deelen,
Die nu gewormte, vlieg, en ſchoone bloemen telen,

Iets

Iets anders zien gevormd; dan bouwde uw wyze Stof
Licht tot verbazing ook een prachtig vorſtenhof.
Zou dit onmooglyk zyn? dan zult ge ook niets bewyzen.
Weg met uw gisſing ons als waarheid aan te pryzen,
Die nimmer ons ten nut, altoos ter dwaling ſtrekt.
Gods daad, in 't ſcheppen, is voor 't eindig oog bedekt.
Stel dat wy dolen, als we een' wys Beſtierder eeren.
Wat nood? Maar gy, die ſtout dat eeuwig Licht durft weeren,
(Want wy zyn feilbaar, en 't is mooglyk dat ge ook dwaalt,)
Waar vlied ge, als u hierna de glans in de oogen ſtraalt,
Niet met een lieflykheid, maar als veel blikſemſchichten?
Dan zal uw logen, voor Gods waarheid moeten zwichten;
Dan, ſiddrende op 't gezicht van ons gelukkigſt uur,
Vlucht ge in een' afgrond van een onuitbluſchbaar vuur.

Beſpiegeling over de Lucht.

Keer nu, Hoogmoedige! met uw beſpiegelingen,
Van d'opperhemeltrans, en de Oorzaak aller dingen,
Met wiens beſtaan en werk ge uw' geeſt onnut vermoeit.
Denk aan de onzichtbre Lucht, die om ons aardryk vloeit.
Zy zal, door haare kracht, gewis u overtuigen.
Gy weet dat alles voor 't geweld dier ſtof moet buigen,

Dat

Dat u een zwaarte van veel duizend ponden drukt.
Verklaar nu waarom gy niet voor die persſing bukt.
Of weet gy, door 't gezicht van Torricellies glazen,
(Een vinding die den geeſt der menſchen moet verbazen, *Hare werking in 't weêr-glas.*
Als ze ons door vloeibaar kwik, nu hoog, dan laag geſtrekt,
De wondere eigenſchap van 't luchtgeweſt ontdekt,)
Dat deze onzichtbre ſtof, als ingeſpannen veeren,
Door all' 't gewrochte vloeit? dit woeden af kan keeren?
En dat een hand vol Luchts de drukking wederſtreeft
Van onzen dampkring, die rondom den aardbol zweeft?
Ja, dat die Luchtſtof, die den kloot heeft overtogen,
Daar 't all' door moet beſtaan, daar 't all' in word bewogen, *Hare Veer-kracht.*
Die van zo groot een hoogte op 't aardryk perſt en werkt,
Gelyk is aan de Lucht in eenig vat beperkt?
Denk of 't Geval de Stof die eigenſchap kan geven.
Wat kon de felle kracht dier persſing wederſtreven,
Indien Gods hand daar aan geen palen had gezet?
Gy, met het ſchepſlenheir, wierd door 't geweld verplet.
Durft gy de roerings wet daarvan tot meeſter kiezen,
Niet duchtend' dat dees kracht haar werking zal verliezen,

Door andre deelen daar de Lucht door word bezwaart,
Als de opperſchors der Aarde een zee van dampen baart?
Hebt gy de nuttigheid der Lucht wel overwogen?
Haar invloed in de ſchepſelen. Haar' wondren invloed op 't gewrochte? haar vermogen?
Hoe zy de groejing baart, als zy de planten kuſcht?
Dat, zonder haar, het vuur, hoe krachtig, word gebluſcht?
Dat zy den morgenglans ons voortbrengt, als de ſtralen
Der ſtreelende uchtendzon door haar naar 't aardryk dalen,
En duizend kleuren zich ſchakeeren voor 't gezicht?
Dat verf en Schilderkunſt voor zo veel ſchoonheid zwicht,
Als ons de Lucht vertoont in blozende uchtendſtonden?
Kunt gy haar werking, haar vermogen niet doorgronden,
Daar 't all' moet ademen door dees zo nutte ſtof,
Zo dat de visſen in 't onruſtig waterhof
Niet zonder Lucht in 't diepſt der golven zouden zweven,
Maar, opwaarts dryvende, den doodſnik moeſten geven?
Wie zou den adem van 't bekoorelyk gebloemt',
Met de eedle reuken, daar 't kruidbarend Ooſt op roemt,
Den geur van 't grasryk veld, in 't ſchoone morgenkrieken,
By 't derven van de Lucht, ô Wysgeer! kunnen rieken?

Wie

Wie zou, indien de Lucht haar veerkracht wierd ontrukt,
Het ſtreelend ſpeeltuig, door de hand der Kunſt gedrukt,
Den galm van 't pluimgediert', verkwikkend' hart en ooren,
De nutte ſamenſpraak, den maatzang kunnen hooren?
Denk nu, hoe deerlyk waar' het menſchdom dan geſteld.
Indien die zee van Lucht, die onzen kloot verzelt, *Eigenſchap der Lucht.*
Haar eigenſchap verloor, geſtold tot grover wezen,
Waar' dan geen wisſe val der ſchepſelen te vreezen?
En wierd zy dunner, niets zoude op dees kloot beſtaan;
Het menſchdom kwynde, en moeſt te jammerlyk vergaan;
Geen vlugge vogel dreef op zagtgepluimde ſchachten;
Geen Nachtegaal, gewekt in 't zwymen onzer nachten,
Begroette 't morgenlicht uit lommerig geboomt'.
Wie baart dit evenwigt, die juiſtheid? wie betoomt
Die werking in de Stof? wie doet de waterzalen,
De wolken, in die Lucht en om onze Aarde dwalen,
Waardoor zy in den brand der zonne word beſchut?
Wie doet dat neevlenheir, tot aller ſchepſlen nut,
Met hartverkwikkend vocht rondom den aardbol zweven?
Wie houd het, trots zyn zwaarte, in 't hoogſt der Lucht verheven?

Wie is 't, die, uit dien drang van wolken, bliksems schiet,
En vruchtbre stroomen op 't versmachtend aardryk giet?
Of 't kille dons, de sneeuw, gevormd aan 's hemels assen,
Of hagel, tot verderf der jeugdige gewassen,
Uit deze kerkers jaagt? Zal 't weiffelend Geval
Al dees verscheidenheid van werking in 't Heeläl,
Tot straf of nuttigheid, door stofbeweging dwingen?
Verbind de Nooddwang zich aan zo veel wisselingen?
Denk welk een strydigheid uw geest te stout beweert.
Heeft dat Geval aan ons 't gebruik der Lucht geleert,
Daar 't nuttig molenwerk word door haar drift bewogen?
Is dat ook de oorzaak van des stervelings vermogen,
Ten hoogsten top gevoerd, door 't zwerven over 't nat?
Heeft uw vernuft dat heil, dat voordeel niet bevat,
't Geen ons de Luchtstroom schenkt door 't zuivren van de (dampen?
Men zag een felle Pest, en duizend andre rampen
Op 't aardryk woeden, als de wind ons wierd ontrukt.
Nuttigheid en werking der Lucht. Wie heeft die werking in de onzichtbre Lucht gedrukt,
Die, woedend', de Aarde scheurt, doet siddren op hare assen,
Haar heerlykheid verwoest, de wemelende plassen

Op

Op 't yſſelykſt beroert? wie teugelt deze ſtof
Wanneer zy, ſpelende om deze Aarde en 't waterhof,
De ſchepſelen verkwikt, en door een' friſſen aaſſem
Den brand der zon verkoelt, en d'opgeheven waaſſem,
Vergifte nevels van de dampende Aarde blaaſt?
Wie heeft een werking, die den ſterveling verbaaſt,
Een magtige oorzaak toont, aan deze ſtof verbonden?
God doet dees wondren, die 't vernuft niet kan doorgron-(den;
Hy ſtiert die werkzaamheid, waar in zyn wysheid ſpeelt.
Ja, all' 't geſchapene draagt in zich 't kenbaar beeld
Dier Almagt; God alleen ſchept blyde en duiſtre dagen;
Hy ſchiep de Lucht, doet haar de watervoerders dragen;
Hy vormt de winden in den dampkring, die den kloot
Der Aarde kuſcht, en voed. Uit dezen vruchtbren ſchoot
Doet Hy 't zagtdruppend vogt, den regen, 't land beſproeien,
't Geen veld- en boomgewas te weliger doet groeien,
Waardoor Hy 't ſchepſel voed, en nieuwe krachten geeft.
't Is door die werking dat dees kiel naar 't Ooſten ſtreeft,
't Welk, moedig op zyn' ſchat, Europe kan verryken.
De nyvre zeeman mogt het zeil als nutloos ſtryken,

En leggen 't waterpaard voor eeuwig aan den band,
Indien Gods wysheid niet den wonderlyken ſtand
Der winden had bepaalt: dit doet hem veilig zwerven,
En op zyn' watertogt nooit zyn verwachting derven.
De kiel, voorwind gejaagd naar 's waerelds middelyn,
Vliegt, met een zuiderkoelt', naar 't Hoofd van Auguſtyn (1),
Streeft met een Ooſtpasſaat naar 't altoosſtormend Zuien;
Vind daar een' Weſtewind, met gonzende onweêrbuien,
Die 't eeuwigruſtloos nat op 't ysſelykſt beroert,
Waardoor 't, al ſlingrend, nu ten hemel word gevoert,
Dan in een' afgrond daalt, doch, ondanks die gevaren,
Gelyk een zeemeeuw dryft op de ongetemde baren,
En aan Afryke word in veiligheid gebragt.

(1) 't Hoofd, of Caab Auguſtyn, een uithoek van de Braſilſche kuſt.

Beſchouwing van de Maan,

Maar welk een licht beſtraalt dees aangename nacht?
Het is de Maan; zy ryſt, verdryft des aardkloots dampen,
Verzilvert d'Oceaän, ontdekt aanſtaande rampen,
Te wachten op het nat; verdooft aan 's hemels trans
Den gloed der ſtarren; doet, door lieffelyken glans,
Gelyk de dageraat, de donkere Ooſtkim gloeien.
Wat werking kan de Maan aan haren loopkring boeien?

Waar

Waar uit zy onzen kloot by 't aaklig duifter licht?
Wie doet haar' glans elk uur vermindren voor 't gezicht,
Ontrukt haar 's menfchen oog, en doet, naar vafte palen,
Dat licht weêr wasfen, en in vollen luifter ftralen?
Is de oorzaak by de zon, waarvan zy 't licht geniet,
Die haar nu van ter zyde, en dan in 't aanfchyn ziet?
Wie heeft dien weg beperkt, dien tyd van 't maandlyks zwaa-(ien?
Wie doet haar om hare as, en om onze Aarde draaien,
Waardoor het zelfde rond blyft naar ons oog gekeerd?
Heeft zy die wentling van de roeringskracht geleert?
Wie heeft den weg der Maan zo fchuins, zo hoog verheven, *en haar nuttigheid.*
Om 's aardryks polen deel aan 't koeftrend licht te geven,
Wanneer de gulden zon veel maanden zich verfchuilt,
En 't roofziek wild gedierte in naare nachten huilt?
Wie zorgde door dien loop, dat de Aard' niet menigwerven
De Maan het koeftrend licht, 't welk haar beftraalt, doet der-(ven?
Wie ziet geen wysheid, daar ze alleen ten nutte taant,
Een onuitwifchbaar fpoor voor hemelmeetren baant,
Tydzuilen vormt, ten dienft van Landgefchiedenisfen;
Dat zy, wanneer zy zwymt, verfchillen kan beflisfen,

Ja dat de waterheld, die om dees aardbol vaart,
Hierdoor de ware plaats der kuſt prent op de kaart,
En d'omtrek van onze Aarde op 't zekerſt kan bewyzen?
'k Zwyg hoe zy 't golvend zout nu dalen doet, dan ryzen,
Waardoor de zeeman, die geruſt is op dien tyd,
Na ſcherpe togten in gewenſchte havens glyt.
Is deze werking in de roerings wet gelegen?
Houd Nooddwang of Geval haar in die vaſte wegen,
Waar in de glans der zon haar duiſtre ſchors beſtraalt,
Van wie 't vuurdervend licht op onzen aardkloot daalt?
Neen; Gy, ô Schepper! door ontelbre hemellingen
Bejuigt als Oorzaak en Beſtierder aller dingen;
Gy, die, toen niets beſtond dan Gy, door uwe magt,
Op uwen wenk, de Stof, 't Heeläl hebt voortgebragt,
Het onbegryplyk licht van 't aaklig duiſter ſcheidde,
Uit vlugge waterſtof des Aardkloots dak bereidde,
Gebergte en dalen uit den nacht des afgronds riept,
Den woeſten Oceäan en duizend ſtroomen ſchiept,
't Geweld beteugelde dier ongemeten plasſen,
Onze Aarde ſierde met ontelbre veldgewasſen,

't Vuurdragend moederlicht in enger palen drongt,
En ylings met uw vuist tot duizend bollen wrongt;
Gy, die, wanneer uw geest het weemlend nat bedekte,
Ontelbre zaden van ontelbre schepslen wekte,
Die grondformeersels zelf ontrolde in 't waterhof,
Ontelbre dieren vormde, en riept uit nietig stof,
Hun woningen beschreeft, hen zegende, hen paarde;
Gy, Schepper! die den mensch bootseerde uit nietige aarde,
Hem met uw Beeld bezielde, als 't pronkstuk van uw magt,
Als 't wit om 't welk Gy de Aarde uit niets hebt voortgebragt,
Hem alles schenkende, om, door dat verbazend wezen,
Uw' Naam, uw liefde en gunst altoos te zien geprezen,
Opdat die heerscher in uw wonderlyk gewrocht
U, als zyne oorzaak, in 't genot der schepslen zocht!
Gy kunt den kloot der Maane aan zulke wetten binden,
Waardoor de waereldling uwe eer, zyn heil kan vinden,
Als 't zonlicht de andre helft van onzen kloot belonkt,
De duistre hemel met ontelbre fakkels pronkt,
Waarvoor 't verstand bezwymt, als 't op de zwakke vlerken
Der denking vliegt, om 't hoe van uw bestaan te merken,

Uw geeſtlyk Wezen, dat de oneindigheid bewoont,
En ons maar ſlechts een blik dier majeſteit vertoont
In deze heemlen, die, onwrikbaar, of bewogen,
De teekens dragen van uw wysheid en vermogen;
In dezen Aardbol, die, 't zy wentlende om zyn ſpil,
't Zy ruſtende, afhangt van uw' onweêrſtaanbren wil.

BESPIEGELINGEN

OVER

GODS WYSHEID

IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

VIERDE ZANG.

INHOUD.

De Dichtkunst, die den geest van haren Reisgenoot
Al denkend voerde door de onzichtbre hemelkringen;
Daalt op onze Aarde, ontdekt de wondren van dien kloot,
En ziet zyn' stand, en loop, in haar bespiegelingen:
Zy toont ons uit den vorm des Aardbols, en 't begin
Van eedle Kunsten, die aan 't menschdom voordeel geven;
Uit flonkerlichten aan des hemels blaauwe tin,
Uit planten, dieren, en den aanvang van hun leven;
Uit de eigenschap der Aarde, in haar verganklykheid,
Dat zy een werkstuk is 't geen de eer van God verbreid.

Ô Wysgeer! wend uw oog van 's hemels opperzalen; *Beschouwing des Aardkloots.*
Tracht Gods geheimen door 't vernuft niet te achterhalen;

Beſchouw deze Aarde, uw erf, zo ſchoon, zo wonderbaar.
Wat hand houd dezen kloot, zo onbegryplyk zwaar
Door aardſtof, ſteen en erts, en ongemeten plasſen,
In 't heilzaam evenwigt van zyne onzichtbare asſen?
Stilſtand des Aard-kloots; Gelooft gy dat de Lucht hem als in de armen draagt?
Een drukking van rondom dit groot gevaarte ſchraagt?
Dit ruſten doet, ſchoon 't ruim des hemels word bewogen?
Wat is dan de oorzaak van dit wonderlyk vermogen?
Dat, daar 't op 't punt der zwaarte in dezen Aardbol werkt,
Die kracht dien kloot zo vaſt in 't hemelruim beperkt?
Of zegt gy dat deze Aarde, om onze zon gevlogen,
of deszelfs beweging. Door zwaarte, of neiging, naar dat midſtip word bewogen?
En 't evenwigt dier kracht, die haar van 't midſtip dryft
En afvoert, de oorzaak is dat zy een kring beſchryft,
Waar in zy zwevende, noch ryzen kan, noch dalen?
Stelt uw bewegingwet, of 't blind Geval, die palen?
Wrocht dit het evenwigt des Aardkloots op de Zon?
Maar wie heeft 's Aardkloots weg om onzer lichten bron
Zo wonderbaar gevormt? wie doet, in 't jaarlyks zwaaien,
De Maan, ondanks dien loop, om dezen Aardbol draaien,

Die

Die Aarde elk oogenblik bewegen om haar' as?
Wat kracht doet op haar ſchors, of wemelende plas,
In zulk een wenteling 't gewrochte ſamenkleven?
Wie heeft aan dezen kloot een' ſchuinſchen as gegeven, *Eigenſchap van des Aardkloots as.*
Die, ſchoon onze Aarde een' kring beſchryft om 't zonne-(licht,
Naar 't zelfde hemelöord volſtandig blyft gericht?
Wie is 't die aan deez' as zo juiſt een helling baarde,
Waardoor de alvoênde zon, ter koeſtring van deze Aarde,
Vier Jaargetyden vormt, den kloot alom beſtraalt?
Wie gaf deez' as, ſchoon aan dien ſchuinſchen ſtand bepaald,
Een' kring te malen, eerſt naar eeuwen te voltrekken,
Een ſlingring die den geeſt moet tot verbazing ſtrekken?
Ja, wie gaf de Aarde, als ze in 't volkunſtig renperk zweeft,
Nu van de vuurbron vlucht, dan naar dit brandpunt ſtreeft, *Wondere beweging van dien as.*
Dien onverwrikbren ſtand, die juiſtheid, die vervoering,
In dag, in jaar, in eeuw? Is ze eigen aan de roering,
Die, ons ten nutte, in haar die werking onderhoud?
Spreek, Wysgeer, die deze orde in dezen kloot beſchouwt!
Wie gaf de blinde Stof dit wonderlyk vermogen?
Maar waarom word deze Aarde in zulk een' kring bewogen,

Dat deze loop alleen ten nut van 't schepsel strekt?
Indien het los Geval onze Aarde had verwekt,
Kan't haar geen' andren stand, geen'andren loopbaan geven,
Min dienstig aan den mensch, of doodlyk voor zyn leven?
Gy denkt licht, wyl uw geest de reden niet doorgrond,
Of de Aard-kloot van eeuwig-heid zy. Dat alles in deez' staat van eeuwigheid bestond.
Hoe! zoud gy de eeuwigheid der Waereld onderstellen?
Van dees bewoonde Stof een beter oordeel vellen,
Dan van het menschdom, zo veel edeler dan zy?
Wy zyn volmaakter, maar een doodelyk gety
Van kwalen overstelpt ons eerstöntsproten wezen;
Wy, in wier samenstel Gods wysheid is te lezen,
Gods aanschyn is te zien, zyn eindig in bestaan.
Zoud ge onbezielde Stof van dezen ramp ontslaan,
Een meer volmaaktheid in het mindere verdichten,
Een eeuwig aanzyn in geringer stoffe stichten,
Terwyl het waardigste blyft van die gunst beroofd?
Indien ge aan de eeuwigheid van 't groot Heeläl gelooft,
Zult gy ontdekken dat geen hooggetopte bergen
De drift der wolken met hun kruinen zouden tergen.

Wie

Wie merkt, wanneer een beek hunne aderen ontvliet,
't Vermindren van den grond dier wolkenſchragren niet?
Een ſtroom van regen ſchaaft, verbryzelt hunne toppen;
De rotſen ſplyten door de kracht der waterdroppen;
De ſlib, naar zee gevloeid, baart voorland, hoogt den grond.
Indien nu 't ſchoon Heeläl van eeuwigheid beſtond,
En wy die werking aan den aart der Stof bepalen,
Waar' dan niet reeds 't gebergt' geëffend met de dalen,
Deze Oceäan gevuld met zo veel ſlyk en ſtof,
Als met de ſtroomen vloeit, en zinkt in 't golvend hof,
Waardoor wy 't ſlibbrig bed der wateren zien ryzen?
De Waereldwysheid geeft ons heldere bewyzen,
Dat deze kloot niet is van eeuwigheid geweeſt.
Merk, merk dit op, als gy van 's Waerelds kindsheid leeſt,
En dezen tyd beſchouwt. Wat hield die eeuw zo duiſter,
Toen 't ſchrander Grieken, door de wetenſchap, zyn' luiſter,
Zyn' roem op 't halve rond des Aardkloots had verbreid;
Toen Rome pronkte in zyn geduchte mogendheid;
Dat, door hunne onkunde in de nuttigheid der Winden,
't Eenvouwdig Molenwerk by hen niet waar' te vinden,

Teekens dat de Aardkloot niet van eeuwigheid geweeſt is.

Waar-

Waardoor het menſchdom in zyn' arbeid word verlicht
Gy, moerig Holland, 't welk voor geen Arkaadje zwicht!
Getuigt hoe deze kunſt u uit de golven beurde, (ſcheurde,
Uw' grond bewoonbaar maakte; en, ſints uw ringmuur
Toen 't ſchuimend pekel alle uwe akkers overvloog,
Uw luſtpaleizen weêr als uit den afgrond toog:
Ja, gy getuigt met ons, ô Sierſel aller landen!
Dat gy de ſchoonheid van uw welige waranden,
Uw grasryk veld, daar 't vee tot aan den kosſem graaſt,
Uw magt, uw' rykdom die den vreemdeling verbaaſt,
Uw Vryheid, ſtout gered uit Spanjes Tierannyë,
Uw' handel met Europe, uw groote zeevaardyë,
Uw heerſchappy, die 't Ooſt voor zich gebogen ziet,
Naaſt 's Hemels milde gunſt, door 't Molenwerk geniet.

Kindsheid der Aarde, bewezen uit de vinding der Kunſten,

Zie nu, ô Wysgeer, die de waarheid durft weêrſtreven!
Hoe 't vindingryk Vernuft, door yver aangedreven,
Zich uit de zwachtels redde, en hoe, met d'ouderdom
Der Aarde, 's menſchen geeſt ten top van grootheid klom
In nieuwe Kunſten, door den tyd ons niet te ontrooven.
Wie had den blinddoek voor der Grieken oog geſchoven,

Toen

Toen 't noch onkundig was in lucht-en waterwigt,
Dat ook de Buskruitſtof vergeefs lag voor 't gezicht?
Een ſtof die 't Roomſche volk verlichting had gegeven,
Toen 't in zyn' hoogſten ſtaat tot welluſt wierd gedreven,
En, voor de Bouwkunſt, berg en heuvelen verſlond.
Hoe is 't dat geen vernuft toen de eedle Drukkunſt vond,
Die all' hun wysheid met hun ſchriften kon bewaren?
Een gloed verteerde toen het werk van duizend jaren,
En liet den nazaat in een' eeuwigduiſtren nacht.
Wat wonder dat men aan geen Verzichtkunde dacht!
En dat de Kunſt, die ons door 't wonderglas ontdekte
Wat noch de Schepper in de onzichtbaarheid verwekte,
Geſpaard wierd voor 't vernuft van 't vryë Nederland;
Met andre Kunſten, die ons d'aanwas van 't verſtand
Der latere eeuwen nu zo klaar doen ondervinden;
All' dierbre ſchatten, die de tyd niet zal verſlinden;
All' Wetenſchappen by den menſch zo hoog geächt,
Dat, ſchoon des Hemels hand het ſterffelyk geſlacht
Door peſt, door watervloed voor 't grootſte deel deed ſneven,
Zy echter in het hart des nazaats zouden leven!

uit de Zee-vaart.

Gy mede, ô Zeevaart! toont des Waerelds kindsheid aan.
Wie kent uw' oorſpronk niet, toen ge eerſt de waterbaan
In 't wanklend vlot bezocht, en, ſtouter, groote ſtroomen
En binnenzeen beploegde in uitgeholde boomen?
Wie ziet uw' voortgang niet, wanneer 't Pheniciſch volk
Met kleene kielen, op de Middelandſche kolk,
Wiens ſchuimend vlak voorheen der helden hart deed be-(ven,
Zich dorſt verſtouten om langs 't rotſig ſtrand te zweeven?
Wie weet, ô Zeevaardy! uw' grooten aanwas niet?
Toen ge op een kiel, getuigd met maſten, zeil en ſpriet,
Op 't flikkren van den Beer, wat verder zeewaarts rukte,
En vruchten van uw' togt op andre kuſten plukte,
Waardoor de handel op deze Aarde wierd verſpreid.
Hoe reeſt ge, ô Kunſt! ten top van uw volkomenheid!
Wat voordeel ſchenkt ge door 't Kompas, zo lang verholen!
Men vliegt nu met den wind naar 's aardryks beide polen.
Geen bulderende ſtorm, geen hagel, ys, geen ſneeuw
Verdooft het yvervuur van Hollands Waterleeuw;
Hy klieft het ſchuimend zout met vlugge handelveſten,
Berooft de zilvermyn in 't zonbedekkend Weſten,

De

De balsembosschen van 't lichtbarend Oost, en deelt
In schatten, die onze Aarde op andre kusten teelt.
Laat vry Alcides op zyn watertogten brommen,
Die daad vereeuwigen door marmeren kolommen,
Alsof hy 's Aardkloots eind' had tot zyn doel gestelt;
Laat Palestina, daar een vloot naar Ophir snelt,
Het klippig Roode Meir bekruissen, 't Oost bevaren,
En schatten winnen, na een' zeetogt van drie jaren;
Zy zworven langs de kust van de één naar de ander reê;
Wy stevenen van land, bekruissen 't hart der zee.
Geen tuimelende Beer strekt nu aan 's hemels transsen
Een onstandvaste baak voor vlotte waterschanssen,
Die, als een dikke mist dit licht benevelt had,
Veel maanden dobberden op 't rustloos waterpad:
't Kompas, dat nu de kiel ten leidsman is gegeven,
Doet haar in duistren nacht op 't vlak der waatren streven,
Den weg verkorten, daar ze, in weêrwil van 't geweld
Der stormen, in haar' loop naar de Antipoden snelt;
Een reis van jaren is nu slechts een togt van dagen.
Laat vry de Pers, als van een heldendaad, gewagen

Aanwas der Zeevaart.

Dat Xerxes waterheir den Helleſpont beſloeg,
Een Nederlantſche vloot waar' voor die magt genoeg;
Die zou door éénen ſlag dat dobbrend heir verdelgen,
De zee zyn kielen, volk, en ſchatten in doen zwelgen;
Die zou zich ſieren met de ſtevens dezer vloot.
Indien oud Romen 't oog in dezen dag ontſloot,
En zag hoe Englands vloot, aan de Italjaanſche ſtranden,
Des vyands watermagt in vollen gloed doet branden
Door bliksems, meer gevreesd dan 't alverdelgend ſtaal,
Het beefde op dat gezicht, en voerde deze taal.
„Hoe! door wat Reuzen, door wat wondre Zeegedrochten
„Word, van het golvend nat, het Hemelhof bevochten,
„Het Godendom gedreigt met hunnen ondergang?
„Herleeft Enceladus, of Typhon, eeuwen lang
„Gekluiſterd in den nacht van Etnaas bergſpelonken?
„Hoe! ſlingren zy dat vuur, die ſchitterende vonken,
„Die donders die de kuſt doen ſiddren, ſlag op ſlag?
„Dan ziet myn Monarchy gewis den laatſten dag.

Beſpiegeling over de

Waar voert de drift my, in de waarheid na te ſporen?
Laat ons de reden van den Tegenſtrever hooren.

Hy

Hy merkt zyn dwaling, zwygt van de eeuwigheid der Stof, *zelfwerking der Stof,*
Maar geeft ze, in 't vormen van de Waereld, toch den lof;
Hy zegt, „ De Roering die de Stof kon famendringen,
„ En werkte naar heur' aart, is de oorzaak aller dingen.
Hoe! heeft de Stof, door God vrywillig voortgebragt, *en of dezelve 't Heeläl kon voortbrengen.*
Zy, die haar vorm en aart verpligt is aan zyn magt,
En door zyn' wil, na haar geboorte, wierd bewogen,
Dan, zonder zyn beftier, dit wonderbaar vermogen?
Is deze werking zo verftandig? bragt die uit
Den woeften Bayert 't geen 't Heeläl in zich befluit?
Moeft zy noodzakelyk dees zichtbre Waereld ftichten?
Veroorzaakt zy de zon en de andre hemellichten,
Ons Stelfel in een punt van 't groot Heeläl, waarin
De alkoefterende Zon, behoedfter en vorftin
Der duiftre Dwaalers, als ten zetel is verheven?
Doet deze Roering hen om dezen rykstroon zweeven,
Om 't heuchlyk licht, dat van die zuivre vuurbron ftraalt,
Te ontfangen in dien kring waarin elk is bepaald?
Heeft zy hun zwaarte als in een' evenaar gewogen?
Doet zy de bollen, die, door 't maatloos ruim gevlogen,

Ons oog verluſtigen door hun bekoorlykheên,
In dien onvolgbren loop ook wegen tegen één,
En tegen onze zon, het midſtip van haar werking?
Beſpiegeling over de wondre wegen der Dwaalſterren,
Veroorzaakt deze kracht die wondere beperking
En evenredigheid van afſtand, loop, en Stof,
Die we in de Dwalers van 't verbazend zonnehof,
En in het moederlicht op 't allerklaarſt bevatten,
Ja zonder wie 't Heeläl uit zyn verband zou ſpatten?
Vormt ze ook de wegen van de Dwalers om dat punt?
Ontdek my, Reisgenoot! zo gy 't ontdekken kunt,
Waarom hun loop beſchryft die uitgerekte ronden,
De zon in 't brandpunt van die kringen word gevonden,
En wat in deze vaart hun ſtoffe heeft geboeid.
over den Ring van Saturnus;
Beſchouw, ô Wysgeer! die vergeefs uw oog vermoeit
In 't onbepaald getal der hemeldiamanten,
Saturnus, die, verzeld van drie paar lyftrouwanten,
Door een' verlichten boog zo vaſt zich ziet omringd,
Dat noch de ſnelheid, noch de tyd hem dien ontwringt;
En zeg my of de Stof, verſtandloos in haar roering,
Dien boog dus vormde, en bind, in ſpyt van die vervoering;

Of

Of zy all' 't Sterrenheir, 't geen zich aan 't oog ontdekt,
En onafmeetlyk wyd van ons is uitgeſtrekt,
Met all' de Dwalers die in 't Zonneſtelſel rollen,
Noodwendig vormen moeſt tot zulke wondre bollen,
Daar wy Saturnus boog zien als een' ring gewrocht.
Baart die Beweging, die de Stoffe heeft verknocht,
De wondre wegen van die nevelige Lichten? *deStraat-ſterren,*
Wier onnaſpeurbre loop de magt der Kunſt doet zwichten:
Heeft ze ook hun ſnelheid naar hun afſtandspunt geſchikt?
En dat het licht der zon, 't welk op hun wezen blikt,
Een roede vormt waarvoor wy 't Bygeloof zien beven?
Heeft die onze Aard', ten dienſt van ons behoeftig leven,
Zo luiſterryk gewrocht, bevrucht, en ſchoon geſiert,
Met die verſcheidenheid van planten, van gediert',
Wier groote menigte 't vernuft niet kan bevatten?
Ach! wend uwe oogen op die dierbare aardryksſchatten; *en over de verſchillendheid der Planten.*
Beſchouw het groot getal, van kruiden, van gebloemt',
Van heeſters, boſſchen, daar de voedzame Aarde op roemt;
Merk hun bezondre vorm, hun kleur, hun geur, hun krach-(ten.
Kunt ge uit Beweging die verſchillendheden wachten?

Laat

Bespiegeling wegens de verscheidenheid der Dieren.

Laat ons nu de oogen op de wondre Dieren ſlaan;
Zie hun verſcheidenheid van wezen, van beſtaan;
Hoe deze kruipen, die langs 't vruchtbaar aardryk ſtreven;
Hoe deze in't weemlend nat, en die door 't luchtruim zweeven,
Hoe dees met dons, of hair, of ſchubben zyn bekleed;
Hoe die onhandelbaar, of ſchichtig, wild, of wreed,
Zich in een woeſteny des menſchen oog onttrekken;
Hoe andren hem ten dienſt, of hem tot voedſel ſtrekken;
Ja zie hoe yder werkt naar een' verſcheiden aart.
Wie zag den fieren leeuw ooit met het lam gepaard,
Den havik met de duif? Wie ziet in zo veel dieren,
Het zy in zee, in lucht, moerasſen en rievieren,
't Zy op de vruchtryke Aard', geen kenbaar onderſcheid?
Heeft uw Beweging zo verſchillend zich verbreid
In zo veel takken als wy ſchepſels zien verrezen,
Voorzien met wapens, ter beſcherming van hun wezen?
Van waar dit groot verſchil der Roering? kan de Stof
Haar onderwerp dit zelf zo wys gebieden? of
Is haar beweging niet eenvouwdig? zou het ſchynen
Dat zy haar werking langs een reeks bezondre lynen

Ver-

Verricht heeft, toen zy eerſt die wezens heeft verwekt?
Zo zeg my hoe de loop der Stoffe heeft geſtrekt,
Of dwars, of ſchuins, of naar wat lyn zy wierd bewogen.
Kan dit uw Meetkunſt niet vertoonen aan onze oogen,
Dan is 't all' gisſing met uw Roering en Geval.
Maar zeg my, waarom 't wild Gedierte in meer getal
Niet aanteelt, daar het leeft in nare woeſtenyen,
Waarin hun aanwas zou tot 's menſchen ramp gedyen.
Wie heeft de teling in het wild Gediert' bepaalt?
Word uw beneveld brein niet door dat Licht beſtraalt,
Daar zo veel wonders in de Dieren is gelegen?
Beſchouw hoe kunſtig all' die ſchepſels zich bewegen, *Wondere ſamenſtelling der Dieren.*
En hoe hun werking naar hun deelen is geſchikt.
Geen tyd, geen toeval heeft hun eigenſchap verwrikt:
Een enkel Vliegenöog moet uw begrip verbazen,
Wanneer uw zwak gezicht door rondgeſlepen glazen
Verſterkt word, en uw geeſt op 't heerlyk kunſtſtuk let.
Wanneer ge een Uurwerk zaagt in diamant gezet,
Zou 't vuur van uwen geeſt niet in verwondring blaken?
Zoud gy de wysheid van den Kunſtbewerker wraken,

Hardnekkig wanen dat, door 't los Geval alleen,
De Stof met zo veel kunſt bewerkt ware in den ſteen?
Neen, dit 's onmogelyk. Waarom dan wonderwerken,
Gewrochten, die we alom in 't ſchoon Heeläl bemerken,
Die onbevatlyk zyn, ſchoon 't oog die klaar beſchouwt,
Aan 't roeren eener Stof, of aan 't Geval betrouwd,
't Welk, na het alles had geſchikt in die beperking,
Zichzelf niet kennen zou, noch 't einde van haar werking?
ô Dwaze ſtelling, door de Hoovaardy gekweekt!
Misleide! indien gy noch Gods wysheid tegenſpreekt,
Der Dieren werking zal uw onkunde openbaren.
Zeg, waarom zien wy, na 't verloop van zo veel jaren,
Door 't roeren van de Stof geen Dieren voortgebragt?
Is zy nu zonder geeſt? verloor zy deze kracht?
Of zult ge ons weêr naar ſlib, naar moerig water wyzen,
Of naar onreinigheên waarvoor 't gezicht moet yzen?
My zeggen dat de Stof daar duizend ſchepſels teelt?
Moet ik u toonen hoe verkeerd gy 't u verbeeld?
Vergaêr iets van die Stof, zo vruchtbaar in uwe oogen.
Ik gunne u ook een Dier welks leven is vervlogen;

Doch

Doch uw voorzichtigheid bezorg' dat mug noch vlieg
Daarop geene eiers legge, en u en my bedrieg';
Sluit hen den toegang; laat nu lucht en hitte werken;
Ik wacht op de uitkomst. Hoe! gy kunt geen vormkracht (merken?
't Blyft alles levenloos! gy staat verbaasd! gy suft!
Zie daar uw wetenschap. Waar is uw groot vernuft?
Of zoud ge, om anderwerf de waarheid te bespringen,
Nu zeggen dat de Stof, by 't vormen aller dingen,
Die magt bezeten heeft? Wie, zo gy dit gelooft,
Heeft haar die werkzaamheid, hare eigenschap, ontrooft?
Ach! zo uw geest de vorm, het ingedrukt vermogen,
De wondre werking van 't Gediert' heeft overwogen;
Zo gy de schepsels, in de onzichtbaarheid verwekt,
Met een opmerkend oog door 't kunstig glas ontdekt,
Daar zy by duizenden in éénen druppel zweeven,
Of in de onreinigheid der aardsche stoffe leven,
Zo wonderlyk gevormd, zo onbegryplyk kleen
Van deelen, juist geschikt naar hun verscheidenheên
Van lyfsgestalte en aart, van driften, van gewemel,
Van onderling bestaan; en hoe de alwyze Hemel

Verbazende kleinheid der onzichtbare Dieren.

In deze ſchepſeltjes, naar hunne vorm en aart,
Een teeldrift wrocht, die hen by hun geſlacht bewaart,
Hen, ſchoon we al 't nutte van hun vorming niet bemerken,
Tot dat onvatbaar eind' van zynen wil doet werken;
Dan zoud ge, ô Wysgeer, die dees waarheid ſtout veracht!
Uw dwaling zien, en Hem die hen heeft voortgebragt.

Beſchouwing van het Aardryk.

Gods magt, en wysheid, die de wonderlyke dieren,
De veldgewasſen, die den kloot der Aarde ſieren,
Eerſt ſchiep en onderhoud, beſtiert en werken doet,
Ten ſpyt van 't Ongeloof, dat blind hiertegen wroet;
Blykt in het ſtof der aarde ook voor oplettende oogen.
Die Opperſchors, waarmede al 't drooge is overtogen,
Die bloemlivreien draagt, voor 't ſchepſel voedſel baart,
Het boſch-en veldgewas, teelt naar hun eigen' aart,
En, door 't hernieuwen van haar ſierſelryke kleeden,
De broosheid ons vertoont van haar bekoorlykheden;
Kweekt dierbre ſchatten, vormt geſteenten in haar' ſchoot,
Om wier genot de menſch durft vliegen in de dood;
Teelt nut metaal, waardoor goudzieke ſtervelingen
De bergen ſcheuren, en in 't diepſt des afgronds dringen;

De

De rotſen morsſlen; of waardoor de vruchtbaarheid
Der aarde ons word ten nutte en tot den bouw bereid.
Hoe! heeft een blind Geval der menſchen wit getroffen?
Wiſt dit hun nood? ſchiep dit het nut metaal, de ſtoffen
Door wier gebrek onze Aard' zou onbewoonbaar zyn?

Wanneer 't bevolkte rond, by heldren zonneſchyn, *Schoonheid van het Aardryk.*
Zich opdoet aan 't gezicht, wat ſtreelende vertooning!
Wat heerlykheid ontdekt de landman uit zyn woning!
Hier ziet hy graanryk veld, dat ſchoone bloemen teelt,
En door die mengeling een goudtapyt verbeeld;
Ginds vrucht-en grasryk land, met goude veldlivreien,
Daar beekjes als kriſtal al krinklend ſpelemeien;
Wat verder in 't verſchiet gebergten, lomrig woud,
En meer bekoorlykheên, die 't weidend oog beſchouwt,
Waardoor Gods magt en gunſt het aardryk wilde ſieren,
Den geeſt verluſtigen van menſchen en van dieren,
Die allen leven door een vruchtbaarheid, zo nut,
Die door geen' ommezwaay van eeuwen uitgeput,
Maar onveranderlyk blyft aan de Stof verbonden,
Een eigenſchap die nooit het menſchdom zal doorgronden.

Bespiegeling over de eigenschap der Aardstof.

Maar ſchoon het alles, uit de teelryke Aard' beſtaat,
Wy zien, ô wonder! hoe 't weêr tot die Stof vergaat,
Hoe al dat ſchoon verdwynt, hoe alles moet verrotten,
Om, in een zelfde vorm hernieuwd, weêr uit te botten;
Hoe die verdorven Stof, de uitwerpſels van 't gediert'
Dat op den aardkloot woont, of door het luchtruim zwiert,
En all' de onreinigheên der menſchen, medewerken,
Om de Aarde weder in haar vruchtbaarheid te ſterken,
Wanneer ze, als afgemat, geen veldgewasſen voed.
Denk nu, indien deze Aard', die 't allen ontfangen moet,
All' deze afſchuwlykheên der ſchepſlen niet verteerde,
All' die verrottingen niet tot haar nut verkeerde,
En duizend duizenden dier ſchepſlen na hun dood
Niet deed verſmelten, niet ontbond in haren ſchoot,
En die verteeringskracht haar wezen mogt begeven,
Of zy geen meſthoop wierd, en doodlyk voor ons leven?
Wie gaf die kracht? wie houd ze aan 't aardſche ſtof ver-(knocht?
Wie heeft dat mengſel zo verwonderlyk gewrocht,
Dat, hoe verachtelyk 't zich moge aan 't oog ontdekken,
't Nochtans aan 't ſchepſeldom het voedſel moet verſtrekken?

Heeft

Heeſt ooit Beweging of 't Geval die kracht gebaart?
Doet dit de zaden, van byzondre vorm en aart,
In een en zelfde Stof herleven, zich ontwinden?
Kan dit die werking aan bepaalde wetten binden?
Neen; God, die 't Aardryk ſchiep, heeft dees zo wondre (kracht
De deelen ingedrukt. Hy weert, door deze magt,
Een doodelyke peſt, en ſterkt de onvruchtbre landen:
Hy toont dat menſch en dier, dat beemden en waranden,
Dat all' de ſierſels van den luiſterryken hof
Der Aarde zyn gevormd uit nietig ſlyk en ſtof.

Maar, ach! 't is vruchteloos den Dwaalgeeſt te overtuigen.
Almagtige Opperheer! Gy kunt zyn' hoogmoed buigen,
Zyn' geeſt ontfonken door uw liefde en Pinkſtergloed.
Vermogt dees ſchoone nacht niets op 't verſtokt gemoed,
Laat dan de dageraad zyn oog en ziel verlichten!
Ja laat zyn ongeloof voor uw genade zwichten!
Herſchep hem in zyn ruſt, opdat, als 't Licht hem wekt,
Uw wysheid, uw beſtier werde aan zyn ziel ontdekt!

BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER DER SCHEPSELEN.

VYFDE ZANG.

INHOUD.

De blozende Uchtend, die het weidende gezicht
Der Poëzy bestraalt, doet haar het nut vermogen
Des Dampkrings, en den aart van 't oogverbazend Licht
Aan haren Reisgenoot, tot eer van God, betoogen:
Haar geest, die met de Zon naar 's hemels transsen streeft,
Toont uit dien Vuurkloot, uit zyn loopbaan en beperking,
Uit aardsch, uit hemelsch Vuur, 't welk in den dampkring zweeft,
En uit het Water, zo verbazend in zyn werking,
't Zy 't in de wolken rust, of op het aardryk vloeit,
Gods wysheid, die de Stof aan nutte wetten boeit.

Maar welk een helder licht verschynt aan de Oosterkim-(men?
Hoe! is 't de dageraad? Is reeds de Zon aan 't klimmen,
En

En tooit dat vloeiend vuur den zoom der lucht met goud?
Gewis, de maan verbleekt, en glydt in 't weemlend zout;
De ſtarren zwymen voor dees nieuwherboren ſtralen.
Wat ſchoon gezicht! wie moet in kleur by kleur niet dwalen,
Die 't luchtig wolkgeweſt met zo veel prachts ſchakeert!
Ontwaak, ô Reisgenoot, die 't licht der Waarheid weert!
Ontſluit uwe oogen; zie, beſchouw, na 't neevlig duiſter,
Het zelfde hemelrond in eenen andren luiſter,
Of uw verblindheid met den damp des nachts verdween',
En, met den dageraad, de Heilzon u beſcheen'!
Leer, uit de werking van deze uchtendſchemeringen,
De wyze voorzorg van een Oorzaak aller dingen;
Denk, als de Dampkring door 't Geval ons wierd ontrooft,
Dat op dit oogenblik die luiſter wierd gedooft;
Nooit zaagt gy 't glinſtrend goud op purpren wolken flikkren,
Den zilvren glans des daags op blaauwe golfjes blikkren,
Die pracht van kleuren langs des aardryks kim verſpreid;
Nooit rees de alvoênde Zon in zulk een majeſteit;
Nooit zou haar bode ons 't uur van hare komſt ontdekken;
Haar glansryk aangezigt zou geen verwondring wekken;

Nuttigheid van den Dampkring.

Zy rees ter kimme uit als een vuurgloed in den nacht,
Die hemelfakkel, op wiens komſt onze Aarde lacht,
Beſcheen haar droevig, en uit zwarte rouwgewaden;
De voedende uchtenddaauw zou nooit haar dorſt verza- (den,
Nooit paerlen ſtrooien op 't gebloemte en heilzaam kruid;
Geen vogel vloog om aas, geen By om honig uit;
Geen morgenkoeltje ſtreelde onze akkers door zyn' aasſem;
Geen geurig groen verſpreide een' lieffelyken waasſem;
Geen vogel zong de komſt van 't alverkwikkend Licht;
De Zon, nu heilzaam, waar' dan doodlyk aan 't gezicht.
Denk nu hoe treurig waar' dan 't leven op deze Aarde.
Is 't nu de Roering, die den Dampkring voor ons baarde,
Met al die nuttigheid waardoor het ſchepſel leeft?
Is zy 't, die, ſchoon zy de Aard' daar in gezwachtelt heeft,
Haar zo doorzichtig maakte, opdat der ſchepſlen oogen
Niet wierden door een miſt of ſchemering betogen?
Denk zo dit Dampgeweſt, 't welk zo veel heils verwekt,
Slechts, in zyn hoogte, tot de maan ware uitgeſtrekt,
Dat zulks het flonkrend heir der ſtarren zou verduiſtren,
Den glans van zon en maan, den hemel zou ontluiſtren.

Zo

Zo 't vormen van dien Kring noodwendig is geschied,
Waarom ontdekt gy dien by all' de Dwaalers niet?
Waarom die heldre Stof, die de Aarde heeft omvangen,
Geschikt tot een Gewelf, om onzen bol gehangen?
Of was die edeler? of waar' 't slechts by geval?
Beschouw nu't heuglyk Licht verspreid door't groot Heeläl; *Bespiegling over 't Licht.*
Leer uit die vlugge Stof, door 't hemelruim gevlogen,
Daar 't in een rechte lyn, verwyderd, en gebogen,
Op dezen Dampkring, en naar 't Aardryk is gejaagt;
Hoe, door deze eigenschap, dit rond aan de oogen daagt,
Niet als een schaduw, maar door wondre lichtpenseelen
Bekoorelyk gekleurd, om 's menschen geest te streelen.
Heeft ooit Beweging 't Licht die wetten toegeschikt?
Baart zy den morgenstond die mensch en dier verkwikt?
Blyft uw scherpziende geest noch blind in die bemerking?
Beschouw de Stof der Zon, zo vreeslyk in haar werking.
Denk, dat onze Aarde, die aan u het voedsel geeft,
Ontelbre mylen van die wondre Lichtbron zweeft,
De nutte stroomen die uit deze vuurkloot vlieten,
Als in een oogenblik, kan tot haar heil genieten.

Denk aan de ruimte van 't verbazend zonnehof,
En aan dien Oceäan van koesterende Stof,
Die door dien omtrek vloeit om alles te verkwikken.
Wie schonk haar zo veel snelte in weinige oogenblikken?
Wie vormde, daar het vuur blyft aan het Licht verknocht,
Eigenschap der Lichtstof. Dees wondere eigenschap? Wie houdze in dat gewrocht?
Wie verft de Stralen met verrukkelyke kleuren?
Wie voegt ze weêr by één na duizendwerf te scheuren?
Wie leert haar schildren op de vliezen van 't gezicht,
Volmaakter dan de Kunst naar 't leven heeft verricht?
Wie schenkt de Lichtbron stof in haar geweldig gloeien?
En, daar de deelen uit haar vlammende omtrek vloeien,
Wie weert, dat, door gebrek, die gloed niet word gedooft?
Geen reeks van eeuwen heeft ons 't heilzaam Licht ontrooft.
De Zon, zo vruchtbaar in die nutte Stof te telen,
Schynt onuitputlyk van die vlugge onzichtbre deelen.
Of zegt gy dat het Licht niet voortvloeit uit die bron,
Maar dat ons Stelsel, van zyn omtrek tot de Zon,
Gevuld is met die Stof, en dat de gloênde slagen
Der zonnevlammen 't Licht naar de Aarde en Dwalers jagen,

Van

Van waar 't, weêrom gekaatst, en naar ons oog gestrekt,
De beelden in ons vormt die onze ziel ontdekt?
Wie baarde dit beleid, die snelheid, die beperking
Der Lichtstof? Is 't Geval de meester dezer werking?
Heeft dat de Lichtstof door 't verbazend ruim verspreid,
Ja zelf in 't aardsche Stof, om ze in de duisterheid,
Als ze aan den stervling moet een andre Zon verstrekken,
Op yder oogenblik tot onzen dienst te wekken?
Of gaf het Licht zichzelf dees nutte wet, dien aart
Die 't schepsel vreugd verschaft, het menschdom voordeel (baart?
Hoor, hoor het pluimgedierte uit blydschap tjilpen, zingen;
Zie zelfs de visschen uit het kabblend water springen.
Zie daar den Zonnekloot: hy ryst aan 's hemels trans; *Beschouwing van de Zon.*
De halve waereld juicht; zyn koesterende glans
Baart nieuwen yver in der schepslen bly gewemel.
Myn geest ryst met dien gloed al denkend weêr ten hemel,
Vest op den loop der Zon zyn nooitverzadigd oog.
Wat hand houd dit Gevaarte in 's hemels wondren boog?
Dien Vuurkloot, grooter dan ons denkbeeld kan bereeknen,
By wien onze Aardbol slechts is als een stip te teeknen?

Dien Lichtbol, grooter dan de Dwalers t'ſamen zyn?

Wondere loop der Zon. Wie ſtiert dat vreeslyk Vuur, daar 't in een kromme lyn
Door de uitgebreidheid vliegt? Wie wrocht die ſchuinſche (kringen,
De vormers van 't Saizoen, en zyn verwisſelingen?
Of heeft Beweging, of Geval de Zon bepaalt,
Daar zy een ſchroeftrek in 't geſtel des hemels maalt,
En keert en wend zo vaſt in die onmeetbre ronden,
Alsof zy aan die wet voor eeuwig waar' verbonden?
Maar waarom blyft zy niet in 's hemels middellyn?
Kan die verwisſling de Aarde en ons ten nutte zyn?
Ja, Wysgeer! zo 't Geval hierin verandring baarde,
De Zon mogt kluiſtren aan den middelriem der Aarde,

Nuttigheid van dien loop, of van den weg der Zon. Nooit ſchonk de nutte Wind, die op haar ſchreden zweeft,
Den vruchtbren regentyd daar 't Ooſt en Weſt door leeft:
Nooit zoud ge, ô Ooſtpasſaat! ten Zuid of Noorden ſchieten,
Noch 't dobbrend zeekaſteel de vrucht daarvan genieten:
Nooit zoud ge, ô kruidryk Ooſt! ô Indus ryke boord!
De nuttige Mouſſons zien heersſchen in uw oord,
Noch 't wisſlen van 't ſaizoen ten dienſt van 't akkerbouwen,
En 't zaamlen van den Oogſt der ſpecery beſchouwen:

Nooit

Nooit waar' de Kust, daar 't Licht rondom de kimmen rolt,
De koude 't menschdom moord, en 't weemlend water stolt,
Bevaarbaar voor een reeks gevleugelde kasteelen:
Ja nooit waar' 't kil gewest der Noorder waerelddeelen
Ons dienstig, daar het nu zyn pelteryen zend.
Maar wie doet dezen Kloot, 't zy hy door 't ydel rent,
't Zy wy dien in een' kring van vloeiend Stof zien snellen,
Zo net bewegen dat zyn schreden zyn te tellen,
De noestige arbeid zich naar zyne gangen richt?
Wie houd die Vuurbron, in zo juist een evenwigt,
Op die zo naauwbepaalde onzichtbre hemelsporen?
Kwam hy ons nader, ach! wat ramp ware ons beschoren! *Volmaakte afstand der Zon van de Aarde.*
Of week hy verder, wat zou niet door kou vergaan?
Niets bleef in 't leven; niets zou op deze Aard' bestaan;
Geen jeugdig groen zou ooit de vruchtbre landen sieren;
Het grondelooze diep, snelvlietende rivieren,
Verstyfden door 't gebrek van dit verlichtend Vuur.
Wie doet dit Moederlicht, dien Vuurkloot tot dit uur
In 't vastgestelde perk nu dalen, dan weêr ryzen?
Wie moet niet voor 't begrip van zulk een snelheid yzen?

Waar-

Onbegryplyke ſnelheid van den loop der Zon,

Waarmeê hy yder dag rondom onze Aarde ſtreeft?
Geen doodlyk yzer, daar de ſterveling voor beeft,
Wanneer't, door't kruit geperſt, komt uit een buis gevlogen,
Haalt by de vaart der Zon in hare onmeetbre bogen.
Doch zegt ge, ô Wysgeer! dat dit Licht in 't hemelrond,
In 't uitgebreid Heeläl, tot nu onwrikbaar ſtond?
Wie gaf dan de Aarde magt dus wonderlyk te zwaaien,

Of wondre beweging der Aarde, als de Zon ſtil ſtaan mogt.

Daar ze om een' ſchuinſchen as, en om de Zon moet draaien,
Ten nut van 't ſchepſeldom dat op dien kloot beſtaat?
Zeg vry, de vloed der Zon? Maar is de juiſte maat
Van 't midſtips afſtand, in die vreesſelyke roering,
Den Aardkloot eigen? kan een ſchokking, of vervoering,
Dien niet doen naderen aan 't midſtip van den kring,
Of grooten omtrek van d' uitlichtgevormden ring?
Wie kan dien hechten aan die nuttige beperking?
Maar zo de vloed der Zon is oorzaak van die werking,
Zo die den Aardkloot in zyn' afſtand heeft bepaalt;
Zeg, waarom word een Ster, waarvan een roede ſtraalt,
Die nu verdwynt, en dan weêr flikkert in onze oogen,
Ook niet, gelyk onze Aarde, in dezen vloed bewogen?

Ja

Ja, waarom dwaalt ze als blind door 't zonnehof, en ſtreeft *Wondere duurzaamheid der Loopkringen van de Hemellichten.*
Zelfs tegen de orde en ſtroom dier deelen daarze in zweeft?
Zyn de andre Dwalers ook zo vaſt hierdoor verbonden,
Dat toeval, werking, tyd, hun kringen nimmer ſchonden,
Dat yder in zyn' ſtand blyft duuren? Word dit all'
Verricht door dezen vloed, door Nooddwang of Geval?
Leid dit de Dwalers met hun wisſelende bollen,
Die om een deel van hen, en t'ſaam' om 't zonlicht rollen,
Ten reie om dezen toorts, opdat dit licht hen ſtreel'?
Verblinde, die 't Geval erkent in yder deel!
Heeft dat Merkurius zo vaſt een Stof gegeven,
Dat, ſchoon wy hem by 't licht der gloênde Zon zien zwe-(ven,
Dit vuur hem niet ontſteekt, die brand hem niet verſlind?
Ja, is 't die magt, die 't vuur aan zulke wetten bind,
Dat deze onze Aarde, en wy, die op haar adem halen,
Dien ramp ontduiken door 't verwydren van de ſtralen?
Neen, 't Wezen dat zichzelf van eeuwigheid bezat,
Eer Stof, beweging, tyd en werking aanvang had,
Eer Hemel, Aarde en Zee ontſprongen uit het duiſter,
Eer alles was geſierd in zulk een' ryken luiſter,

Heeft deze werkzaamheid en orde vaſt gegrond
Voor't geen Hy door zyn woord zo ſchoon te vormen ſtond.

Beſpiegeling van de Vuurſtof.

Beweegſter, voedſter, vreugde en luſt der ſtervelingen,
Snel werktuig in de hand van de Oorzaak aller dingen,
ô Zuivre Vuurſtof, die de hemelen bewoont,
En in dien omtrek ons uw' grootſten luiſter toont!
Wie ſchetſt de krachten die Gods Almagt in u baarde,
Daar alles door u leeft, daar zelfs de kloot der Aarde,
Ja all' 't gewrochte aan ons, door u, ten nutte ſtrekt?
Wat naarheid, als de nacht het voedzaam aardryk dekt,
Stond ons te wachten door het derven van uw ſtralen!
Gy, Stofbeminnaar, die by zo veel lichts kunt dwalen!
Beſchouw hoe 't blaauw gewelf met witte wolken prykt;

Werking van het Vuur in den Dampkring,

Denk hoe 't de Vuurſtof is die 't met die praal verrykt.
Zo't vocht des aardryks door het vuur niet wierd bewogen,
Nooit zaagt gy 't hemelwelf met wolken overtogen;
Geen regen, miſt, of daauw, voedde ooit ons veldgewas;
Geen wind voerde onze kiel op de ongemeten plas.
Begunſtigde 't Geval die Vuurſtof met die krachten,
Waarvan de ſterveling zyn voordeel moet verwachten?

Of

Of heeft de werking van uwe eerſte Waereldſtof
Het vuur eerſt voortgebragt, verſpreid door 't hemelhof?
En zyn 't de ſprankels van de grove waerelddeelen,
Die, vloeiende in 't gewrocht, ontelbre ſchatten telen?
Verdwaalde Voorſpraak van een werkende Natuur!
Wend uw gezicht naar de Aarde, en zie hoe 't heilzaam Vuur *en op den Aard-kloot.*
In veldgewas, in ſteen, in water word gevonden;
Hoe deze Stoffe als in de kerkers ligt gebonden,
Tot haar de ſterveling tot zynen dienſt ontboeit,
En zy, elk oogenblik, op zyn bevelen gloeit.
Kunt gy geen wys beſtier in deze ſchikking merken,
Daar gy 't verbazend Vuur, waardoor de ſchepſels werken,
Gehecht ziet aan deze Aarde, en in haar ingewand?
Hoe de Aardſtof word geſtooft, gekoeſtert door dien brand,
En eeuwig vruchtbaar blyft om veldgewas te kweeken?
Hoe 't water, vloeiende door de onderäardſche ſtreken,
Bezield word door dien gloed, in 't daglicht word gejaagt,
Ons lichaam red, wanneer 't door ziekte word geplaagt?
Wie kan al 't wenſchlyk nut der aardſche Vuurſtof malen? *Nut der Vuurſtof.*
Nooit zou de Samojeed in 't Noorden adem halen,

Wanneer een felle vorſt de wateren verſtyft,
De jachtſneeuw door de lucht op kille vleugels dryft,
Als't vuur hem niet verwarmde in de aakligſte aller nachten:
Nooit had de menſch 't genot van zo veel ſchats te wachten,
Als in het ingewand der bergen word gekweekt;
Nooit heeft hy voedſel, als de Vuurſtof hem ontbreekt.
Geen boom, geen veldlivrei, zou ooit onze akkers ſieren,
Geen viſch in 't vloeiend nat, geen vogels, geene dieren
Behielden 't wezen, wierd hunne aadren 't vuur ontrooft;
De vlam, die 't leven baart aan 't ſchepſel, wierd gedooft;
Onze Aardbol ware onnut, onwaardig aan den Maker.
Verdient ge, ô Wysgeer! niet den naam van God verzaker,
Daar gy, ſchoon gy dit weet, nochtans de Roeringskracht
Tot oorzaak ſtelt die 't vuur zou hebben voortgebragt?
Wondere eigenſchap van 't Vuur. Gy, die deze eigenſchap der Vuurſtof kunt beſchouwen,
Vermoogt gy door 't verſtand haar werking ons 't ontvou- (wen,
Die zy in aarde en lucht en water ons ontdekt?
Is door 't Geval in haar dien wonderen aart verwekt,
Dat zy, onaangeſtookt, den ſtervling niet zal deeren?
Dat ze opvliegt in haar woede, en, als geſpannen veeren,

Zich

Zich uitzet, en, daar niets haar felle krachten bind,
Gebergten, aarde, en vocht, ja all' 't gewrocht verflind?
Weet gy haar werkzaamheid, als ze uit de waterkolken,
Of uit de fchors der aarde opftygend' naar de wolken,
Zich met dat zwevend vocht volmaakt veréénigt heeft?
Erkent ge uwe onkunde in het nut 't geen ze aan ons geeft?
Zie nu de rampen, die 't Heeläl zoude ondervinden,
Zo 't blind Geval al 't vuur mogt in 't gewrocht ontbinden.
Gy weet wat heimlyk vuur, wat onüitblufchbren gloed,
Onze Aarde in zich befluit, hoe 't in den afgrond woed,
Hoe 't uit de Bergen berft, en ftroomt met zwavelbeken.
Wat blufchte 't vuur, zo 't wierd tot uw verderf ontfteken,
Die vlam, die eeuwig door verborgen Stoffe groeit,
En feller door de drift der waterdeelen gloeit?
Wat hulp zoud ge in den nood op zulk een' grondflag bou- (wen?

Laat ons den Dampkring, en den hemel nu befchouwen; *Verbazende veelheid van Vuur in de hemelen,*
Zie welk een fchriklyk vuur u flikkert in 't gezicht,
In duizend fterren, en in 't ftralend zonnelicht,
Dien Oceäan van vuur, zo fnel, zo fel in 't blaken.
Wie vreeft geen' blikfem, die van 's hemels laagfte daken,

Met donderslagen langs het siddrend Aardryk schiet?
Wie, als hy 's nachts naar 't hof der flonkerstarren ziet,
En 't wonder Noorder Licht ziet weemelen en glimmen,
Of in een' heldren gloed opvlammen uit de kimmen,
Waardoor de donkre nacht word in een' dag verkeert,
Ontdekt niet hoe een vuur in 't luchtgewest regeert?
en in den Dampkring. Ja, wie bespeurt niet, uit een reeks verhevelingen,
En lichtverschynsels, die door 't luchtgewelfsel dringen,
En 't oog verbazen, daar 't in 't dampgewest der Aard'
Op vuurbal, weêrlicht, roede en gloênde regens staart,
Dat zelfs de wolken, die zo wondre waterzalen,
Meer vuurs bevatten, dan 't vernuft kan achterhalen?
Wie heeft, wie houd dat vuur gekluisterd in de Stof?
Geeft ge aan de Roering, aan 't Geval, hiervan den lof?
En leeft gy zonder angst, daar die verblinde Werker,
Die 't zonder wys beleid geprangt heeft in dien kerker,
Dit vuur, door de eigen kracht, kan rukken uit dien band,
En de Aarde ontsteken in een' ysselyken brand?
Verdwaalde, die uw heil slechts vind in 't dierlyk leven!
Doet dit herdenken uw wellustig hart niet beven?

Schrik,

Schrik, voor 't onzeker uur, als 't vuur dien band verheert,
U blikſemt, en 't Heeläl met u tot aſch verteert.
Maar gy, ô Teelſter van de voedzame aardryksdampen, *Beſpiegeling van het Water.*
Die menſch en dier verkwikt, en met het vuur durft kam-(pen!
Aartsvyandin dier Stof, die ze aanhiſt, of bedwingt,
Wanneer ze al woedende den ſterveling beſpringt!
ô Vlotte Waterſtof, die eerſt het licht beſchouwde,
Toen de Almagt, door zyn woord, dees ſchoone Waereld (bouwde!
Hoe nuttig zyt gy, daar ge om 't rond des Aardkloots vloeit,
Ontelbre Kuſten ſchaaft, bekabbelt, en beſproeit,
Ja die te ſamen voegt voor 't heil van duizend volken!
Wat hand heeft u geboeit in deze onmeetbre kolken,
Dat ge, in uw woeden, niet den Aardbol overſtroomt?
Misleide Reisgenoot! ontdek my, wie betoomt
Haar krachten? wie beſtiert den teugel van de baren?
Wie vormt het duinzand, dat de Kuſten moet bewaren,
Als 't brullend zeenat op de vlakke landen ſtormt,
Daar 't zich op de oevers tot een' rei van heuvlen vormt?
Wie doet het duurzaam zout in al dat vocht regeren,
Om een bederving, een verrotting af te keeren,

En

En om met één ten nut der schepselen te zyn?
Ach, Ongelukkige! met welk een hoop of schyn
Zoud ge uit dit ziltig nat zo zoete deelen wachten,
Om mensch en dieren door geen dorst te doen versmachten?

Nut van de Waterdampen.

Wie scheid de Waterstof al dampende van één,
En laat het dierbaar zout geboeid in zo veel zeen,
Daar de andre deelen, in den Dampkring opgeheven,
Op vleugels van den wind rondom het aardryk zweven,
Of rusten op 't gebergt', tot 's menschen heil geschikt,
Daar hen de schaduw, of een scherpe kou, verdikt,
Herbaart voor ons gezicht in versche en zilvren droppen,

Wonderlyke scheiding van de zoete deelen uit het zout Water.

Die, samenvloeiende tot beken, van die toppen
Het dal besproeien, daar de Landman de akkers bouwt;
Of kruiden vormen, nut tot 's menschen onderhoud,
Of 't hart des Waterhelds, na scherpe togten, streelen?
Wat onnaarspeurbre band veréénd de waterdeelen,
Zo buigzaam in hunn' aart, zo vlottend van natuur?
Wie bind dat glippend vocht aan 't alverteerend vuur,
En doet die strydigheid veréénigen? ô Wonder!
Wie baart daaruit den wind, den bliksem en den donder,

Die

Die 't all' doen beven door hun ſchrikkelyke kracht?
Wie dringt de waatren op, en jaagt ze door den nacht
Des afgronds, perſt het nat door vele onzichtbare aadren,
En ſcheid de deelen, om het zoet uit zout te gaadren,
Op 't hoofd der Bergen, daar dit vocht te ſamen vliet,
En ſtroomen vormt, waarvan het ſchepſel 't nut geniet;
Daar zy en berg en dal, al kronkelend beſproeien,
Tot ze eindlyk in den ſchoot van hare moeder vloeien,
Daar ze uit herboren, en op nieuw om hoog geperſt,
Den ſtroom verryken, die en menſch en dier ververſt?
Zyt ge onvermogende om dees' omloop uit te vinden?
Kunt gy de zwachtels van die werking niet ontwinden?
En ſchryft ge een Stoffe, veel onkundiger dan gy,
Die kracht, die werking toe? Beſchouw wat voordeel wy
Noch meer bezitten door kieltorsſende Rivieren.
Nooit zou de Handelaar de Nederlanden ſieren,
Als hy zyn koopmanſchap door boſch, door woeſteny,
Door hemelhoog gebergt', moeſt ſleepen naar het Y.
Waartoe zou 't Aardryk, in de twee paar waerelddeelen,
Zyn ſchatten voor 't gebruik der ſtervelingen telen,

Wonderlyke loop van 't Water door den Aardkloot.

Nut der Rivieren.

Indien men op de ſchors van dit bewoonde rond
Geen ſtroomen, meiren, noch geen Oceäanen vond?
Wie heeft het evenwigt der Waterſtof begrepen,
Wondere eigenſchappen van het Water. De vaſtheid van het nat, daar 't duizend duizend ſchepen,
Miljoenen zwaarte torſt op zulk een ligte wys?
Hoe wonder ſtremt dat vocht tot hagel, ſneeuw, en ys!
Ja, hoe verrukkend zyn de wetten der beperking,
Waaraan het water is verbonden in zyn werking!
Zyn persſing, zo ter zyde, als neêrwaarts en omhoog,
Waardoor het zuilen vormt, bekoorlyk aan ons oog;
Waardoor een enkle ſtraal de drukking der gewigten
Verbazend veel verzwaart, of door zyn kracht kan ligten;
Waardoor een weinig nats, zo hoog als de Oceäan,
Gelyk is aan die kolk, haar persſing kan weêrſtaan!
Een werking, aan wiens wet zich duizenden betrouwen.
Wie als hy 't Y, en 't heir der kielen, mag beſchouwen,
Die handelkwekers, die beſchermers van de zee
Ziet ankeren voor de ſtad, of glippen op de reê,
Zal niet gelooven dat die laſt het nat moet drukken,
En, zylings persſende, door dyk en dammen rukken?

Maar

Maar hy bedriegt zich, die voor zulk een'rampspoed beeft;
Nadien het dobbrend heir aan 't nat geen persfing geeft,
't Welk, 't zy het ebbe of vloei, moet naar zyn hoogte werken;
Waarin wy 't wys bestier der Godheid kunnen merken.
Geloof nu, Wysgeer, dat een los Geval, of magt
Van Roering, 't vocht bestiert, of eerst heeft voortgebragt;
Verheug u met die vond, een vrucht der Hoovaardyë,
En vleiende Eigenliefde, een snoode Zielharpyë;
Wy eeren God, die 't nat eerst vormde, en noch gebied,
Daar 't met onze Aardstof rust op 't midpunt, op een Niet.

Zie nu, ô Wysgeer! uit dees wondre stofbeperking, *Bespiegeling over het Geval.*
En uit hare eigenschap, zo zichtbaar in haar werking;
Uit zo veel nuts, als 't Licht, het vuur, het vloeiend nat,
En 't flonkrend hemelheir, voor ons, in zich bevat,
Uw dwaling, daar ge, om God zyn wys bestier te onttrekken,
Een' Nooddwang of Geval waant in 't gewrocht te ontdek-
(ken.
Gun my, opdat ik u die dwaling doe verstaan,
't Geval, uw' afgod, in zyn wezen na te gaan.
Wat is 't? Gy, die 't Heeläl naar uw begrip wilt malen,
Dat samenstel in Stof en Ydel durft bepalen!

Zeg of ge uw blind Geval voor Stof, of Ydel acht.
Is 't Stof? dan is 't een deel van 't ſtoffelyk geſlacht,
En heeft in zyn beſtaan geen werkend zelfvermogen.
De Stof word uit haar ruſt door andre kracht bewogen,
En werkt naar wetten, die haar oorzaak met haar paart.
Kan deze werkzaamheid ooit ſtryden met haar' aart?
Kan die bewogen Stoffe ooit haar natuur weêrſtreven?
Of heeft ze een denking? wie, wie heeft haar die gegeven?
Doch roemt zy op die magt, dan werkt ze, met beleid,
Vrywillig tot een daad, niet met onzekerheid.
't Geval is niets dan een naam. Neen, Wysgeer! uw Geval, gevormd uit ydle klanken,
Is ſlechts een naam, 't vernuft des ſtervelings te danken,
Een andere uitkomſt dan het menſchelyk geſlacht,
In 't werken van de Stof, naar zynen waan verwacht;
Is eene ontkenning dat de Stof een zaak beperkte,
Wanneer ze, in ons begrip, niet naar heur wetten werkte.
Ontruk een' Schilder, die, daar hy in gramſchap blaakt,
Door 't werpen eener ſpons een briesſchend ros volmaakt,
De wet der werpingskracht, zyn ſpongie, verf of kleuren,
Nooit zal die kunſtenaar een uitkomſt zien gebeuren

Die

Die zo gevallig ſcheen aan 't weidende gezicht,
Doch door de wetten der Beweging was verricht.
Heeft eene ontkenning, heeft een hersſenſchim 't vermogen
Dat zy de ſchepſels vormt? dat ze in de hemelbogen,
En op deze Aarde ons heil en ongeluk beſtiert?
Geloof vry, dat de wind, die Zuid en Noordwaarts zwiert,
Gevallig blaaſt en dryft op onſtandvaſte pennen;
Dat deze kiel, die wy op 't golvend nat zien rennen,
Gevallig ankren zal aan de Afrikaanſche kuſt:
Een ſchrander Zeeman, van uw wanbegrip bewuſt,
Zal u de zekerheid der Zeevaardy verklaren;
Aan u doen zien dat hy, in 't zwerven op de baren,
Den voorſpoed van den togt, en zyn behoudenis
Aan niets dan aan de kunſt, naaſt God, verſchuldigd is.

BESPIEGELINGEN
OVER
GODS WYSHEID
IN 'T BESTIER
DER SCHEPSELEN.

ZESDE ZANG.

INHOUD.

De geest der Dichtkunst, die in hemel, aarde, en zeen,
Gods wysheid heeft beschouwt, ziet in bespiegelingen
De onzichtbre Stof, haar' aart, en haar bestaanlykheên,
En toont den Wysgeer dus den Oorspronk aller dingen.
Een bulderende storm, die dees beschouwing stoort,
Jaagt hem een siddring aan, toont hem zyn onvermogen,
En 't Goddelyk bestier. De Dichtkunst, aangespoord
Door zyne erkentenis, houd hem zyn' pligt voor oogen.
Dus, yvrend' tot zyn heil, volëind de kiel haar' loop,
En voert hen juichende aan het Hoofd van Goede Hoop.

Bespiegeling over de Stoffe

Ô Wondre deelen, die door 't eeuwig Alvermogen
Eerst zyt de duisternis van 't louter Niet onttogen!

On-

Onzichtbre Stof, uit wie, in dees bekoorlykheid, *van 't Heeläl.*
De Waereld door Gods wil en magt is toebereid,
Waarin ge tot dit uur, naar zulke wyze wetten
Als uw Beweger u ten richtſnoer wilde zetten,
Bewogen word, en werkt ten dienſt van 't ſchoon Heeläl,
Tot overtuiging van die dwazen, die 't Geval
Of een Noodwendigheid tot uw' Beweger ſtellen!
Hoe zal myn eindig brein all' deze wondren tellen,
Die gy, des onbewuſt, voor 't heil der menſchen baart?
Zie ik uw' ſamenhang, uw neiging die u paart,
Waardoor 't geſchapen Al in zyn bezondre leden,
In ſchepſels, vormſels, met all' hun verſcheidenheden,
In evenredigheid van werking, van verband,
Eeuw uit eeuw in beſtaat, dan kent myn zwak verſtand,
Uit deze uw eigenſchap en onverwrikbre kleving,
Uit deze uw mengeling en vaſte ſamenweving,
Waardoor ge in 't ſaamgeſtelde, aan de oogen zichtbaar wierd, *Eigenſchappen der Stof.*
Uwe Oorzaak, die u ſchiep en tot ons heil beſtiert:
Dan zien we, onzichtbre Stof! in 't hechten uwer deelen,
Zo vaſt in hun verband, des Scheppers wysheid ſpelen,

Zyn

Zyn magt uitſchittren in 't verbazend ſchepſelheir,
In 't aardryk, in de lucht, in 't vuur, in 't golvend meir,
Dat, als 't die voorzorg derft, verkeert in vlugge dampen.
Verdwaalde Wysgeer, die geen acht ſlaat op die rampen,
Die, als uw los Geval deze Aarde had verwekt,
Reeds door den ſterveling voor eeuwen ware ontdekt!
Zie hoe Gods goedheid, by die vaſte ſamenvoeging
Der zichtbre wezens, tot der ſchepſlen vergenoeging,
Ontbindingswetten gaf waarna 't gewrocht zich ſcheid,
En dampend' zich verbergt in eene onzichtbaarheid
Waardoor, als 't woên des tyds de pracht der waereldlingen
Ter neder rukt, of ſloopt, en de Oorzaak aller dingen
De ſchepſels door zyn' wil tot aaklig ſtof verkeert,
All' deze onreinigheid van de Aarde word geweert,
Die, zonder dat beſtier, den ſtervling zou doen ſneven.
Zie, zo uw geeſt noch durft de waarheid tegenſtreven,
Meer eigenſchappen met de vorm der Stof gepaard;
Zie haar doorſchynendheid, haar' ondoorzichtbren aart,
Haar vloeibaarheid, haar ruſt, haar veerkracht en haar dicht- (heid,
Haar kleur, haar zwaarte zelf veréénigd met haar ligt-
heid,

Haar

Haar wondere aantrekkracht, die tot verbazing ſtrekt,
En all' de wetten, door Gods zorg daar voor verwekt,
Waardoor elk deel, hoe blind, onkundig in die werking,
Zich in de palen houd dier eeuwige beperking,
Door 't Opperwezen by hun vorming vaſtgeſteld:
Ja, zie de wondre drift, waarmeê de Stoffe ſnelt
Naar 't middelpunt der zwaarte, en 't ingedrukt vermogen
Waardoor elk ſtoflyk deel word naar dat ſtip bewogen;
Een wet waardoor deze Aarde en 't hemelheir beſtaat,
Waarnaar de Stoffe vloeit in zulk een vaſte maat,
Dat Meet-en Rekenkunde, in 't ryzen, vloeien, dalen,
Haar' loop voorzegt, en dien onwraakbaar kan bepalen.
Maar als myn ziel, ô Stof, ſlechts lydende in uw' aart! *Verdere beſpiegeling over de eigenſchap der Stof.*
Op de onverſlytbaarheid van uwe vormen ſtaart,
En merkt dat wryvingen, verwarde mengelingen,
Onmagtig zyn u ooit uwe eigenſchap te ontwringen,
En dat, daar 't ſaamgeſtelde een' droeven val beſchouwt,
Gy, onveranderlyk, uw' aart en vorm behoud;
Dan moet zy zwichten voor dat onbegryplyk wonder.
Wanneer een felle Orkaan, met hagel, bliksem, donder,

De lucht doorbuldert, en den ſchrik op 't aardryk voert
Als water, lucht en vuur, word door elkaêr geroert,
Wie, wie kan de eigenſchap uw's wezens dan behoeden?
Onveranderlykheid, Uw vorm bewaren in den drang van 't yslyk woeden,
Indien geen hooger Magt u in dat uur beſchut?
Waar zyt ge, ô Reisgenoot! die ook dit wenſchlyk nut,
Dat uit die wetten vloeit, elk oogenblik moogt ſmaken?
Kan dees beſpiegeling uw zorgloos hart niet raken?
Is 't noch het blind Geval, dat ge in de Stoffe merkt?
Is 't noch de Roering, die elk deel hiertoe beperkt?
Laat vry 't vernielend vuur de ſaamgeſtelde dingen,
Hun bindſel ſcheuren, en 't gewrocht zyn vorm ontwringen;
Het zwicht voor de Enkelheên, onwrikbaar van natuur.
Laat vry de woekerzucht een' Erts door hevig vuur
Bezwachtlen, om ons dien voor Goudſtof op te disſen,
De Scheikunſt toont het valſche in die geheimenisſen,
Als zy de banden dier verééniging ontbind,
En 't oog de deelen in hun eigen wezen vind.
Doet deze ontdekking u Gods wys beſtier niet kènnen?
Wilt ge eeuwig, tot uw' ramp, van 't pad der Waarheid rennen?

Om

Om niet te vinden 't geen gy éénmaal hebt gewraakt?
Beſchouw dan verder hoe Gods voorzorg heeft gewaakt;
Daar deze Deelen, die zyn wil te ſamen paarde,
Tot zichtbre ſchepſels op den omtrek van deze Aarde,
Zo onnaarſpeurlyk kleen van wezen zyn, dat nooit, *en verbazende kleenheid der Stoffe.*
(Wanneer een ſamenſtel, ontbonden, zich verſtrooit,
Gelyk een vluchtend heir, gerukt uit zyn geleden,)
Ons oog de vormen ziet van vele afſchuwlykheden,
Die door verderving in den Dampkring zyn verſpreid;
Dat nooit het oog, wat hulp door 't kunſtglas waar' bereid,
De wondre vormen van die Deelen zal beſchouwen,
Waardoor Gods Almagt wiſt dit ſchoon Heelàl te bouwen;
Zo onbegryplyk kleen, dat in een drup van 't nat,
't Welk uit den Oceäan op deze boorden ſpat,
Een onuitſpreekbaar tal van gladde waterbollen,
Of andre vormen, in dien omtrek ſamenſtollen:
'k Zwyg van dien ſtroom van licht, die uit één fakkel vloeit;
'k Zwyg van d'onzigtbre lugt waardoor 't gebloemte groeit,
Wier kleene ſtofkens voor 't beſpieglend brein verdwynen;
Ik zwyg van 't aardſche ſtof, hoe zichtbaar 't ook moog' ſchynen,

Waarin't beſchouwend oog,ſchoon door de kunſt verſterkt,
Het onnaarſpeurbre van de vorm der Deelen merkt,
Tot overtuiging van verdwaalde Waereldlingen,
Die vruchtloos werkzaam zyn in deze onzichtbre dingen,
Voor wier verbazend klein de geeſt niet min bezwykt,
Dan voor 't onmeetlyk groot waarmeê de hemel prykt.

Vruchtelooze arbeid in 't onderzoek van 't beſtaan der Stof.

Zie daar, ô Reisgenoot! wat heerelyke blyken,
Wat wondren, die deze Aarde en Hemelen verryken,
Zich opdoen, tot bewys van 't eeuwig Albeſtier.
Ach! blaakt uw ziel niet, door een waardig yvervier,
Om 't Godlyk wezen uit zyn ſchepſlenheir te ontdekken?
Kan dit uw denking niet tot nagedachten wekken?
Toont zich Gods wysheid niet in't geen gy hebt beſchouwt?
Op welk een' grondſlag is 't dat gy uw dwaling bouwt?
Vind ge iet 't geen ſtrydig ſchynt met uw begrip en reden?
Kunt gy 't geſchapen Al niet door 't verſtand ontleden?
Denk, eer uw ſtout penſeel een reeks verdichtſlen maalt,
Dat ge eindig zyt, dat uw bevatting is bepaald.
Moet God aan u 't geheim van 't ſcheppingwerk ontvou-(wen?
Ja, riep Hy u in 't licht, om u te doen beſchouwen

Hoe,

Hoe, en uit welk een Stof, Hy alles heeft gewrocht,
Hoe all' de deelen aan elkander zyn verknocht,
Hoe ze alle werkzaam zyn? opdat gy, na 't ontdekken
Dier ſchatten, die 't Heeläl tot zo veel luiſter ſtrekken,
Wanneer iet vruchteloos mogt ſchynen, naar uw' waan,
't Beſlisſend vonnis dan moogt tot Gods nadeel ſlaan?
Gaf Hy u vryheid om die ſchikking ſtout te wraken?
Om iet te ontkennen, als 't uw geeſt niet kan genaken?
Is uw begrip de ſchets van 't geen uw oog beſchouwt,
Uw oordeel 't richtſnoer daar 't Heeläl naar is gebouwd?
Gy, die door uwe vlyt en kennis, hoe doorſlepen,
Tot noch toe 't wezen van geen zandje hebt begrepen,
Tot nu naar 't wezen giſt van elk oorſpronklyk Deel!
Durft ge u noch vleïen met de ontdekking van 't Geheel?
Waarom uit uwe kreits naar 't hemelhof gevlogen,
Geſtaart op Gods geheim met uw benevelde oogen?
Baart dit u voordeel, of geruſtheid in 't gemoed,
Dat ge eeuwig vruchtloos in verborgenheden wroet?
Zal 't dwalend ſterrenheir dat we om de zon zien zweven,
Zal 't licht der dagtoorts u meer glans, meer voordeel geven,

Wanneer uw ruſtloos brein met zekerheid ontdekt
Hoe, en uit welk een Stof, het is door God verwekt?
Zal u de Zeilſteen, door wiens hulp wy 't vlak der baren
Bekruisſen, 't geurig Ooſt en 't goudryk Weſt bevaren,
Van grooter nut zyn, als 't beſpieglend oog bemerkt
De vorm der Stof die op of in den Zeilſteen werkt?
Zal de aanwas van 't verſtand de ziel gelukkig maken,
Dan moet zy 't voordeel van hare onderneming ſmaken:
Geniet zy dat geluk, als ze, in zichzelf gekeerd,
Geduurig gisſende, de zekerheid ontbeert,
En eeuwig wankelt in haar oordeel en bepaling,
Of, omgedreven door den maalſtroom van de Dwaling,
Een droeve ſchipbreuk in de zee der Waarheid lyd?

Beſchouwing over de dwalingen der Natuurkundigen.

Zie, zie, ô Reisgenoot! hen die hunn' levenstyd
Verſpilden, om ten nut van 't menſchelyke leven,
Op vaſten grond, een ſchets van 't ſtarrenhof te geven;
Hen die de Dwalers, in hun vormen, loop, verband,
En werking toonden, voor zo ver 't geſcherpt verſtand,
Door 't kunſtig werktuig, dit de waereld wiſt te ontdekken.
Kon hen die yver tot een duurzame eerkroon ſtrekken?

Gaf

Gaf 't hen vernoeging? Neen; hun arbeid, hoe geroemd,
Word door de onwetendheid, of door den tyd gedoemt.
Laat Ptolomeüs veel verwarde hemelkringen,
Een wonder ſamenſtel uit zyne harsſens wringen;
Copernicus rukt ſluks 't gebouw uit zyn verband,
En ſchetſt het zonnehof meer vatbaar voor 't verſtand;
Een Ticho zal dit fier betwiſten, ſtout hervormen,
Die hemelſchikkers in hun eindloos werk beſtormen;
Ja zelfs Descartes, die de nevels van 't gezicht
Der dwalende Oudheid dreef, de waereld heeft verlicht,
Verlieſt door Neutons geeſt, 't Orakel dezer dagen,
Eene eerkroon die Europe aan hem had opgedragen.
Zie daar hoe 't oordeel, hoe de kennis is bepaald;
Zie hoe 't verheven brein van 't pad der Waarheid dwaalt;
Zie 't loon van hen wier geeſt een heldre fakkel ſtrekte,
Waardoor een later eeuw Gods wys beſtier ontdekte.
Wat eerkroon denkt ge dat uw' ſchedel ſieren zal?
U, die uzelf vermoeit, om 't weiflend blind Geval,
Ten ſpyt der Waarheid, op een' vaſten troon te zetten,
Gods magt betwiſt, en ſtout, tot ſlooping aller wetten,

Ge-

Gelooft dat 's Hemels zorg niet over 't ſchepſel zweeft,
En 't kwaad geen ſtraf, de deugd geen loon te wachten heeft?

Oorzaak der Dwalingen.

Maar kunnen wy den grond dier dwaling niet bemerken?
Niet zien wat booze drift dien ſterken Geeſt doet werken,
Die, in zyn onderzoek, van Neutons ſpoor gedraafd,
Zich aan een hersſenſchim zo vruchteloos verſlaaft,
En, niet te teuglen in zyn roeklooze onderwinding,
De waarheid loochent, trots een roemryke ondervinding?
Gewis, 't is Eigenliefde en Eerzucht, die hem ſpoort
En wegrukt, daar zyn ziel naar lofbazuining hoort.
Beſchouw dien Wysgeer in den kring van zo veel Dwazen,
Die op den ydlen galm van zyne lippen azen;
Zie hoe vermetel hy in dat gezelſchap prykt,
Daar hy zo meeſterlyk van alles oordeel ſtrykt.
Hoe ſtreelt hem dit! hy kan zyn blydſchap niet bedekken;
't Gerimpeld voorhoofd, 't welk hoogächting kon verwek-(ken,
Verlieſt zyn plooi; ja zelfs zyn geeſt, ſchoon overtuigd
Dat hy, om eigenliefde en lof, de waarheid buigt,
Gelooft de logens die zyn Hoovaardy durft ſmeden,
En, de oogen ſluitende voor 't licht der zuivre Reden,

Mis-

Misleid hy zich en hen voor wie hy Fabels maalt,
Zo dat de Meefter met zyn Leerelingen dwaalt.

Maar welk een woeft gedruis ftoort myn befpiegelingen? *Befchryving van een' opkomenden ftorm,*
Hoe woelt het watervolk! wie wil de kiel befpringen?
Is 't vyand, Ach! wat 's dit? wat nare duifterheid,
Wat drang van wolken, door het dampgeweft verfpreid,
Heeft, als een rouwgordyn, het blaauw gewelf betogen?
Waar is die luifter, die eerft fchitterde in onze oogen?
'k Zie niets dan teekens van een' dreigenden Orkaan.
Hoe woelt de zwarte lucht! wat vlammen zien wy aan
Den duiftren hemel! wat gerommel treft myne ooren?
Beef, Wysgeer! voor de ftraf, uw ongeloof befchoren.
Beef voor het blikfemvuur, geflingerd op de kiel.
Helaas! waar bergt gy u? waar vlucht ge, ontäarde Ziel?
Gene yzren daken, geen fpelonk, geen diepe holen,
Befchutten u voor 't woên van 's Hemels wraakphiolen!
Niets is beftendig voor den fellen donderkloot.
Daar valt hy! Welk een flag! Waar zyt ge, ô Reisgenoot!
Hoe! zyt ge in 't leven? Heeft de kletterende donder
U niet verplettert? Ach! befchouw dit als een wonder

Van 's Hemels gunſt, niet als een werking van 't Geval.
Daar ſcheurt het Dampgeweſt; daar giert een ſtorm, die 't all'
Doet beven op de kiel, die maſt en ſteng doet kraken.
't Hoopvoedend licht ontvlucht de ontroerde hemeldaken,
Terwyl een zwarte nacht all' de ysſlykheên vermeert.
Komt hier, gy Meeſters, in Natuurkunde uitgeleerd! (ten;
Verklaart een werking, die uw' trotſen geeſt doet zwich-
Beſchouwt, by 't vlammen van gevreesde blikſemſchichten,
De woede van het nat, 't welk met de winden ſtryd,
En tot het middelpunt der bevende Aarde ſplyt,
Nu 't ſiddrend zeekaſteel ſtoot in die nare kolken,
Dan 't, met een' waterberg, doet vliegen naar de wolken,
En weêr al brullende in een' diepen afgrond ſtoot.
Wat uitkomſt wacht uw ziel in 't grimmen van de dood,
Daar gy geen magt erkent, die 't onweêr kan bepalen?
Daar ſtort een hemelzee uit zwarte waterzalen,
En dreigt den Aardbol met een' tweeden ondergang.
Waar zyt ge, ô Wysgeer? Ach! hoe twyffelt gy dus lang?
Indien Gods magt dit vocht niet boeide aan wyze wetten,
Zou 't niet dit oogenblik u, ja de kiel verpletten?

Maar welk een naar geſchreeuw! Hoe! zien wy land? Ja,'t (licht
Der blikſemſtralen toont de rotſen aan 't gezicht.
Help, Hemel! heeft uw wraak nu onzen val beſchoren?
Wat doodlyk uur! wat angſt! Ach! alles is verloren;
Geen kunſt, geen yver red de kiel uit dezen nood.
Rampzalig Reisgezel! berei u tot den dood.
Wy ſneuvlen; 't magtloos ſchip, geſlingerd naar de klippen,
Kan, buiten wonder, zyn verbryzling niet ontglippen;
Daar is gene uitkomſt, zo de wind niet elders keert.
Hoe! zucht ge? zwicht uw moed? heeft u de ſchrik verheert?
Gy ſmeekt den Hemel? Gy! Gewis; ik zie u weenen.
Wat vreugd! ſla de oogen op; zie, zie 't gevaar verdwenen.
De wind ſchiet yllings om, blaaſt uit een' andren oord.
Beſchouw hoe gunſtig ons de Almagtige verhoort,
Ons redde van den dood, dit oogenblik te vreezen.

Maar wat verandering zien we op des Wysgeers wezen! *en deszelfs uitwerking,*
Hy, die niet op zyn' God, zyn eeuwige oorzaak, dacht,
Hy, wien geen lyfsgevaar voorheen tot inkeer bragt,
Schynt thans gevoeliger in zyn gemoed bewogen.
De vreugd en droefheid zyn gemengeld in zyne oogen!

 Heeft

Heeft Gods genadeſtraal inwendig hem verlicht?
Zou 't waarheid zyn? Gewis; hy, heffend' zyn gezicht
Al bevend naar de lucht, barſt uit in deze klanken.

in de erkenning van Gods beſtier, door de onverwagte uitkomſt uit een doodelyk gevaar;

„ Mag een doemwaardig menſch U voor uw goedheid (danken,
„ ô Eeuwige Oorzaak van dit wonderlyk Heeläl?
„ Gewis, Gy wrocht alleen dit doodlyk ongeval,
„ Om uw beſtaan, uw zorg, uw wysheid my te ontdekken,
„ Myn ſluimerende ziel door dezen angſt te wekken,
„ Te redden uit den ſtrik waardoor zy wierd gekneld.
„ Nu ken ik uw beſtier; dit ſchrikkelyk geweld
„ Der golven kon zo klaar myn' geeſt niet overtuigen,
„ Als dat Ge, op myn gebed en wenſch, den wind deed bui- (gen,
„ My redde, daar vernuft, daar yver magtloos ſtond.
„ Nu zie ik, by uw Licht, den wankelenden grond
„ Der kennis in 't gezicht van 't waar beſtaan der dingen.
„ Geen eeuwig Noodlot lyd ooit die veranderingen;
„ Geen wiſſelziek Geval geeft trooſt in onzen nood,
„ Noch bied ons redding aan in 't grimmen van de dood.
„ Nu kenne ik, door 't gezicht van deze en andre rampen,
„ Waarmeê de ſterveling geduurig heeft te kampen;

„ Door

„ Door 't zien hoe 't zwak gebouw, 't welk door uw werking
„ Uw invloed, voorzorg, magt en voedſel nodig heeft, (leeft,
„ De broosheid van 't geſtel der ſtoffelyke leden;
„ Ja, nu ontdek ik door de dwaling van myn Reden,
„ Door de onvolmaaktheid van myn wonder denkend Iet,
„ 't Geen zelf de zwakheid van verſtand en oordeel ziet,
„ Dat Iet beſtendiger, volmaakter is in wezen;
„ Dat ik, die leef, en denk, en werk, niet was voordezen,
„ Myzelf niet ſtelde in dien zo onvolmaakten ſtaat.
„ Dus zie ik, daar myn geeſt dit denkend gadeſlaat,
„ Dat ik, afhankelyk in 't gene ik me onderwinde,
„ Den grond van myn beſtaan niet in myn wezen vinde;
„ Dat die volmaaktheid, die myn geeſt zo klaar ontdekt,
„ Doch derft, dan buiten my op 't hoogſte is uitgeſtrekt;
„ Dat ze in een ander is, dien ik myn' God zal noemen:
„ En, wyl 't Geval niet op aanwezendheid kan roemen,
„ De Stof in zich niet heeft den grond van haar beſtaan,
„ Toont dit uw aanzyn, U als de eeuwige oorzaak aan;
„ Ja dat Ge een Wezen zyt, onſtoflyk en beſtendig,
„ Vrymagtig, wys en goed, alwetend, gantſch noodwendig,

„ Dat eeuwig door zichzelf beſtaanlyk is en werkt,
„ Omdat myn denkend Iet dit zonder 't zintuig merkt;
„ Dat ik een ſchepſel ben, behoeftig, zwak en lydend,
„ Gevormd uit Stof en Geeſt, in hun beſtaan zo ſtrydend,
„ Zo onbegryplyk, doch op 't wonderlykſt gepaard;
„ Dat Iet, 't welk is en denkt, op zich, op andren ſtaart,
„ En met myn lichaam werkt, ja, zonder ſtoflyke oogen,
„ U ziet, U kent, Iet is dat hooger in vermoogen
„ Dan Stoffe is, die de magt van zelfbeſchouwing derft;
„ Dat dit onſtoflyk is, en niet als 't lichaam ſterft.
en door beſpiegeling van zichzelven. „ Dit oordeelkundig Iet toont, door beſpiegelingen,
„ Dat Gy, ô Oorzaak van het wezen aller dingen,
„ Die op de vleugels van uwe endlooze almagt zweeft,
„ En, voor Uzelv' genoeg, volmaakt, en eeuwig leeft,
„ Doch echter 't ſchepſel wrocht! dat Ge aan uw vrye wer-king;
„ Een oogmerk hebt gehecht; ja dat naar die beperking
„ Het alles leeft en roert, naar elks beſtaan en aart;
„ Dat Gy, die alles ſchiept, dit ook beſtiert, bewaart,
„ Verandert, ſcheid, of ſloopt, door uw geducht vermogen;
„ Dat, nu Gy 't ſchoon Heeläl hebt uit het Niet getogen,

„ De

„ De Stof, tot wezens naar uw' wille, hebt verknocht,
„ En de oorzaak magtiger moet wezen dan 't gewrocht,
„ Geen ſtervling uw beſluit, uw oogmerk kan weêrſtreven;
„ Ja, wyl voor uw bevel, en Aarde en Hemel beven,
„ Dat noch de werking van dit uitgebreid Heeläl,
„ Noch 't nietig ſchepſel u die magt ontrukken zal.
„ Dus ziet de Reden, by de ſtralen uwer waarheid,
„ En, door 't geloove in U, 't verborgen' met meer klaarheid
„ Dan eertyds myn vernuft, op eigen krachten ſtout,
„ In zyn verbeelding in beſpiegling heeft beſchouwt.
Gelukkige, die nu met opgehelderde oogen
Gods aanzyn, wys beſtier en eeuwig alvermogen,
In all' de Stoffe ontdekt, en nu uit dat gezicht
Weet dat ge uw dankbaarheid dien Schepper zyt verpligt!
Bepaal uw' weetluſt in min uitgebreide kringen.
't Is all' niet zichtbaar voor het oog der ſtervelingen,
Niet all' geſchonken tot der ſchepſlen onderzoek.
Zie Aarde en Hemel aan, als een geöpend boek,
Door God u voorgeſteld, om uit de zichtbre werken,
Zyn magt, hun nut, uw' pligt, uw nietigheid te merken,

Te

Te zoeken 't geen voor ziel en lichaam noodig is.
Onnaarſpeurlykheid van Gods werken. Wroet, wroet niet in den nacht van Gods geheimenis.
De toorts der Reden, die uw ſcheemrend oog verlichtte,
Is daar te zwak, toont nooit hoe God de Waereld ſtichtte;
Of de Uitgebreidheid zy onëindig uitgeſtrekt;
Of ze Ydel zy, of ſtof; wat God noch hebb' verwekt
In de uitgeſtrektheid der onzichtbre hemelkringen;
Of 't Ydel ſtandgreep voor de ſtoffelyke dingen,
En hoe de Vryheid van der menſchen wil en daad
Veréénd en werkzaam is met Gods beſtier en raad:
Alle onderzoekingen die nooit den geeſt vernoegen,
Een arbeid als van hen die 't woeſte ſtrand beploegen;
Een weetluſt die de ziel op 't pad der dwaling leid.
Veſt uw gezicht op de Aarde, ons tot verblyf bereid;
Wacht hooger kundigheên, wanneer gy 't ſtof onttogen,
Voor 't aanſchyn van uw' God, met uwe onſterflyke oogen,
Door de uitgebreidheid van de hemelronden zweeft.
Wie ſchetſt dien ſtaat, daar ziel en lichaam eeuwig leeft,
Om 't onbegryplyk goed der zaligheid te ſmaken?
Wat vreugd! ik zie u reeds naar 't wenſchlyk tydſtip haken.

Ver-

Verberg de blydſchap niet, die op uw wezen blinkt.

Maar welk een nieuw gedruis of my in de ooren klinkt? *Gezicht van het land van Afrika.*
Zie op, ô Reisgenoot! de rampen zyn verdwenen;
De heldre hemel word door 't morgenlicht beſchenen;
De ſchorre donder zwygt; de ſnelle blikſem vlucht;
De golven zyn getemd; de wind, die zee en lucht
Zo yslyk had beroert, ligt aan den band geklonken;
't Beängſtigd zeevolk, 'twelk de moed reeds was ontzonken,
Ylt nu naar boven, rukt de zeilen uit den band,
Herſtelt gezwind de ſchade aan ſtaand en lopend want,
En doet het zeeſlot op de gladde waatren zweven.
Hoe! heeft de ſtorm de kiel aan Afrika gedreven?
Ja, 'k zie de teekens van het nadren dezer kuſt.
Daar vlucht de nevel; 'k zie de haven onzer ruſt;
Het hoofd van Goede Hoop vertoont zich aan onze oogen;
Het ſtrandgevogelt' komt klapwiekende aangevlogen;
De zeerob tuimelt, ſpeelt in 't glinſtrend-zeekriſtal;
De kiel, voor wind gejaagd naar d'Afrikaanſchen wal,
Glipt, onder 's volks gejuich, gelukkig in de haven.
Daar werpt ze't anker uit: het ſchreeuwen, woelen, draven,

Einde van de Reize.

't Verlokkende gezicht van d'Afrikaanſchen grond
Stoort myn beſpiegeling, en ſluit myn zangſters mond.

Wenſch en beſluit.

Liefdadig God, door wien de Waereld en haar luiſter
Zo kunſtig is gevormd, gerukt is uit het duiſter!
ô Heilzon, die den geeſt des ſtervelings verlicht!
Beſtraal, verhelder, ſterk het ſchemerend gezicht
Van mynen Reisgenoot; ontdek in volle klaarheid,
Door de openbaring van 't heilgalmend woord der Waar-(heid,
Hem, die zyn dwalingen, zyne onvolmaaktheid ziet,
Dat hy, doemwaardig, nooit uw zaligheid geniet,
't En zy uw liefde en uw rechtvaardigheid veréénen.
Toon hem hoe Ge, in uw' Zoon, zyt in het vleeſch verſche-(nen,
't Verbazend middel ter verloſſing hebt bereid;
Ontdek hem 't heilryk pad naar uwe zaligheid,
't Geen hem de Reden noch zyn kennis kan ontdekken.
Laat uw genade in hem den luſt, den yver wekken,
Opdat, als 't lichaam ſterft en wederkeert tot ſtof,
Zyn zielsöog U beſchouwe in 't zalig hemelhof!

EERKROON

VOOR DE

CAAB

DE

GOEDEHOOP,

BEGREPEN

IN DRIE ZANGEN.

EERKROON
VOOR DE
CAAB
DE
GOEDE HOOP.

EERSTE ZANG.

INHOUD.

De Dichtkunst, aan het Hoofd van Goede Hoop geland,
Beschouwt die rustplaats van de groote Zeevaardyë;
Zy schetst het lustig Vlek, gebouwd aan 't rotsig strand
Voor 't zwevend waterheir der Ooster Maatschappyë:
Ze ontdekt de landstreek die haar oog verwondring baart,
Het woeste volk, en hunne onmenschelyke zeden,
En stygende op den top van 't hoogste berggevaart',
Ziet zy den Zuidhoek met all' zyn bekoorlykheden:
Zy, om te ontdekken wie zich eerst hier heeft gevest,
Roept, in haar drift, te hulp den Zangrei van 't gewest.

Ik zing van Afrika, dat, stout op zyn gebied, *Oogmerk des Dichters.*
Daar 't van zyn middelpunt en Zuid-en Noordstar ziet,

Drie Oceäanen hoort aanbuldren op zyn ſtranden,
De zon ziet dalen in de ſchatryke avondlanden,
Ziet ryzen daar het Ooſt kruidbarende akkers bouwt:
Van 't Land dat niets ontbreekt, dat ſtoft op dierbaar goud;
Min roemende op zyn' ſtand en 's Hemels milden zegen,
Dan op zyn' Zuidhoek, als een tong in zee gelegen;
Op 't Hoofd van Goede Hoop, dien Uithoek, dien Natuur
Gevormt heeft als een ſchild en onverwrikbren muur,
Om nyvre ploegers van het vlak der woeſte vloeden,
By 't buldren van een' ſtorm, voor hun bederf te hoeden,
En hen te koeſtren na een' fellen watertogt.

Beſchouwing van het Caabſche Gebergte,

Drie ſteile bergen, door Natuur te ſaam' verknocht,
Voltooien eene vlakte, of één der ſchoonſte dalen
Die immer oog beſchouwde, of kunſtpenſeel kan malen.
Zo veel verſcheidenheên van akkers, duin en hey,
Van berg en dal, geſierd door keurig veldlievrey
En heldre beekjes, die, daar ze uit geſcheurde klippen
Al ruisſend op een' grond van gladde keitjes glippen,
Het oor betooveren, vertoonen aan 't gezicht
Een landſtreek daar 't beroemd Arkadië voor zwicht;

Ja,

Ja, 't zwerk, als of 't zich wilde in dit gezicht verluften,
Vergeet zyn' loop, en blyft op 't hoofd der bergen ruften.
In dit vermaaklyk dal is 't Vlek der Maatfchappy, *en van het Vlek, aan den voet van het zelve.*
Ten nut des handels en der groote Zeevaardy,
Zo aangenaam gefticht, dat all' de zeegebouwen
De fchoone woningen van 't golvend nat befchouwen.
Hy, die een fraai gezicht wil fchildren, kiez' de reê,
Zie 't Vlek al ryzende aan den oever van de zee,
Gelyk een fchouwburg, daar veel honderd hoofden teffens
Zich opdoen, door de kunft en weinig grondverheffens;
Zie, in de kalmte van een lieflyk lentfaizoen,
't Verheven luftgebouw, omringd van jeugdig groen,
Befchermd door muuren, die geen' ftorm des vyands vree-(zen;
Door bergen, rotfen, fteil ten hemel opgerezen:
Hy zie, als 't oorlogsvuur op 't vlak der reede blaakt,
Een fterke Vefting, die den zoom der kuft bewaakt,
Het Vlek beveiligt voor der vreêbelaagren vloten,
En, jagende over 't nat een bui van donderklooten,
Den waterfchuimren toont dat nimmer 't woeft geweld
Onftrafbaar Neêrlands volk de wetten heeft geftelt.

Maar

Staat van den Uithoek, toen de Portugeezen dien ontdekten.

Maar zo veel ſchoons, als zich hier voordoet van de baren,
Was niet te vinden voor een' kring van honderd jaren;
De Luſitaniër, bekrompen in zyn erf,
Wiens baatzucht 't Ooſten rukte in 't uiterſte bederf,
Wiens ſtaatzucht doelde op all' de aanzeegelegen landen,
Zag hier met ſchrik den zoom der Afrikaanſche ſtranden.
Geen Mogendheid had luſt in dit uitheemſch gebied;
De ſtoutſte waterheld van Nederland verliet
Deze akelige kuſt, als hy verwrikte kielen
Herſteld had, en den luſt der vlugge waterzielen
Verzadigde door 't nat, ten bergrotſe uitgeperſt,
En haar ſlechts door de lucht der landſtreek had ververſt.
Het dal, onwandelbaar, afzichtig, dicht bewosſen
Met biezen, heeſters, en onnutte kreupelbosſchen,
Bezaaid of overdekt met ſteenen zonder tal,
Waarop een ſnelle ſtroom, of hooge waterval
De ſtilte ontruſtte, en 't hart door vreeze hield bevangen,
Was toen een woning van afgrysſelyke ſlangen:
Ja, 't hooge berggevaarte, onnaakbaar, en in 't rond
Bezet met bosſchen, daar de naarheid ſchuilplaats vond,

Waar-

Waaruit de weêrgalm klonk van brullende gedrochten,
Was toen niets dan een baak op de Ooſter watertogten.
Des Lands bewoonders, niet bepaald door hoog gezag,
Afſchuwlyk van gelaat, van uitſpraak, van gedrag,
Die, daar zy 't naakte lyf met ſchapenvachten kleeden,
Van 't menſchlyk ſchepſel niets bezitten dan de leden,
Verſchaften aan dees oord, in zyn' volmaakten ſtand,
Noch grooter afzicht dan de woeſtheid van het land,
Zo dat de zeeliên, niet dan door de nood benepen,
Het Hoofd van Goede Hoop bezochten met hun ſchepen.

Het luſt ons, daar het dal ons ter beſchouwing nood, *Voornemen om het Vlek te bewandelen.*
Te zien hoe Yver, die uit wyze Voorzorg ſproot,
Den grond verrykte met luſtwekkende gebouwen,
Wier witte muuren, in het vergezicht te aanſchouwen,
Het oog doen ſcheemren als op gevels van albaſt.
Zie, van dees beek, wiens nat zich op de reede ontlaſt,
Hoe wonderlyk des Lands geſtichten zich vertoonen.
De dwaze ſterveling moge in paleizen wonen,
Daar hem de dood zo min als in een hut ontziet;
Zy geven aan de ziel die vergenoeging niet,

Beſchouwing van den Luſthof der Maatſchappy,

Die.... Maar wat luſtpriëel, wat dreven, wat waranden
Verſchynen aan ons oog? ô Vruchtbare Akkerlanden!
Kruidryke Vlakten, die op artſenyen roemt!
Geduchte Bergen, die u 's Lands beſchermers noemt,
En ſtoft op jeugdig loof, tot 's hemels trans verheven!
Zwicht voor dees Luſthof en zyne eeuwiggroene dreven.
Zwygt, Hesperyden! van uw dierbre gouden vrucht.
Zwyg, Babel! van uw' hof, zich veſtende in de lucht.
Ja, zwyg, Verſailjes! van uw wondre boſchgezichten.
Uw ſchoon moet voor den Hof der Maatſchappyë zwich- (ten.
Hier is 't lofwaardig nutte aan 't ſtreelend ſchoon' gepaard;
Hier ſchenkt Natuur all' 't geen ze op duizend kuſten baart;
Hier pronken, niet door kunſt in heete ſtokeryen,
Maar in de vryë lucht, all' 's waerelds artſenyen;
Hier word het oog bekoort door dreven, door laurier,
Door kamfer, beuk en eik, zo kunſtig, zo vol zwier
Geſchikt tot heiningen, tot lanen, tot priëelen,
Om d'afgematten geeſt door ſchaduwen te ſtreelen.
Hier kan de Waterheld, geſlingerd aan dees kuſt,
Den geeſt verluſtigen, en, door een zagte ruſt,

De

De rampen van de kiel, en 't zeegevaar vergeten.
De kruideryen, die hier dierbren balſem zweeten,
Bezwangeren de lucht die door zyne aadren vliet,
Waardoor 't verdikte bloed een' nieuwen loop geniet,
En 't zwoegend ingewand een' ruimen aêm kan halen.
Hier word de grond getooit door leliën der dalen,
Door ſchoone bloemen, die des aardryks oppervlak,
Gelyk het ſtarrenheir 't azuuren hemeldak,
Door levendigen gloed op 't luiſterrykſte ſieren.
Wie telt de beekjes die langs vruchtbre perken zwieren,
En 't leven baren aan het geeſtverkwikkend kruid?
Het pluimgedierte galmt op 't murmelend geluid
Dier vochten, die gezwind ten bergtoppe afgedreven,
Daar ze in des aardryks hart door duizend aders ſtreven,
Gelyk zyn aan het bloed 't geen door ons lichaam ſtroomt. *en van derzelver Europiſche,*
Wie meld de ſchatten van 't oofttorsſende geboomt',
De goudgeele appels en verrukkende abrikoozen,
Die door hun gloeiend rood gelyk de morgen blozen;
De koele perzikken, behaaglyk om hun kleur,
En citers, die de lucht beämbren door hun geur,

Terwyl de oranjes, die van verre ons oog belonken,
Als guldene appels in het groen der blaadren pronken.
en Indische Vruchten. Nu trede ik daar meloen en geurige aardbey groeit,
De Pifang, Ananas, Gujave, en pruimboom bloeit;
En fmaak, belommerd van kaftanje en hooge abeelen,
De wenfchelyke vrucht van all' de waerelddeelen;
Of ruft, daar 't weidend oog het Vlek in 't ruim verfchiet,
Of over 't hoog geboomt' de kromme haven ziet,
Waarin de kielen naar 't geblaas der winden dansfen;
Of keer my daar de zon de blaauwe arduinen transfen
Des Tafelbergs beftraalt, en flikkert op het nat,
't Welk, daar 't in druppels uit de kloof der rotfen fpat,
Niet ongelyk is aan dien wondren gouden regen,
Waarin Jupyn, vermomd ten kerker ingezegen,
Zyn Danaë bezocht, door Nazo ftout verdicht.

Befchouwing van de Landftreek agter den Tafelberg, Op, Waterploegers, die naar ruimer landgezicht
Dan van dees' Hof verlangt! verlaat dees luftplantaadje,
Dees fchoone mengeling van rotfen, van bosfchaadje,
Van boomgaard, hey en duin, en zee en bogtig ftrand.
Vliegt, daar de Tafelberg aan eenen andren kant

Thes-

Thesſalië vertoont; daar zo veel luſtgebouwen
En hoven op het vlak der welige landdouwen,
Of op den groenen rug der heuvlen zyn verſpreid.
Wat 's dit? heeft my de drift reeds in dien oord geleid?
'k Zie 't Rondeboſchje, daar de zorg der Maatſchappyë
De vette gronden ploegt voor 't heil der Zeevaardyë;
'k Zie 't Nieuweland, welks ſchat en dierbare overvloed
Van aardgewasſen 't heir der waterhelden voed.
Hier pronkt de rug des velds met eedle wyngaardsbosſchen,
Met telgen, zwaar gelaên, op 't ſierelykſt bewosſen;
Met trosſen die een' ſchat beloven aan hunn' Heer.
Beminnelyke Vrucht! verkwikkend Sap, 't geen, eer
De ſnoode weelde 't hart des ſtervelings bevlekte,
Een edele artſeny ten nut der menſchen ſtrekte!
Ik zing, by 't ruisſchen van dees' waterloop, uw deugd.
Gy ſtreelt de tong, verdryft der volken ongeneugt,
Vervrolykt hun gemoed, teelt levend bloed in de adren.
Wat booze Geeſt dreef ons van 't ſpoor der eerſte vadren,
By wie 't zielkoeſtrend ſap wierd om zyn nut bemind,
't Welk nu, door overdaad, des lichaams kracht verſlind,

en van de Moestuinen der Maatſchappy.

De geeſten dooft, 't verſtand van 't redenſpoor doet hollen,
Geheimen, lang bedekt, doet van de lippen rollen,
Den draad des levens door beroeringen verkort,
En de onwaardeerbre ziel in eeuwig onheil ſtort!

Beſchouwing van de haven de Houtbay,

Te paarde, ô Vreemdeling! verzel my langs de bergen!
Die, ſtygende in de lucht, de drift der wolken tergen.
Sla voort; beſchouw met my de Houtbay, daar het volk
Het ſchubbig heir verraſt, de blaauwe waterkolk
Bezet met netten en bedriegelyke fuiken.
Zie hoe het watervee zyn rampen poogt te ontduiken.
Het leert ons hoe de menſch, wanneer hy liſtig wrokt,
Zyn medeburgers in bedekte ſtrikken lokt.
Zie welk een menigte van ſchepſlen, uit de baren
Geöpperd, en geſchikt voor hen die 't Ooſt bevaren,
Hier worden weggeſleept; zie 't voordeel, zie 't geluk
Van Neêrlands Onderzaat, die, vry van zorg en druk,
Den ſchat der landen ſtrykt, en dien der woeſte plasſen,
Of met een lachend oog zyn boomgaardvrucht ziet wasſen,
Terwyl 's Lands overvloed hem ſtreelt door zoet gewin.
Hy gaat geruſt ter jagt, voor 't nedrig huisgezin,

Op

Op haas, op ſteenbok, rhee, phaizanten en patryzen, *en de verrichtigen der Inwoonderen.*
Niet voor zyn' welluſt, maar om zich en 't krooſt te ſpyzen.
Nu treed hy, daar de kunſt den teedren wyngaard ſnoeit,
Of daar zyn welig graan met volle halmen groeit;
En ziet, wanneer de wind ſpeelt door de zwangere airen'
Het dal zich opdoen als een zee met gouden baren;
Dan rent hy daar de ploeg de ſteenige aardkorſt breekt,
De ſcherpgewette ſpade in zagte gronden ſteekt;
Of ſtygt op 't moedig ros, en ylt daar 't vee gaat weiden,
Ziet van een berg, zo verre als 't oog kan onderſcheiden,
Het welig dal bedekt met troepen wollig vee,
Niet ongelyk aan 't ſchuim van eene bare zee,
Die op de landen rolt. Wat wenſchelyke dagen
Geniet de Landman, die, bevryd van wreede plagen, *Beſpiegeling over den ſtaat van 't Landleven.*
Door nutte werkzaamheid de voedzame akkers bouwt,
Of, in een' ſtil gepeins, des Hemels gunſt beſchouwt!
Zo veel verſchillende van 't ongelukkig leven
Van hen die, door den wind der heerſchzucht voortgedre- (ven,
Met onruſt, in gevaar, hun dagen vroeg en laat
Verſlyten in gewoel en arbeid voor den Staat,

En

Verschil tusschen des Hovelings,
En als een weerhaan, naar 't geblaas des winds bewogen,
Zich schikken naar den wenk van hun' gebieders oogen,
Zichzelf verzaken op den vorstelyken wil,
't Slagtoffer strekken van 't oproerig krygsgeschil;
Die, schoon zy zyn gehuisd in prachtige gebouwen,
Schoon zy des aardryks schat in hun geweld beschouwen,
En d'overvloed des Lands gesteld zien in hun magt,
Ja, schoon de waereld hen om hunne staatkunde acht,
En zy den onderdaan zien op hun wenken draven,
Niets zyn, in al die praal, dan koninklyke slaven.
Geen oogenblik kan hen van wroegingen ontslaan;
De zon brengt, met haar licht, hen nieuwe zorgen aan,
Die hen zelfs aan den disch en op het dons verzellen;
Een onvoorziene ramp kan hun gemoed ontstellen;
Een staatsverwisseling ontrukt hen 't hoog gezag.

en des Landmans leven.
Dit treft den Landman niet; hy ziet d'alvoênden dag,
Met nieuwen zegen, in verhelderde oogen blaken;
Het Licht een nieuwe vreugd aanvoeren in zyn daken;
En, daar hy met den nacht zich had ter rust gevlyt,
Zyn veldgewas en vee des morgens uitgedyd.

Hy

Hy ziet, al wandlend' by 't beploegen zyner landen,
By 't dryven van zyn vee, de toppen der waranden,
Het ſchaduwryk gebergt' door 't zonnevuur verguld,
De dalen door den daauw gewasſchen, en gehuld
Met bloemen die het oog verrukken door haar verven;
Hy ziet de byen op die grondverſierſels zwerven,
De ſappen, hem ten nutt', vergadren van het kruid.
De Hemel ſtort op hem zyn zegeningen uit,
Doet hem de nooddruft in elk jaarſaizoen genieten,
Door nutten arbeid bloed en ſappen ſneller vlieten.
Dit maakt zyn middagmaal en zyne nachtruſt zoet.
Zyn Landhuis, door 't geboomt' belommerd voor den gloed
Van 't blakend hemelvuur, is vry van nydige oogen;
Ontduikt de ſtormen, door de ontroerde lucht gevlogen;
Strekt hem een vryer wyk dan eenig vorſtenhof.
Hy wenſcht naar hoogen ſtaat, noch doelt op ydlen lof,
Noch ſpilt zyn ſchatten door wellustige vermaken;
Hy kan de waereld en haar klatergoud verzaken,
En 't eenigſt dat zyn ziel in 't ondermaanſche mint,
Is 't Godlyk aanzyn, 't welk hy in de ſchepſels vind.

T Dus

Dus leeft hy op zyn erf in vrede en vergenoeging,
Is ryk in nedrigheid, heeft schatten zonder wroeging;
En zo hy 's Hemels wil gestelt heeft tot zyn wit,
Smaakt hy een vryheid die geen magtig vorst bezit.

Gezicht van den Tafelberg over het omliggende Land,

Maar welk een vergezicht ontdekt zich aan myn oogen?
Hoe! zyn we al zingende ten hemel ingevlogen?
Neen; 'k zie my op den top des Tafelbergs gevoerd;
'k Zie als een Arend, die van 't hoogst der wolken loert;
Of als een snelle Valk, die, dryvende op zyn vlerken,
Een mengeling beschouwt van huizen, torens, kerken,
Rivieren, bosch en veld; de waereld in het kleen,
De wolken onder my, valeien, heuvels, zeen,
Gemarmerd door het wit dier wondre waterzalen.
Wat kunstig dichtpenseel kan 't heerlyk voorwerp malen,
't Geen in één' opslag zich vertoont aan ons gezicht?
Beschouw 't veelkleurig dal, hier aangenaam verlicht,
Daar zagt beschaduwd door de zwevende aardryksnevels;
Noch verder, bergen, op wier blaauwe arduinen gevels
Het levend zonnevuur al blikrend straalt en speelt.
In 't Zuid, daar de Oceäan des Uithoeks strand verdeelt,

En

En eenen boezem vormt, omringd met ſteile rotſen,
Met woeſte bergen die de drift der wolken trotſen,
Pronkt een gewenſchte reê, die, door natuur gevormd,
Een vloot, als 't windenheir den Oceäan beſtormt,
De Orkanen bulderen uit all' des hemels ſtreken,
Beveiligt voor 't gevaar, en by kriſtallen beken
En bronnen, uit den ſchoot des aardryks opgeperſt,
De waterploegers laaſt en wenſchelyk ververſt.
Ginds, daar de wolken op een' rei van bergen ruſten,
Rivieren vormen tot bevogtiging der kuſten,
Ligt Drakenſtein, een ver van één verſpreid gehucht;
En hier, daar 't lommrig woud de kruin heft in de lucht,
't Vermaaklyk Stellenboſch in klaverryke weien;
Noch nader, daar wy in plantaadjen ſpelemeien,
Conſtance, een luſtpaleis. ô Heerelyk Geſticht!
Schoon u de booze Nyd voorheen vloog in 't gezicht,
U vloekte, als of gy 't heil van dezen Uithoek drukte,
En 't voordeel van den bouw de burgery ontrukte,
De bitſe laſter heeft vergeefs op u gewoed.
Uw yver ſchenkt aan ons dat heerlyk druivenbloed,

en over de havens, bekend by de namen van Bay Fals, en Symons-bay;

als mede over de Dorpen, landwaarts in gelegen; en van den luſthof Conſtantia.

Welks kracht de ziel verkwikt, welks gloed het oog kan (ſtreelen;
Dien godendrank, geroemd in alle waerelddeelen,
Waardoor des Uithoeks naam op alle tongen zweeft,
De burger ſchatten wint, de landman vrolyk leeft,
Daar hy naar uwe les het druivenſap behandelt,
U zegent, als hy langs uw wyngaardbergen wandelt,
En u.... Maar wat geluid! Is 't onweêr? Neen, de dag
Blonk nooit zo ſchoon, als nu. Het is gewis de ſlag
Van 't Leeuwenbergſch geſchut, dat ons in de ooren dondert.
Gezicht van een zeilende Vloot.
Ik zie een vloot in zee. Hoe ſtaat het oog verwonderd,
Daar 't over 't glinſtrend vlak van 't weeke marmer ziet,
Waarop de kielen in 't bekorelyk verſchiet,
Als vlugge zwanen, met ſneeuwwitte wieken zweven!
Wie maalt haar, daar ze langs de hooge rotſen ſtreven,
Zich ſpieglen in 't kriſtal der blaauwe waterbaan?
Wie ſchetſt de vlakte van den grooten Oceäan?
Daar 't Licht de golfjes, die rondom den Uithoek huplen,
Met vloeiend zilver tooit; en vormt, in heldre druplen,
Gevlogen uit het ſchuim der barning naar omhoog,
De ſchoone verwen van den wondren Regenboog.

Komt

Komt hier, gy Vorsten, die ten zetel zyt verheven!
Beschouwt van dezen top, waartoe gy word gedreven,
Wanneer gy onvernoegd naar andre ryken dingt,
Uw Medekoningen den scepter stout ontwringt,
Uw rust verstoort, uw' schat, uw leven dwaas durft wagen,
Uw' onderdaan berooft van erf en have en magen,
Uw' nabuur sneuvlen doet door uw' verwoeden dolk,
En stroomen bloeds vergiet uit de aders van uw volk:
Dees Uithoek, grooter dan het land, door u besprongen,
Dit Erf, naar 't welk voorheen uw staatzucht heeft gedon-
Is nu een weinig gronds, door d'Oceäan bespat. (gen,
't Bewasfen akkerland, de velden, 's aardryks schat,
De lustplantadiën, waarop de kunst mag roemen;
Zyn duistre vlekken die niet waardig zyn te noemen;
En al die menigte des volks, dat zwoegt en slaaft,
Of op den rug des velds om hunne nooddruft draaft,
Zyn kleene stippen in die donkere aardryksvlekken,
Niet waardig dat zy u van uwen zetel trekken.
Maar leert met één, wanneer dit voorwerp u verschynt,
Hoe gy ook met uw pracht voor 's Hemels oog verdwynt.

Bespiegeling over de Staatzucht der Vorsten.

Aanroeping van den Dichter aan den Afrikaanschen Zangrei.

Gy, eedle Zangsters, die met my dees weelige oorden
Bewandelt, en, tot eer der Afrikaansche boorden,
Uw galmen klinken laat door lommers, eeuwig frisch!
Gy, die 't vruchtbarend veld, en rots, en wildernis,
Voor uwe woning kiest! ontdekt my door wat wegen
De Maatschappy dees oord heeft in haar magt gekregen,
Wie op 't bevolken van den grooten Zuidhoek roemt,
En wie dees Bergen met hun naamen heeft genoemt.
Laat my ook de oorzaak van der volken heil beschouwen,
Geheime zaken aan den vreemdeling ontvouwen.
Gy weet ze.... Maar wat's dit? hoort gy myn bede? Een licht,
Een hemelglans rukt my de nevels van 't gezicht;
Ik zie eene eeuw te rug. ô Troost der Zeevaardyë!
ô Uithoek! kaats dien zang in 't oor der Maatschappyë.

EER-

EERKROON
VOOR DE
CAAB
DE
GOEDEHOOP,

TWEEDE ZANG.

INHOUD.

Het Zangkoor, zingende op de beê der Poëzy,
Ontdekt wat Batavier den Zuidhoek eerst beschouwde,
Wie 't land bevolkte, en hoe onze Ooster Maatschappy
Hier voor den Waterheld een' vasten zetel bouwde;
Hoe de Overste der Lucht, door 't woedend Windenheir,
Den nieuwen Staat besprong, en zee en land beroerde,
En, spreiende den schrik op 't eeuwigrustloos meir,
Het waterslot verdelgde, of van de kusten voerde;
Hoe 's Hemels Voorzorg, op 's Volks bede neêrgedaald,
De rampen weert, den Wind ten nut der kust bepaalt.

Toen 't vredelicht, als een gewenschte dageraat,
De kim bestraalde van den Nederlandschen Staat,

Het

De Zangrei verhaalt de aankomst van Joris van Spilbergen aan den Uithoek,

Het onbevlekt Geloof, de Vryheid, door dien zegen,
Een vaste rustplaats had in 't Vaderland verkregen,
De stoute Koopvaardy het Oost en West bezocht,
En andre waerelden ontdekte op dezen togt;
Wierd Spilberg, zeevoogd van de groote Maatschappyë,
Een held, oplettende in de kunst der Zeevaardyë,
Voorzichtig en vol vuurs, gedreven aan dees kust.
Hy zag dit voorgebergt', dees haven, die tot rust
Der kielen scheen gevormd; daar ze, als een kring gebogen,
Omringd van bergen zo verwonderlyk aan de oogen,
En door een eiland voor 't geweld der zee beschut,
De vloot lokte in haar kreits; hy zag ook welk een nut
De groote Maatschappy had van dien oord te wachten.
Hy, als by voorgezicht gesterkt in die gedachten,
Dat hier de Koopvorstin zou voeren 't hoog gebied,
Benoemt de bergen, die hy op den Uithoek ziet.
Den hoogsten, vlak van kruin, en in de lucht gestegen,
Heet hy den Tafelberg: den tweeden, hier gelegen,
Niet ongelyk een' Leeuw, die, liggend, fier en stout
Het hoofd verheft, als hy der jaagren stoet beschouwt,

en de naamgeving aan twee Bergen.

Wierd

Noemt hy den Leeuwenberg: doch waarom, in die dagen,
Het derde berggevaart' geen naam wierd opgedragen,
Daar 't aan des Uithoeks engte een vaste schutsmuur strekt,
Heeft ons de Luchtbodin tot heden niet ontdekt.

Maar schoon held Spilberg 't nut van dit gewest bespeurde,
De zeeman 't in den nood tot eene toevlucht keurde,
't Scheen als onwaard in 't oog der Ooster Maatschappy:
Doch toen haar watermagt de list en razerny
Des oorlogs stond ten doel, en, zwervende op de baren,
Geene andre toevlucht vond, wierd eerst na vyftig jaren
Het oog dier Koopvorstin door 's Hemels hand verlicht;
Dees rukte 't neevlig vlies van haar verblind gezicht.
Toen zag zy, door 't gevaar als uit den slaap getogen,
Het nut van 't Voorgebergt' met meer opmerkende oogen,
Het aanziende als een steun voor hare watermagt;
Toen gaf ze aan Riedbeek, by den zeeman hoog geächt, *De bevolking van den Uithoek, door Jan van Riedbeek.*
Om de eerste ontdekking van des Uithoeks kruiderye,
In haren naam 't bestier der nieuwe landvoogdye;
Toen vloog, op haar bevel, een schoone vloot naar zee,
En ankerde in den schoot der lang verzuimde reê.

Verrichting der Volkplanting. Men ſtapt'er fluks op 't ſtrand, ontlaſt de woeſte boorden
Van hei en kreupelboſch, verjaagt naar andere oorden
Het roofziek wild gediert'; men treed 'er in verbond
Met hen aan wie 't beſtier des grooten Uithoeks ſtond;
Men mangelt grond en erf, om zich met recht te veſten.
Geen vogels, yvrig in 't voltooien hunner neſten,
Zyn driftiger dan 't volk, nu zwoegende om de ruſt.
Men rent'er landwaarts, tot ontdekking van de kuſt,
Die vette heuvels toont, en welige valeïen;
Nu raakt de ploeg te veld, die door een' berg van keien
De ruſtende aarde klieft, die, eeuwig ongerept,
Als met een' open mond een' nieuwen adem ſchept,
En, door de lucht geſtreeld, nu ſchynt in liefde ontſteken,
Om zaad en plantgewas al koeſtrend voort te kweeken.
Nu tiert het wollig vee, door 's harders zorg geleid,
En baart in 't kort den loon voor hunne naarſtigheid.
De zon, die naauwlyks heeft drie ronden omgeſchenen,
Voorſpoed van den arbeid der Volkplanting. Ziet al de woeſtheid van dit voorgebergt' verdwenen;
En 't land, daar niets dan hei, en boſch en diſtel ſtond,
Waarin het wild gedierte een vrye ſchuilplaats vond,

En

En zich vergaderde by verſche waterplasſen,
Nu pronken met het groen der voedzame aardgewasſen;
Met wollig vee, waarby de wakkre harder zingt,
En, met zyn' veennoot, naar den prys van't zangkoor dingt.
De Landzaat, dien, ſchoon wild, de maatzang kan bekoren,
Ziet, juichende op dien galm, zyn heilrykſt uur geboren.

Maar de Overſte der Lucht, die uit de onzichtbaarheid
Zyn helſche dampen op den wondren aardkloot ſpreid,
Den ſterveling beſtormt met vreesſelyke plagen,
Hem afwend van zyn' pligt, en door gevloekte lagen
't Geluk der menſchen ſtoort, ſtout op zyn voordeel loert,
Steeds met den Hemel twiſt, en eeuwig oorlog voert;
Zag naauwlyks dit gewoel, en hoe de Maatſchappyë
(Die, trots zyn liſt, in 't Ooſt door hare zeevaardyë
Ten hoogen zetel trad,) nu ook in dit geweſt
Den grondſlag vormde van een nieuw Gemeenebeſt;
Of brulde, op dat gezicht, van ſpyt en dolle woede.
Hy, die zyne onmagt door het oorlogsvuur bevroedde,
Snelt door het dampgeweſt, en dagvaart fluks by één
Het heir der Neevlen, die op 't rond der aarde en zeen

De Vorſt der Lucht zoekt de Volkplanting te verwoeſten.

en tracht dit uit te werken door de Nevels die in den dampkring zyn.

De dolle werkers zyn der buldrende Onweêrwinden.
„ Gy, (barſt hy uit,) wier kracht het alles kan verſlinden,
„ Zo dra gy ongeſnuikt moogt weiden in uw' loop!
„ Vliegt, ſtoort het nieuw gebied aan 't Hoofd van Goede (Hoop;
„ Plaatſt u op 't Berggevaart, dat, door verheven rotſen,
„ Den ſteilen Tafelberg in hoogte ſchynt te trotſen,
„ En met zyn' wortel ſchiet tot aan de vaſte kuſt.
„ Blaaſt; buldert uit dien oord; giert op de rede; ontruſt
„ De ſtoute zeeliên die zich ſpoeden naar dees ſtranden;
„ Jaagt all' de kielen t' zee; belet ze hier te landen;
„ Keert ylings naar den berg waarin ge uw ſchuilplaats houd;
„ Verdikt de heldre lucht; beroert het weemlend zout;
„ Verdelgt de vloten die zich ſpoeden naar dees veſten,
„ Opdat elk beve en ſchrikk' op 't zien van dees geweſten.

Hun verrichting en woede, tot ſchade van den land- en zeeman, door de Winden.

Hier zweeg hy, en het heir der Neevlen rukt fluks heen;
't Was naauwlyks op zyn poſt geſtreken, of 't verſcheen
Als witte wolken op de hemelhooge kruinen.
Daar barſt het uit, en giert, en jaagt de loſſe duinen
Al ſtuivend' langs de kuſt het rukt met fors geweld
Op de akkers, ſpreid den ſchrik op 't eerſtbeplante veld;

Wringt

Wringt boſchen, noch niet vaſtgeworteld, uit hun gronden;
Slaat hooge daken af, hoe hecht aan één verbonden;
En wentelt, buldrende en al gonzende in zyn vlucht,
Het eerſtgeſneden graan als wolken in de lucht;
't Valt, als een donder, op de uit zee gevlogen ſchepen;
Daar kraken maſt en ſteng; de hooge boorden ſleepen
Langs 't ſtuivend water heen; daar ſcheurt het zeil; daar (vlied
De waterploeger, die geene andre toevlucht ziet;
Hy wykt voor 't onweêr, aan het Eiland, hier gelegen,
Doch wiſſelt van gevaar, heeft ramp voor ruſt verkregen;
Hy ziet hoe 't kwynend volk vergeefs om uitkomſt ſmeekt;
Hy vind een nare reê, daar alles hem ontbreekt;
Daar 't land geen lover teelt, geen verſche bronnen ſprin- (gen;
Een doodlyk ruſtbed voor de zwakke vlotelingen.

Hoop en moed der Volken, in deze rampen.

Doch zo veel onheils, in de nieuwe landvoogdy,
Verflaauwt den yver niet van 't volk der Maatſchappy.
't Geduld, door hoop geſterkt, ſtreeft door 't geweld der pla- (gen.
Men zag de heilzon van een ſtreelende uitkomſt dagen,
De kielen op de reê, den wind naar wenſch geſtild.
Toen rees de vreugd in top. Geen akkerman verſpilt

Dat heuchlyk oogenblik; hy zwoegt in bosch en weien,
Herstelt den hof, en rent langs heuvels en valeien;
Ziet naar 't verstrooide vee, noch dwalende op het veld.
Nieuwe vervolging der Nevelen; en doodelyke rampen, door de Winden aan de Zeelieden veroorzaakt. Maar naauwlyks is de rust na zulk een' ramp hersteld,
Of 't alvernielend heir keert van zyn' zeetogt weder,
Druist op den Uithoek aan, en, snorrende op zyn veder,
Verdikt de ontroerde lucht, hervormt het vlak der zee,
Tot waterbergen, die, aanrollende op de reê,
En bonzende op de vloot, door ysselyke slagen
Haar van heure ankers slaan, haar op de klippen jagen,
Vermorslen; volk en schat, en wrakken onder één
Verspreiden langs het strand; terwyl het naar geween,
't Geschreeuw des vlotelings, de tranen perst uit de oogen
Van hen, die, op 't gekerm, in 't holst der nacht gevlogen,
Den drenkeling tot hulp, doch zelf, in dezen nood
Verbysterd, hunne trouw bekoopen met de dood,
Daar 't zeenat, boven 't peil al stuivende opgewassen,
Hen yllings wegrukt, en doet sneuvlen in de plassen.
De hemelsche Voorzorg Maar 's Hemels Voorzorg, voor wiens albeschouwend (oog
Niets ongenaakbaar is, die van den starrenboog

't Ge-

(ken,
'T Gewoel der menſchen op den aardkloot weet te ontdek- *daalt op den Uitboek,*
Zag naauwlyks dit rumoer in de Afrikaanſche vlekken,
Of yllings daalt zy in den dampkring van onze aard'.
Men ziet den hemel by hare aankomſt opgeklaard,
Den ſtorm gekluiſterd, en de golven glad geſtreken.
'T Gevogelt' juicht, terwyl zy aanvangt dus te ſpreken:
„ Wat ſtoutheid ſpoort u aan, ô Winden! weet gy niet
„ Dat gy, onzinnigen, ſtaat onder myn gebied? *beteugelt de woede der Winden.*
„ Durft ge, ondanks myn bevel, en zee en land beroeren,
„ Op 't volk, my aanbetrouwd, uw wraakbeſluit volvoeren,
„ Door laſt van hem wiens troon op gruwlen is geveſt?
„ De Vorſt der duiſternis bewoon' het dampgeweſt;
„ Het voegt aan my, om u, ten dienſt of ſtraf der volken,
„ Te zenden, 't zy op 't land, 't zy op de waterkolken;
„ Niet hem die ſlegts een roede in 's Hemels hand verſtrekt.
„ Gaat; zegt hem, die door u dit onheil heeft verwekt,
„ Dien Overſten der Lucht, doch Slaaf van 't Opperwezen,
„ Dat nooit de Maatſchappy zyn woede heeft te vreezen;
„ Dat zy, gezegend door een lieffelyke ruſt, *voorzegt het lot der*
„ Haar mogendheid, haar' ſtaat zal veſten op dees kuſt;

„ Dat

Maatschappy op den Uitboek.

„ Dat zy haar' handel hier ten top zal zien gestegen;
„ Maar dat, als 't hoog gebied zyn' wasdom heeft verkregen,
„ En 't volk, vervoerd door weelde, ons niet erkennen zal,
„ Gods wraak dien Luchtdraak staat te ontbinden tot hunn' (val.
„ Dan zal hy zyn fenyn verspreiden in de dampen;
„ Dan zien we droeve pest en doodelyke rampen,
„ Tot straf dier euveldaad, in 't erf der Maatschappy;
„ Dan zult gy buldren, en in uwe razerny
„ Geheele vloten op dit klippig strand verdelgen.
„ Ik zie 't onstuimig nat ontelbre schatten zwelgen,
„ Ontelbre zielen op den woesten Oceäan
„ Gesneuveld, of door storm met kiel by kiel vergaan.
„ Wie meld de plagen, op dat wangedrag te wachten?
„ Ik zie de Maatschappy door opgeruide Magten
„ Besprongen, en 't geluk van haren troon gekeerd;
„ Haar' onderdaan geslagt, haar vesten overheerd,
„ 't Verraad in arbeid tot verwoesting van haar woning.
„ De Twist verdeelt haar' Staat; een droevige vertooning
„ Ontdekt zich aan myn oog: ik zie haar' troon in brand,
„ Haar burgers tegen één in 't harnas, 't vruchtryk land

„ Ont-

„ Ontvolkt,verwoest door't vuur der inlandsche oorelogen.
„ De helsche Wraakzucht, dol, bloeddorstig aangevlogen,
„ Valt op de schuilplaats van 's Lands onderzaten aan;
„ Zy doet de onschuldigen en schuldigen vergaan,
„ Hoort na geen jamren, let op tranen, noch op klagten
„ Van hen die weereloos den wreeden doodsteek wachten;
„ Verplettert oud en jong; vliegt, in die razerny,
„ Naar vaste kerkers van de veege Maatschappy;
„ Ja, wringt Gerechtigheid het lemmer uit de handen,
„ En keelt, als reedloos vee, de schuldigen in banden.
„ Dus holt het Schrikdier door het waggelend gebied,
„ En plengt een zee van bloed; de Landstroom beeft, en vlied
„ Bepurperd zeewaarts met de dobberende lyken;
„ De Roof gaat met den schat der afgemaakten stryken;
„ Stapt door zieltogenden, verspreid op markt en straat;
„ Beschouwt, al lachende, hun ysselyk gelaat,
„ En 't bloed, dat vlietende uit noch opgesperde wonden,
„ Om wraak roept, daar zo fel 't natuurrecht is geschonden,
„ De Goudzucht 't wreevlig oog voor alle erberming sluit.
„ De dolle Batavier rooit zelf zyn grootheid uit,

„ Verwoest de bron zyns heils, zyn' handel, zyn vermogen,
„ Zyn landbouw, zyn geluk; baart eeuwige oorelogen,
„ Een' eindeloozen haat; verwaarloost eer en faam;
„ Wryft, door dit woest gedrag, op zyn' geliefden naam,
„ Zo heuglyk omgevoerd op de Indiaansche plasfen,
„ Een schandvlek, door berouw, noch eeuwen af te was-(schen.
„ Dus zal de Hemel zelf op deez' geduchten Staat
„ Zyn gramschap storten, om der volken euveldaad,
„ Om, waar' het mooglyk, door het prangen dier elenden,
„ Hunne oogen te openen, hen tot hunn' pligt te wenden.
„ Maar gy, ô Winden, die de rust hier hebt gestoort!
„ Zult tot uw straf voortaan gehecht zyn aan dees oord,
„ Zes maanden zeewaarts, en dan weder landwaarts rennen,
„ Het nat beroeren met uw gonzende onweêrpennen;
„ Doch niet om Neêrlands volk te krenken in hun rust,
„ Maar om de veiligheid te hechten aan dees kust;
„ Om 's vyands kielen, die des Uithoeks vrede stooren,
„ Te jagen op het strand, of ze in het nat te smooren.
„ Het klippig berggevaart', waarin gy word gedoemt,
„ Zy, na dees dag de Wind-of Duivelsberg genoemd.

EER-

EERKROON

VOOR DE

CAAB

DE

GOEDE HOOP,

DERDE ZANG.

INHOUD.

De Dichtkunst, die den ramp van de Ooster Maatschappy,
Haar door de woede van den Vorst der Lucht beschoren,
Verdwenen ziet, en hoort hoe 't vuur der muitery
Den Afrikaan ontvonkt om 't heil des volks te stooren;
Vervangt nu 't zingend Choor, en galmt, met nieuwen lust;
Nu zelf van 't bloeiend heil der volken in dees dagen;
Wie met het zeeslot streeft naar de Afrikaansche kust,
Hoe 't nu door 's Hemels gunst niets vreest van 's vyands lagen;
Zy, na ze ons heeft ontdekt des Uithoeks waar belang,
En wezendlyk geluk, veleindigt haren zang.

De taal, die 's Hemels Zorg aan 't windenheir deed hooren,
Klonk als een donderslag den Vorst der lucht in de ooren; *Verhaal wegens*

 Hy

de verdere woede van den Vorſt des Luchts. Hy woed van ſpyt, daar hy zyn' toeleg ziet geſtoord.
Hy daalt van 't dampgeweſt op d'Afrikaanſchen boord,
En tracht door nieuwe liſt zyn' aanſlag uit te voeren.
Hy, die door helſch fenyn de harten kan beroeren,
Verwekt een drift tot roof in 't volk der Maatſchappy;
Hy hitſt den Afrikaan tot booze muitery,
Doet hem met naberouw 't nootlottig uur vervloeken,
Waarin het zeekaſteel met opgezwollen doeken
De reê beſtevende, hier ankerde aan de kuſt.
Hy berokkent den oorlog met den Landzaat. 't Onzinnig rot, nu fier ten oorlog toegeruſt,
Valt op den Batavier, vernielt, en brand, en plondert.
Men ziet den akkerman, ten oorlog afgezonderd,
De ploeg verwislen voor 't verwoeſtend krygsgeweer.
Daar gaat hy 't zinloos heir met heldenmoed te keer;
Daar ryſt de ſtofwolk uit de zandige valeien;
De donder van 't musket, een dikke bui van keien,
(Een wonder oorlogstuig) en pylen, ſcherp geſmeed,
Vervullen al de lucht; een doodelyke kreet
Van halfontzielden gilt en rolt nu langs de heuvlen,
En door de dalen heen; des vyands helden ſneuvlen,

En

En 't ovrig rot, ontbloot van veldheer, orde en tucht,
Kieſt in zyn nederlaag al bevende de vlucht;
Betreurt dien droeven ſlag, en, in 't gebergt' geweken,
Verhaaſt zich, om genade, en om den vrêe te ſmeeken.
Toen kreeg de Maatſchappy, door onderling verbond,
Door 't recht des oorlogs, deel in uitgeſtrekter grond:
Nu ylt de Batavier naar de overwonnen oorden,
Verlaat het voorgebergte, en zet zich langs de boorden
Der ſchoone bergrivier, die welige akkers drenkt;
Of daar de Tygerberg hem vruchtbre dalen ſchenkt,
Of daar een vette grond nu heet de Botlerye:
Nu ziet men, op den kreits der nieuwe Landvoogdyë,
Het nedrig Stellenboſch en Drakenſtein gebouwd.
Wie meld den arbeid, die den Landman werkzaam houd?
Hier ziet men roſſen op den gladden dorſchvloer zwoegen,
Ginds ſtieren in 't gareel het rietryk dal beploegen,
Daar honderd armen met de ſikkelen in 't graan;
En hier 't vernielend kruit een rots te mortel ſlaan,
Die de onvermoeide Kunſt hervormt tot korenſchuuren,
Tot landmans woningen, tot kraalen, door wier muuren

Overwinning van de Maatſchappy.

Uitbreiding van de Volkplanting op de Afrikaanſche kuſt.

Werkzaamheid der Burgeren.

Het vee geveiligd is voor 't woedend ongediert',
Dat, vlammende op den roof, om deze veſten zwiert.
Men lokt het water uit de kriſtallynen vlieten,
En doet het langs een' hof of vruchtbren akker ſchieten.
Elk uur gaf aan 't gebergte een ſchooner aangezicht;
De hoven ſchenen als door toovery geſticht;
Nu dreef men 't wollig vee naar uitgebreider palen,
Naar 't land van Waveren, of naar de vette dalen
Der groenbewasſen kloof, en noordwaarts, daar het nat
Des wilden Oceäans in 't hart der landſtreek ſpat,
't Gebergt' de golven toomt die in dien boezem dringen,
En eene haven vormt voor 't heil der vlotelingen;
Of zuidwaarts, daar de kuſt op vette gronden roemt,
En, om haar vruchtbaarheid, naar Holland is genoemd.
Wie meld de landen, die de Bataviers bezochten?
De ſchatten, toen behaald in vee en handeltogten?
Niet ongelyk het nat 't welk van 't gebergte vliet,
En door veel aders in een' ruimen boezem ſchiet,
Waaruit wy 't in een' ſtroom zien door de dalen vloeien,
Zo zag men 't heil des volks door kleene zaken groeien,

Verdere uitbreiding der Volkplanting naar de haven, bekend by den naam van Saldanha Bay,

Tot zulk een grootheid als de waereld nu beſchouwt.
De vrees voor onheil, die hun geeſten werkzaam houd,
Veréénigt hen, om tot elkanders nut te werken.
Geen vogel dekt zyn jong zo veilig met zyn vlerken,
Als de Ooſter Maatſchappy haar' trouwen onderdaan;
Zy ſchenkt hem erf by erf, tot teeling van het graan;
En ſtoffen, om den bouw op 't yvrigſt voort te zetten;
Zy geeft hem, tot zyn ruſt, voorrechten, nutte wetten;
Plaatſt op den Leeuwenberg verſpieders van de zee;
Een nieuwe Veſting aan den oever van de reê;
En leid de beken, die van 't hoog gebergte bruizen,
Tot nut des waterhelds, in langgeärmde buizen.
Zy, niet betrouwende op 't geluk dat haar verzeld,
Zo waakzaam in den vrede als in het krygsgeweld,
Stelt hooge baken, om, uit vergelegene oorden,
By nood den akkerman te roepen aan dees boorden;
Ontdekt hem hoe hy have en erf beſchermen zal,
Hoe 's vyands kielen zyn te keeren van den wal;
Leert hem zich ſcharen by de hooge veldſtandaarden,
Of ſtryden op den rug der brieſchende oorlogspaarden;

Verrichting der Maatſchappy tot welzyn der Volkplanting,

Zy

Zy ſticht een voorraadſchuur, hem en den Staat ten nut;
en der Zeelieden. Een woning, daar de Kunſt Verminkten onderſtut;
De kranken red en laaft in doodlyke oogenblikken;
Gewyde Tempels, om de zielen te verkwikken,
Luſthoven, daar het oog door 't lommer word geſtreelt,
En 's aardryks ſchatten voor den zeeman ziet geteeld,
Die nu, niet denkende aan geleden tegenſpoeden,
Gemoedigt is, om weêr te zwerven op de vloeden,
En, trots het ſtormend Zuid, en 't grimmen van de dood,
't Javaanſche wingeweſt te zoeken met de vloot,
Daar hem de Batavier verwelkomt van de baren,
Dus zag men 't nieuw gebied, na vyfentwintig jaren,
Voltooid, geveſtigd op het toppunt van geluk.
Onluſten, door die voorſpoed veroorzaakt. Maar als de ſterveling, bevryd van 't laſtig juk
Des bittren tegenſpoeds, door 's Hemels milden zegen,
Den vrede ſmaakt, en eer, en ſchatten heeft verkregen,
Zien wy niet zelden hoe de weelde hem vervoert:
Hy, in zyn nedrigheid gelukkig, niet beroerd
Door helſche monſters, die op ſchatbezitters azen,
Word, door zyn' overvloed welluſtig, opgeblazen,

On-

Onhandelbaar, en, door de baatzucht weggerukt,
Behoeftiger dan toen hem de armoê hield gedrukt.
Dan ſluipt de wangunſt in de ziel der onderzaten;
't Verbaſterd volk durft dan 't geluk zyns naaſten haten;
Begeert dat de Overheid voor zich alleen geniet'
Den blooten eernaam van Meeſtreſſe in dit gebied;
En dat, ſchoon zy den Staat door wys beleid doet bloeien,
De ſchat des Lands moet in der Burgren kiſten vloeien;
En ſtookt, om dat genot, het twiſtvuur in den Staat.
Dus was 't hier ook geſteld; een onverzoenbre haat,
Een ſporelooze nyd, een bitter wanvertrouwen,
Wyl de Overheden vee en vruchtbare akkers bouwen,
Verheert de harten van een deel der Burgery.
De Tweedragt, vyandin der Ooſter Maatſchappy,
Voor eeuwig werkzaam om de Vreê naar 't hart te ſteken,
Zwaait haar gevloekte toorts, om 't oproer aan te kweken. *De Tweedragt ſtookt die onluſten aan.*
Gelyk een wolk, door vuur en dampen fel geperſt,
Een rommelend geluid veroorzaakt, eer zy berſt,
En ſcheurende, uit die breuke, een' drom van onweêrwin- (den
En heete blikſems ſchiet, die huis en hof verſlinden;

Onderlinge woede van Overheden en Burgeren.

Zo woelde 't zinloos volk, door geen ontzag gestuit:
Het mort, barst met geweld tot daadlykheden uit;
't Verbreekt de banden die hen onderling verbonden;
Het recht der Overheid word opentlyk geschonden,
Terwyl 's Lands Hoofd uit wraak de wreevle burgers plaagt,
Hun voordeel snuikt, of hen uit have en erf verjaagt,
Hen zwerven doet op 't vlak der tuimelende vloeden.
Dus zag men 't wreevlig volk tot 's Lands verwoesting woe- (den,
De burgerliefde en vreê gebannen uit dees oord,
Totdat de Maatschappy, door nooddwang aangespoord,
(Gelyk een zorgende Arts, die, om een wond te heelen,
Ook de onbedorven, met de kankerige deelen,
Van 't lichaam scheid, eer 't vuur door all' de leden slaat;)
Het dreigende gevaar afweerde van den Staat.

De Zangrei verdwynt; en de Dichtkunst zingt nu zelve 't geen zy aan den Uitboek beschouwt.

Dus... Maar wat dikke mist, wat nevel dekt myn oogen?
Waar zyt ge, ô zingend Choor! waarom dit oord ontvlogen?
Ontdek my... Hoe! waar zyn we al luistrend heen gedwaald?
Ik, in myne aandacht van den Tafelberg gedaald,
Zie andre heuvels met den schat der landen pronken;
Het vlek van Goede Hoop op 't minlykst my belonken;

My

My op den oever van des Uithoeks schoone reê.
Zie hier den Koeberg, met een' schat van wollig vee
En korenäiren, om den vloteling te spyzen,
Allengs van 't vischryk nat ten hoogen hemel ryzen.
Ginds pronkt de Tygerberg met akkers, geel als goud,
Met perken, eeuwig groen, die, van het Vlek beschouwd,
Het oog verrukken door een mengeling van kleuren;
Daar achter schynt de kust het zwevend zwerk te scheuren,
En heft, door 't licht bestraald, den glinsterenden top
Ver boven 't ander heir der mindre heuvlen op.
In 't Noorden, daar het oog de vlugge zeekasteelen
Ziet dobbren op het nat, de blaauwe golfjes spelen
En flikkren door de zon, blaauwt, in den waterzoom,
Het Eiland daar de straf de boosheid houd in toom;
Daar Neêrlands zeeliên, by 't geweld der Zuidewinden,
Een schoone toevlucht, reê, en hun verkwikking vinden.
Zing nu, ô Zangster! by dees waterschildery,
Wat trotsche Watermagt, voor 't heil der Maatschappy,
In yder jaarsaizoen hier ankert op de reede;
Wat vreemde kielen, by 't genieten van den vrede,

Zy meld wat Vloten, in yder saizoen, den Uithoek bezoeken.

Dit oord bezoeken, tot verkwikking van haar volk.
Wanneer de Zonnekloot de Zuiderwaterkolk
Bestraalt door zynen gloed, en, langs onzichtbre wegen,
In 't hoogst des Keerkrings van den Steenbok is gestegen;
De Lente in sappig groen en bloemwaranden weid,
En aan het hemeldak geen nevels zyn verspreid;
De winden van 't Zuidoost, met bulderende vlagen,
Een bui van stof en steen langs dezen Uithoek jagen;
Dan zal een Scheepsmagt, met den Indiaanschen schat,
Zich voordoen op het blaauw van 't weemlend waterpad,
Haar schuilplaats zoeken in de schaduw van deze oorden;
Dan zien wy vloot by vloot, van de Europeesche boorden
Gestevend, afgemat zich vlyen op de reê;
Dan krielt het lustryk Vlek van ploegers van de zee,
Van Britten, Bataviers, van Denen, Zweden, Franschen;
't Is jaarmarkt op de kust en vlotte waterschanssen;
't Is open hof by 't volk, dat op den Uithoek woont.
Maar als de zon aan 't Noord haar koestrend aanschyn toont,
En Neêrlands kielen ziet naar 't vischryk Groenland trek-
Terwyl de nevels hier des Uithoeks heuvels dekken, (ken,

De

De Windvorſt van 't Noordweſt met onweêrbuien gonſt,
En 't ſchuimend pekel op de ſcherpe rotſen bonſt;
Zie dan, gelyk een drift gezwinde watervogels,
(Die, azende op het nat, door de uitgeſpreide vlogels,
Wanneer een felle ſtorm wil buldren door de lucht,
Het dreigende gevaar aan 't hoog gebergte ontvlucht;)
Een wenſchelyke vloot uit de Europeeſche ryken,
Met natte wieken, in de ontroerde haven ſtryken.
Dus deelt elk jaargetyde een' wenſchelyken buit
Den nyvren burger, en den landbeploeger uit,
Die, dus gezegend door den ſchat der Zeevaardyë,
Den laſt vermindren van de groote Maatſchappyë.

De Laakzucht, of een geeſt die in het wys bewint *Nut van de Onweêrbuien aan de Caab.*
Des Hemels iet onnut of iet berisplyk vind,
Zwyg' van de ſtormen die de reede onveilig maken;
't Zyn wachters die voor 't heil van dezen Uithoek waken,
Beſchermers van dien oord, waarvoor een vyand beeft,
Als hy, verhit op roof, naar deze kuſten ſtreeft.
Ja, lichtlyk waar' dit erf de Maatſchappy ontwrongen,
Indien de haven door geen ſtormen wierd beſprongen.

Doch schoon, door eigenbaat, de vloot hier wierd gewaagt
Aan't onweêr, 't geen voorheen haar heeft op strand gejaagt;
De wakkre zeeman heeft dien rampspoed niet te duchten,
Wanneer hy slechts den tyd der stormen wil ontvluchten,
Wil steevnen in den kring van een gewenschte reê,
Daar hy geruft den wind hoort buldren over zee.

Lof van de Caab de Goede Hoop.

Gezegende Uithoek, troost der groote Zeevaardyë!
Nooit waar' de mogendheid der Ooster Maatschappyë
Ten hoogsten top gevoerd, indien ze u had ontbeert.
Haar heldenheir, waardoor haar vyand is verheerd,
Haar zetel is gebouwd in de Indische gewesten,
De schat van Azië gevoerd in Amstels vesten;
Dat heir, 't welk door gebrek, of langen watertogt,
Zieltogende, in uw' schoot zyn hulp en toevlucht zocht,
Hebt gy verkwikt, gesterkt, om 't Oosten in te rukken.
Zwyg, zwyg, Mauritius, berucht door ongelukken,
Door felle Orkanen, die het golvend waterpad
Beroeren, Neêrlands volk doen sneuvlen in het nat!
Gy, schoon ge in vroegere eeuw voor u dien lof behaalde,
Dat gy de vloot behoedde, als ze op de waatren dwaalde;

Dat

Dat gy veel rampen van den zeeman hebt geweert;
Gy veiligt flechts een kiel die naar Europe keert.
Zwyg, Sint Heleen, weleer gehecht aan Neêrlands Staten!
Gy zyt flechts nut voor hen die Azië verlaten.
Gy beide, buiten 't fpoor waarop de zeeman ftreeft,
't Welk 's Hemels voorzorg door den wind gebakent heeft,
Zyt nutteloos voor hen die naar de Zuidpool rukken,
Of Ooftwaarts wenden naar de geurige Molukken:
Het Hoofd van Goede Hoop, dat, in de waterbaan,
Der Helden renzuil is, de kielen af en aan
Ziet vliegen met den wind van 't buldrend Ooft en Weften,
Heeft zich met recht genoemt den Schild der Waterveften,
En zal, zo lang Europe in 't Ooft den handel dryft,
Het Ooft de fchatkift van den Nederlander ftyft,
En de Amftel 't pakhuis torft der Indoftanfche waren,
De fchoonfte toevlucht zyn voor ploegers van de baren.
Maar fchoon ge op zo veel nuts, ô Hoofd van Goede Hoop! *Middelen om dien lof te behouden.*
Moogt roemen, en uw naam doet klinken door Euroop';
't Ware ydel, als de vreê wierd uit uw' Staat gebannen,
En gy beftuurt wierd door baatzuchtige Tyrannen.

Dan

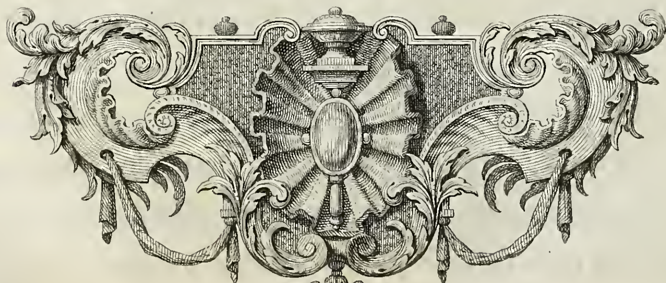
Dan wierd, ô ſchoon Geweſt! door zulk een dwinglandy,
Uw vruchtbre grond op nieuw een naare woeſteny;
Dan zag ik, met de liefde, uw welvaart, uw vermogen,
Uw nut en overvloed, gelyk een' damp vervlogen:
Uw land, ontſierd, ontvolkt, wierd, op dat oogenblik,
Met uw verlaten reê, der waterploegren ſchrik.
Dan waar' de Maatſchappy en hare Koopkantooren,
Door uwen ondergang, een droeve val beſchoren;
De Zeeman, wiens geluk is aan uw heil verknocht,
Leed duizend dooden op den grooten watertogt,
Zworf dan van kuſt tot kuſt, gelyk in vroeger dagen.
Gewenſchte ſtaat van den Uithoek in dezen lateren tyd.
Maar nu uw Overheid door geen gevloekte lagen
Uw voorſpoed fnuikt, en, door geen zelfbelang vervoerd,
Der Burgren ſchatten met geen haviksöog beloert,
Maar 't vry genot hen laat der vruchten van hun zwoegen,
Van hunnen handel, van 't zweetbarend akkerploegen,
Den zegen van den bouw laat vloeien in hun ſchuur,
Nu ſtaan uw roem en heil gelyk een koopren muur;
En wyl ge, door haar zorg, uw mogendheid ziet groeien,
Uw kuſt beveiligt, en uwe akkers ſchoon ziet bloeien,

De

De ruſt ziet heerſchen door dit heilzaam Staatsbeleid,
Beſtaat uw grootſte roem in deze uwe Overheid.
Uw vette grond, en lucht, en ſtand, zo welgelegen,
Is u zo waardig niet als dees gewenſchte zegen.
ô Zwellengrebel, die in dit volſchoon gebied
Het licht beſchouwde, en nu zo groot een heil geniet,
Dat Ge,als een waardig Hoofd van deugdzame onderzaten,
Als Lid des grooten Raads die de uitgebreide Staten
Der Ooſter Maatſchappy met zo veel zorgs regeert,
Het nut van dit Geweſt als uw geluk waardeert,
En 't Volk een voorbeeld ſtrekt van onbeſproken zeden!
Wie ſchetſt de waarde van uwe aardſche zaligheden?
Daar Ge in de ſchaduw van der burgren liefde ruſt,
Uw naam vereeuwigt, en, op dees gewenſchte kuſt,
In 't byzyn van uw Krooſt, uwe Ega, Ouders, Magen,
De vergenoeging hecht aan uwe levensdagen.
Mogt ik, gelyk weleer, by 't lommerig geboomt',
Daar 't kruidenvoedend nat door groene dalen ſtroomt,
De lauwer ons omringt, in uw gezelſchap deelen!
Dan zou myn Zangſter, in de geurige prieëlen

Toejuiching aan den Gouverneur van den Uithoek.

Van't welig Klafenbofch, voorheen haar wenfch en vreugd,
Blymoedig galmen hoe uw nedrigheid, uw deugd,
Uw trouw, uw yver, U ten eerftoel heeft verheven;
Hoe Ge, op dien dag, de vrede en liefde deed herleven,
Der Burgren welvaart hebt herftelt door wys beleid:
Dan zong zy, nu het Vlek wydluftig uitgebreid,
't Gebergte alom bezaaid, of fierlyk is bewosfen
Met voedzaam aardgewas, met eedle wyngaardbosfchen;
Nu 't veld is overdekt met troepen wollig vee,
Hoe dit de vruchten zyn van een' gewenfchten vreê:
Dan wenfchte zy dat nooit die vrede wierd gefchonden,
Dat Gy, door liefde en pligt aan 't heil des Volks verbonden,
En door uw minzaamheid geliefkoosd en geächt,
Hun roem en wellust bleeft, en de eer van uw Geflacht.

A A N-

AANTEEKENINGEN,

Tot verklaringe van eenige WOORDEN en ZAKEN, in de BESPIEGELINGEN voorkomende.

In den EERSTEN ZANG.

Bladzyde 2. *Regel* 11.

Roeringskracht, of Bewegingskracht, beteekent de werking waardoor alles bewogen word.

Bl. 2. *Reg.* 12.

Uit de eerste windsels, of uit de duisternis, waaruit de Aardkloot, door de schepping van het licht, te voorschyn kwam.

Bl. 3. *Reg.* 17.

Een eeuwig voorbestaan. Deze, als ook de volgende drie regels, behelzen de stellingen der Dwaalgeesten, die gelooven dat de Stof waaruit de Waereld gemaakt is, als ook derzelver Beweging, van eeuwigheid is geweest; of dat die Beweging noodwendig of gevallig is voortgebragt, en dus de Waereld heeft gevormt, zonder eenig beleid, in die orde, zo als wy die thans beschouwen.

Bl. 4. *Reg.* 16.

Aardkloots assen, of Polen, of Aardryks spillen; zekere verbeelde punten aan het Noordelykste en Zuidelykste deel des Aardkloots, om welken die daaglyks omwentelt.

Bl. 4. *Reg.* 17.

Gehuwd wierd aan de naald, te weten, de yzeren Draad die onder het Kompas gevoegd is, en die met den Zeilsteen is bestreken, door wiens kracht de Lely van 't Kompas naar 't Noorden wyst.

Bl. 7. *Reg.* 6.

Magneetstof; te weten, die Stof, of die deelen, die in de lucht zyn, of uit den Aardkloot vloeien, waardoor de Aantrekkingskracht van den Zeilsteen en het yzer word veroorzaakt; welke Stof Deskartes geloofde als een schroef gedraaid te zyn, en in en uit de polen der aarde te vloeien of te draaien.

AANTEEKENINGEN

Bladzyde 7. *Regel* 8.

Zeilſteenkloot, door later Natuurkundigen in het midden van den Aardkloot verdicht, door wiens omwenteling de werking en miswyzing van 't Kompas zoude veroorzaakt worden.

Bl. 7. *Reg.* 9.

Waereldſtip, of dat punt in den hemel waar heen het Kompas wyſt.

Bl 9. *Reg.* 7.

Dat vuur. De ondervinding heeft ontdekt, dat het bloed der Walvisſchen heeter is dan dat van andere Dieren.

Bl 11. *Reg.* 20.

In hare evennachtlyn blaken Dit ziet op de gedachten van eenige Wysgeeren, die gelooven dat de Zon voordezen altoos in de middellyn is gebleven, daar zy nu ten Zuiden, en ten Noorden, 23½ graden afwykt; en dat ook de Aardkloot eerſt zonder bergen, en alles vlak is geweeſt, gelyk het land in Holland is.

Bl. 15. *Reg.* 13.

't Groot Kanarië. Het Hoofdëiland der Eilanden die dezen naam voeren.

Bl. 15. *Reg.* 16.

Tenerif, een Eiland, by het bovengemelde gelegen; waarop de berg is, by den naam van de Piek van Kanarië bekend.

Bl. 16. *Reg.* 3.

Is 't door verbreking? of door inſtorting van de eerſte en bovenſte vlakke aardſchors, voor of by den Zondvloed, waardoor de Bergen eerſt zouden gevormd zyn, gelyk eenigen gelooven.

Bl. 18. *Reg.* 1.

't Maangebergte; eenige Bergen in Etiophië, waaruit de rivier de Nyl oorſprong neemt.

Bl. 18. *Reg.* 9.

Der Kreeftlyn, of der Noorder Keerkring; het verſte punt, daar de Zon Noordwaarts komt, en dus den Winter voor de Ooſterſche Eilanden maakt, wanneer het daar niet regent.

Bl. 18. *Reg.* 11.

Waterlievend graan, of de Ryſt, die eerſt in het water, 't welk op de velden geleid word, of waarop het regenwater door dykjes word gehouden, wortel moet ſchieten.

Blad-

Bladzyde 19 *Regel* 11.

ô Wind! te weten, de Noordooſtpasſaat, of vaſte Wind, die by de Kanariſche Eilanden zyn' aanvang neemt, en het geheele jaar dóór waait; waaruit Columbus, een Spaanſch zeevoogd, beſloot dat ten Weſten land moeſt leggen; 't welk hy ondervond, toen hy Amerika ontdekte.

Bl. 20. *Reg.* 4.

Dees Luchtſtreek, te weten, de Luchtſtreek benoorden den Keerkring, alwaar wisſelende en onſtandvaſtige Winden zyn.

Bl 21. *Reg.* 2.

Libië, een landſtreek, achter de kuſt van Guiné.

Bl. 21. *Reg.* 10.

Een Ondeelbre Hemelſtof, of zekere Deelen die niet gedeelt konnen worden; eene eigenſchap, door eenige Dwaalgeeſten aan de Waereldſtof toegeſchreven.

In den TWEEDEN ZANG.

Bladzyde 24. *Regel.* 2.

Eilanden, eeuwig groen; de Eilanden van Caab Verde, eertyds de Groene, nu de Zout Eilanden genaamd, wegens het Zout dat daar, door de werking der Zon, voortgebragt word.

Bl. 24. *Reg.* 17.

't Vierkant. Dit moet men verſtaan van het daar vallende Zeezout, dewyl andere Zouten verſchillende vormen hebben.

Bl. 25. *Reg.* 3.

Standverwisſeling, of Overzydevalling van den Aardkloot, waardoor de Zee van haar plaats zou veranderd, en dus de Eilanden en rotſen zouden veroorzaakt zyn: of, gelyk anderen willen, dat zulks by het inſtorten van de eerſte aardſchors geſchied is; dewyl toen de Zee eerſt uit den afgrond is voor den dag gekomen, naar hunne gedachten.

Bl. 27. *Reg.* 6.

't Vuurtelend Eiland, te weten, het Eiland Y de Fuogo.

Bl 27. *Reg.* 17.

Gods werking, of Gods bevel, waardoor het onderaardſche Vuur, na de aardſchepping, zich aan alle kanten heeft uitgezet, gelyk nu

by aardbevingen gebeurt; en waardoor de Aarde boven de wateren is opgevlogen, en het drooge, gelyk de H. Schrift zegt, gezien wierd, in dien ſtand als wy heden het zelve in bergen en vlakten beſchouwen.

Bladzyde 28. Regel 4.

Door 't vocht, by 't vuur gevloeid; te weten, door de inſtorting der onderaardſche wateren in een onderaardſche vuurkolk, waardoor het vuur, een' uitgang zoekende, de bergen heeft geſcheurt, door wier breuke het zelve noch opvliegt.

Bl. 29. Reg. 14.

Met minder drift. Dewyl de Noordooſtpasſaat, of vaſte Wind, zyn kracht by de Zout Eilanden verlieſt, en omtrent de Middellyn eindigt, zo dryven de Wolken hier met minder ſnelte.

Bl. 30. Reg. 5.

Naar 't Zuiden wierd gedrongen; te weten, indiën de Noordöoſtewind zyn' loop naar de Zuidpool voortzette, in ſtede van by de Middellyn te eindigen.

Bl. 31. Reg. 3.

Den draayboom ſluit; te weten, door een' Zuidewind, die de ſchepen verhindert Zuidwaarts op, en aanſtonds door de Middellyn te ſtevenen.

Bl. 31. Reg. 7.

't Verzengde Luchtgeweſt, of dat gedeelte der Luchtſtreek by de Middellyn, tusſchen den Noordooſt-en Zuidooſtpasſaatwind, daar het buitengemeen heet is, en men veel ſtilte heeft, die meeſt in kortduurende ſtormvlagen, met donder en weêrlicht vermengd, een einde neemt.

Bl. 32. Reg. 5.

Een andere Ooſtpasſaat; namentlyk, die vaſte Ooſtewind die tusſchen den Zuider Keerkring, en de Middelyn altoos doorblaaſt, en, omdat hy naar 't Zuiden trekt, de Zuidooſtpasſaat word genaamt, in tegenſtelling van dien Ooſtewind, die tusſchen de Noorder Keerkring en de Middellyn waait, en naar 't Noorden trekt.

Bl. 33. Reg. 6.

Gamma; Franciscus de Gamma, zeevoogd der Portugeezen, die de Caab de Goede Hoop eerſt voorbyſtevende.

Bladzyde 33. *Regel* 14.

Mosambyke, een landstreek op de Oostkust van Afrika, behoorende nu aan de Portugeezen.

Bl. 33. *Reg.* 16.

Kanareesche kust, een Koninkryk in Indië, nevens de Mallabaarsche kust.

Bl. 36. *Reg.* 14.

Door 't wentlen van onze Aarde; te weten, door de dagelyksche omwenteling des Aardkloots om zyne As; of, gelyk anderen willen, door de verhitting der Lucht tusschen de Keerkringen, wegens de geduurige nabyheid der Zon.

Bl. 36. *Reg.* 18.

Westpassaat, of vaste Wind, die bezuiden den Zuider Keerkring, op 36 en meer graden, Zuider breette, met vele stormen geduurig doorblaast, en waarmede de schepen naar 't Oosten zeilen, waarvan de oorzaak noch niet te gissen is.

In den DERDEN ZANG.

Bladzyde 47. *Regel* 19.

Haar' eedlen wachter, namelyk de Maan.

Bl. 53. *Reg.* 14.

Tot beelden strekken. Dit ziet op de beeldtenissen, die door de de Hemelmeters op de Hemelglobe zyn geteekend, opdat men het het oog te gemakkelyker de Sterren doe kennen.

Bl. 54. *Reg.* 4.

De Sterren ziet verdwynen. Dit is veelmalen bevonden.

Bl. 54. *Reg.* 20.

In hooger transsen. Men ziet door de Verrekykers oneindig meer Sterren, dan met het bloote oog, ja dat de Melkweg niets anders dan een vergadering van Sterren is.

Bl. 55. *Reg.* 7.

Bollen als onze Aarde. Vele Natuurkundigen gissen dit, en gelooven dat yder Ster, een Zon is, die andere Aardbollen verlicht.

Bl. 57. *Reg.* 1.

Veel duizend ponden. Te weten, 28000 ℔, met welke zwaarte de Lucht het lichaam van een' Mensch perst.

Blad-

Bladzyde 57. Regel 3.

Torricellies. De naam van den Uitvinder der Weêrglazen is *Torricelli.*

Bl. 57. Reg. 7.

Als ingespannen veeren, of gespannen stalen veeren, welke zich uitzetten; een eigenschap die in de Luchtdeelen ondervonden word.

Bl. 57. Reg. 9.

Een hand vol Luchts, of een weinig Luchts. Hoe een weinig Luchts den geheelen Dampkring gelykwigtig is; of hoe een weinig Luchts zo veel opwaarts, als al de Lucht nederwaarts drukt, toont men met vele proeven.

Bl. 58. Reg. 14.

Zo dat de Visfen. Men vind in de rob der Visfen, een Blaas met Lucht gevuld, door wiens uit-en inzetting zy in het water weten te dalen of te ryzen: als deze berst, moeten zy op de oppervlakte van het water dryven, en sterven.

In den VIERDEN ZANG.

Bladzyde 68. Regel 9.

Op 't punt der zwaarte, of het punt waarop de Zwaarte, of Aantrekkingskracht werkt, 't welk overal niet het Middelpunt van den Aardkloot, is omdat dezelve geen volkomen ronde bol is; doch onder de Polen, en onder den Evenaar, is dit met het Middelpunt veréénd.

Bl. 68. Reg. 12.

Naar dat Midstip word bewogen; te weten, naar de Zon, die byna het Midstip van den kring is, die de Aarde jaarlyks om de Zon beschryft. Want dewyl die kring geen volkomen rond is, zo staat de Zon niet in het midden: doch het verschilt zo veel niet dat men dat punt niet het Midstip zou mogen noemen, waar naar toe de Aarde geduurig tracht te naderen, het welk de Aantrekkingskracht genaamt word.

Bl. 68. Reg. 13.

Van 't Midstip, te weten, die kracht, waardoor alle in kringen bewogen lichamen, van het Middelpunt hunner beweging trachten te verwydren, bekend by de naam van *Middelpuntvliedende kracht.*

Blad-

Bladzyde 69. Regel 3.

't Gewrochte ſamenkleven? namentlyk, dat alles, door de omwenteling der Aarde, niet van hare oppervlakte afvliegt; gelyk, volgens de Middelpuntvliedende kracht, zoude moeten gebeuren.

Bl. 69. Reg. 4.

Schuinſchen as, of overzydehellenden as. Men moet denken, dat de as, of ſpil van den Aardkloot, niet loodrecht op het vlak van zyn' weg ſtaat, maar $23\frac{1}{2}$ graden op den zelven nederhelt; waardoor de ſaiſoenen veroorzaakt worden.

Bl. 69. Reg. 11.

Een' kring te malen. Nadien de Aardkloot platter aan de polen, dan onder den evenaar is, veroorzaakt dit een ſlingering in deszelfs beweging; waardoor zyn as een' kleenen kring maakt, en van het punt in den hemel afwykt, doch na 15500 jaren, weder op het zelve geſtrekt is; dezen tyd noemt men 't Platoniſch jaar; en door deze beweging ſchynen de ſterren in den teekenkring agterwaarts te gaan.

Bl. 69. Reg. 14.

Dan naar dit brandpunt; te weten, naar de Zon, of naar dat punt waarin de Zon ſtaat. Men hebbe te weten, dat de Loopkring der Aarde geen volkomen, maar een langwerpig rond is; dat zulke ronden, of kringen, twee punten hebben, waaruit zy beſchreven worden; dat deze punten brandpunten worden genaamt; in één' derzelven is de Zon; en de Aardkloot is des winters nader by de zelve, dan des zomers, omdat de ééne helft van dien kring grooter is dan de andere.

Bl. 70. Reg. 6.

Dat alles in deez' ſtaat van eeuwigheid beſtond. Dit was de gedachte van Ariſtoteles, die in deze eeuwe, onder verſtandelooze en wellustige Schepſels, noch zyne Aanhangers heeft. Wy hebben deze grove Vernuften door zichtbare zaken zoeken te overtuigen. Buitendat zyn de Redenen tegen de eeuwigheid der Stof, hierop ook toepasſelyk.

Bl. 71. Reg. 20.

't Eenvoudig Molenwerk, te weten, de Windmolens.

Bl. 73. Reg. 3.

Verlichting, of minder moeite in den arbeid; want toen moeſt men, door werktuigen, den ſteen, tot die groote gevaarten, uit de bergen breken, het welk nu door een weinig buskruit geſchied.

Bladzyde 73. Regel 13.

Gespaard wierd voor 't vernuft van 't vryë Nederland. 't Was Jacob Metius, een Nederlander, die, in den jare 1609, de Verrekykers en Vergrootglazen uitvond.

Bl. 73. Reg. 19.

Door pest, door watervloed. Dit ziet op de uitvluchten der Dwaalgeesten, die durven zeggen, dat de Kunsten, door pest, of door watervloeden, uit de waereld zynde geraakt, slechts wederom uitgedacht zyn; om dus de eeuwigheid van dit Geheeläl staande te houden.

Bl. 74. Reg. 5.

Phenicisch volk, bewoonders van een landstreek in Afrika, langs de Middellandsche zee; by de Schryvers, de eerste zeebevaarders geächt.

Bl. 74. Reg. 11.

Op 't flikkren van den Beer, te weten, van den grooten Beer; een gesternte, nu de Wagen genaamt, waarop de eerste zeevarenden by nacht van land afstaken, en hun koers stelden.

Bl. 75. Reg. 3.

Alcides, of Herkules, die het eerst tot aan de straat van Gibralter stevende, en aan die engte twee zuilen, ter vereeuwiging van dien togt, plaatste.

Bl. 75. Reg. 11.

Tuimelende Beer, of de kleene Beer; een gesternte, dat, door zyne korte draaying om de Noordpool, als schynt te tuimelen: de Noordster, op het einde van zyn' staart geplaatst, verstrekte in later tyd, eer het kompas bekend was, den zeeluiden een bake op hunne togten.

Bl. 75. Reg. 18.

Antipoden, of tegenvoeters; namentlyk, de volken die aan de andere zyde van den Aardkloot wonen.

Bl. 76. Reg. 1.

Hellespont; een zeeëngte by Constantinopelen, die Xerxes, koning van Persië, met zyne schepen als bedekte.

Bl. 76. Reg. 14.

Enceladus, of Typhon. Namen van twee verdichte Reuzen.

Bladzyde 77. *Regel* 3.

De Roering die de Stof kon ſamendringen. Dit is het gevoelen van die Wysgeeren, die, uit ſchaamte, Gods beſtier niet geheel willende uitſluiten, ſtellen dat God de Stof en de Beweging wel heeft voortgebragt; maar dat uit die beweging noodwendig deze Waereld, zonder Gods medewerking en wys beſtier, heeft moeten voortkomen, als men ſlechts aan de Stof en de Beweging zulk eene eigenſchap geeft als wy thans in dezelve ondervinden.

Bl. 77. *Reg.* 10.

Bajert, of Chaos; de eerſte klomp van alle de eerſtgeſchapene Stoffe, onder elkander gemengd.

Bl. 77. *Reg.* 13.

Ons Stelſel. Dus word de ruimte of omtrek genaamt, waarin onze Aardkloot, met de Dwaal- en Staartſterren, is geplaatſt, waarvan de Zon het middelpunt is.

Bl. 77. *Reg.* 19.

In een' evenaar gewogen? of gelykwigtig gemaakt: want, volgens de ondervinding der voornaamſte Hemelmeters, wegen, of zyn zwaar op elkander, alle de Dwaalſterren met hare Omlopers, en onze Aarde; en wegen deze alle te ſamen op de Zon: zo dat, als alle de Dwaalſterren en onze Aarde, in eene lyn achter elkanderen aan de ééne zyde der Zon geplaatſt wierden, het gemeen middelpunt der zwaarte geen halve Zons middellyn buiten de Zon zoude zyn. Men kan zich dit ten ruwſte verbeelden by een Unſter, waaraan een groot gewigt vele kleene, op een yzeren ſteng, evenwigtig houd.

Bl. 78. *Reg.* 11.

Uitgerekte ronden, of ovale kringen, Elipſen genaamd, die twee brandpunten hebben, waaruit zy ten ruwſte getrokken worden, in wier ééne punt de Zon is.

Bl. 78. *Reg.* 17.

Door een' verlichten boog, of platten ring, die de planeet Saturnus als een dubbele boog omvangt.

Bl. 79. *Reg.* 7.

Nevelige Lichten, te weten, de Staartſterren, wier bollen door hun uitdamping in een' dikken nevel zich vertoonen: uit dezen nevel

worden, door de Zon, hare ſtaarten voorgebragt, naar de waarſchynelyke gedachten der Sterrekundigen; omdat zy altoos van de Zon af geſtrekt zyn.

Bladzyde 80. *Regel* 20.

Bezondere lynen. De Epicuriſten, en hunne Navolgers, ſtelden de Beweging van de eerſte Waereldſtoffe in een rechte lyn te geſchieden: maar dewyl dit geen ſamenſtel konde veröorzaken, verdichtten zy in ſommige deelen eene ſchuinſche beweging langs een byzondere lyn, waardoor de ſamenhechting van de Stof, tot Zon, Sterren, en Aardkloot konde geſchieden, naar hun oordeel.

Bl. 81. *Reg.* 15.

Vliegenöog. Het oog van een Vlieg beſtaat uit eenige honderden gezichten, die de voorwerpen volmaakt vertoonen.

Bl. 85. *Reg.* 17.

Door een vruchtbaarheid, waardoor de Aarde, zonder hulp der Kunſt, alle wilde en natuurlyke gewasſen voortbrengt.

Bl. 86. *Reg.* 8.

In haar vruchtbaarheid te ſterken; namentlyk, die vruchtbaarheid der Aarde, die, door 't middel van de meſt, moet worden aangezet om tamme en vreemde gewasſen te doen groeien.

Bl. 87. *Reg.* 3.

Zich ontwinden, of ontrollen. Men weet dat in de zaden der planten de geheele plant is opgeſloten, en dat zy door de vochten ſlechts worden ontrolt tot hunne bepaalde grootte: dit zelfde ſtelt men van de zaden der dieren.

In den VYFDEN ZANG.

Bladzyde 89. *Regel* 13.

De Dampkring, of die kring van Lucht, die rondom den Aardkloot is; in wiens laagſte deel alle waterige, olyachtige, ſulferige en zwavelige deelen, die uit den Aardkloot ryzen, gevonden worden.

Bl. 89. *Reg.* 19.

Haar bode, of de ſchemering, die door den Dampkring word veroorzaakt, en zonder welke wy de komſt der Zon niet zouden zien, voordat zy uit de kimmen rees; door welke ſchielyke verſchyning wy ons gezicht zouden verliezen.

Bladzyde 90. Regel 3.

Uit zwarte rouwgewaden. Zonder den Dampkring, zouden wy de Zon in een' zwarten hemel zien, en de Sterren zouden zich by dag aan ons gezicht vertoonen.

Bl. 90. Reg. 18.

Tot de Maan. Men moet dit verſtaan van het dikſte gedeelte van den Dampkring, waarop de ſtralen van de Zon gebogen worden, welke kring geſtelt word 40 a 50 Engelſche mylen hoog, buiten den aardbol te zyn, daar de afſtand der Maan van de Aarde, op 23890 van die mylen gerekent word: want het fynſte gedeelte van dien Dampkring, dat uit dunner of uitgebreide lucht beſtaat, is veel hooger.

Bl. 91. Reg. 2.

By all' de Dwaalers. Men heeft by alle de planeeten geene Dampkringen ontdekt; zelfs word noch betwiſt of de Maan een' Dampkring hebbe?

Bl. 91. Reg. 8.

Daar 't in een rechte lyn, verwyderd, en gebogen. De Lichtſtralen, die in rechte lynen van de Zon ſchieten, verwydren zich naar mate van haren afſtand; en als zy den dikken Dampkring raken, buigen zy zich op den zelven, en vallen naar de Aarde, daar zy den dageraat veroorzaken.

Bl. 91. Reg. 11.

Lichtpenſeelen. Men kan de ſtralen der Zonne dus noemen, omdat zy de voorwerpen in onze oogen ſchilderen.

Bl. 91. Reg. 20.

Als in een oogenblik; te weten, in zeven of acht minuten; een tyd, die, volgens de waarneming, het Licht beſteed, eer het van de Zon tot ons overgebragt is.

Bl. 92. Reg. 7.

Met verrukkelyke kleuren? Men toont die kleuren, waarvan de weergade in den Regenboog te zien zyn, door middel van een driekantig glas.

Bl. 92. Reg. 8.

Na duizendwerf te ſcheuren, of te verdeelen. De ſtralen, die, door het bovengemelde glas, in een rechte lyn lopen, kan men elkander doen kruisſen, ondereen vermengen, en weder verdeelen, om

dus de kleuren, of een enkel Licht te vertoonen. Deze werking van het Licht geschied dagelyks op den Aardkloot.

Bladzyde 92. *Regel* 9.

Wie leert haar schildren? Zie de Aanteekening wegens *Bl.* 91. *Reg.* 11.

Bl. 92. *Reg.* 17.

Dat het Licht niet voortvloeit uit die bron. Eenige Natuurkundigen gelooven, dat het Licht niet uit de Zon komt, die zy onderstellen enkel Vuur te zyn; maar dat ons Stelsel, of het Heeläl, met Lichtdeelen gevuld is, die, door de vlammen der Zon en Sterren bewogen, die werking doen die wy thans ondervinden.

Bl. 92. *Reg.* 20.

Naar Aarde en Dwaalers jagen, of voortdryven, of doen voortschieten; te weten, de Lichtdeelen.

Bl. 93. *Reg.* 1.

Van waar 't, weêrom gekaatst. Namentlyk, als het Licht op den Aardkloot, of op de planeeten valt, stuit het te rug, gelyk het ook doet van alle voorwerpen die op den Aardkloot zyn; en, onze oogen rakende, brengt het alle de gestalten, die buiten ons zyn, in dezelven over, en drukt ze op de harssens, waarvan onze ziel de gewaarwording krygt; het welke wy *zien* noemen.

Bl. 93. *Reg.* 6.

Ja zelf in 't aardsche Stof, in zulke dingen waarin Vuurdeelen worden gevonden, waarmede het Licht gepaard is, 't geen wy tot ons behulp, door middel van een vuurslag of wryving, ons weten te nut te maken.

Bl. 93. *Reg.* 20.

Is als een stip te teeknen? Te weten, als men de grootte van de Zon op een blad papier teekent, is de Aardkloot maar een punt by dien omtrek.

Bl. 94. *Reg.* 2.

Daar 't in een kromme lyn. Men heeft te denken, dat wy hier, gelyk in de volgende regels, onderstellen alsof de Zon om de Aarde bewogen wierd. Dit zo zynde, geschied zulks in kromme, of in schroeftrekkige lynen, tusschen de Keerkringen.

Bl. 94. *Reg.* 13.

Die op haar schreden zweeft, te weten, naar den loop der Zon. De halfjarige winden, of Mousons, die het ééne half jaar met droogte,

en

en het ander met regen uit het Ooſt of Weſt, in Indië regeeren, ſchikken zich naar den loop of ſtand der Zon; zo ook de Ooſtpasſaatwind, die, naar den ſtand der Zon, van de middellyn Zuid-of Noordwaarts trekt, waardoor de ſaiſoenen in die landen geregelt worden.

Bladzyde 95. *Regel* 3.

Bevaarbaar. Indien de Zon altyd in de middellyn bleef, gelyk zy'er in de maanden Maart en September is, dan zoude het Noorden, om de koude en het ys, niet te bevaren zyn.

Bl. 95. *Reg* 6.

't Zy hy door 't ydel rent. Men ſtelt heden gelooflyk, dat de ruimte, waarin de Zon en Dwaalſterren zyn, als zonder Stoffe is; doch Deskartes geloofde dat die omtrek met ſtoflyke draaykringen gevuld zoude zyn, waarvan yder Lichtbol het middelpunt zou wezen.

Bl. 95. *Reg.* 12.

Kwam zy ons nader, te weten, door een aanmerkelyke nadering, waardoor de Zon ons zo na zoude komen, als zy de planeet Venus is; of zo verre van ons afwyken, als zy van Jupiter is: want de Zon is ons in den winter veel nader dan des zomers, omdat haar loopkring geen volkomen rond is, en de Aarde, als zy geſtelt word ſtil te ſtaan, niet in het midden van dat rond is; waardoor de Zon acht dagen tyds meerder verſpilt in het doorlopen van de éénе helft van dien kring, dan in de andere.

Bl. 96. *Reg.* 4.

Haalt hy de vaart der Zon. Indien de Zon om het Aardryk loopt, is haar ſnelte veel ſterker dan een kogel die uit het geſchut vliegt.

Bl. 96. *Reg.* 6.

Onwrikbaar ſtond. Hier, en in de volgende regels, word onderſtelt, dat de Zon ſtilſtaat, buiten dat zy om haar eigen as zich beweegt; en dat de Aardkloot om dezelve bewogen word.

Bl. 96. *Reg.* 8.

Schuinſchen as. Zie de Aanteekening wegens *Bladzyde* 69. *Regel* 4.

Bl. 96. *Reg.* 10.

De vloed der Zon. Eenigen gelooven, met Deskartes, dat de Zon een draaikolk of vloed om zich heeft, waarin de Aardkloot en de Dwaalſterren dryven, en dus om de Zon worden gevoert.

Bladzyde 96. Regel 11.

Van 't midſtips afſtand; te weten, van dien welgepaſten afſtand der Aarde van de Zon, het midſtip van des Aardkloots loopkring.

Bl. 96. Reg. 14.

Van d'uitlichtgevormden ring. Schoon de Hemelmeters gelooven, dat in den omtrek, waarin de Aarde en de Dwalers bewogen worden, geene Stoffe is, zo kunnen zy echter de Lichtdeelen daar niet uitſluiten, die als een kring rondom de Zon uitgeſtrekt zyn.

Bl. 97. Reg. 2.

Zelfs tegen de orde en ſtroom dier deelen; te weten, tegen den ſtroom van de deelen des verdichten Zonvloeds, waartegen de Staartſterren zouden moeten aandruisſen; en, zo zulks al mooglyk ware, dan zoude dit niet van hare ſtaarten gedacht konnen worden, die wy ook altoos van de Zon zien afgeſtrekt.

Bl. 97. Reg. 16.

Door 't verwydren van de ſtralen. Indien de ſtralen der Zon zich niet verwyderden, zouden zy den Aardkloot in brand ſteken; gelyk wy dit kunnen nagaan uit de werking der Brandſpiegels, daar ſlechts eenige ſtralen in één punt vergadert worden, die alles in een oogenblik verteeren.

Bl. 98. Reg. 14.

Denk hoe 't de Vuurſtof is; te weten, de Vuurſtof der Zon, die het water, en andere deelen, in dampen doet opryzen, waardoor de wolken veroorzaakt worden.

Bl. 99. Reg. 3.

En zyn 't de ſprankels. Eenigen gelooven, dat de eerſte Waereldſtoffe uit allerlei hoekige deelen beſtond; en dat, door de beweging, de punten daarvan afgeſchaafd zyn, en in de allerſnelſte beweging zyn gebleven; uit welke punten, naar hunne gedachten, het vuur beſtaat.

Bl. 99. Reg. 7.

In water. Dit is niet alleen op zee, en in andere gevallen te zien, maar is heden, door het nieuwe werktuig, dat de Electriciteit, of Brandſteenkracht in meeſt alle ſtoffe ontdekt, klaar te beſchouwen.

Bl. 99. Reg. 17.

Bezield word door dien gloed; te weten, in de warme Baden, ten dienſt der zieken.

Blad-

Bladzyde 100. *Regel* 20.

Als gespannen veeren, of stalen veeren. Diergelyke uitzettende kracht word ook in de vuurdeelen gevonden.

Bl. 101. *Reg.* 5.

Met dat zwevend vocht, te weten, de wolken, die waterdampen zyn, waaruit wy het weerlicht en den bliksem zien voortgebragt.

Bl. 101. *Reg.* 14.

Feller door de drift der waterdeelen gloeit. Dit ziet men in de brandende bergen, en zelfs in 't steenkool-of smitsvuur, 't welk door water krachtiger word aangezet.

Bl. 104. *Reg.* 6.

Het dierbaar zout. Dit ziet men in de natuurlyke zoutpannen, daar, door de zon, de zoete waterdeelen worden uitgedampt, terwyl de zoute blyven liggen.

Bl. 105. *Reg.* 3.

Door vele onzichtbare aadren. Schoon deze opdringing der wateren door velen tegensproken word, en toone dat de regen, of de dampen, alleen genoeg zyn om de rivieren te vormen; zo leert de ondervinding het tegendeel, in de landen daar het in geen vyf maanden regent, daar uit de uitgedroogde kloven der bergen een geduurige watersypeling is, die beken veroorzaakt; zelfs vind men bronnen op de toppen van bergen, hooger dan andere die daaromtrent zyn.

Bl. 106. *Reg.* 11.

Waardoor een enkle straal, of hoogte van water, in een blikke buis besloten. Men zie hierover Nieuwentyd, in zyne Waereldbeschouwing; dewyl het te lang is om hier in te voegen.

Bl. 106. *Reg.* 13,

Waardoor een weinig nats, zo hoog als de Oceäan. Te weten, een weinig waters, in een gelyke hoogte met de Zee, gelyk wy het zelve tusschen vier schutdeuren in de sluizen beschouwen, perst zo veel zylings uit, als de geheele Zee die buiten tegen de schutdeuren staat; want door dit middel opent men de zelven, 't welk men *schutten* noemt.

Bl. 107. *Reg.* 2.

Aan 't nat geen perssing geeft; te weten, door de zwaarte van de schepen.

Bladzyde 108. *Regel* 17.

Ontruk een' Schilder. Dit ziet op het voorval van dien Griekſchen Schilder, die het ſchuim, aan den mond van zyn reedsgeſchilderd paard, niet naar zyn' zin kunnende treffen, in gramſchap de vuile ſpons naar de ſchildery wierp, waardoor het ſchuim als toevallig wierd voortgebragt.

In den ZESDEN ZANG.

Bladzyde 113. *Regel* 1.

Aantrekkracht, waardoor de dingen elkander trachten te naderen, gelyk het Yzer den Zeilſteen.

Bl. 114. *Reg.* 13.

De Enkelheên. Zo worden de Deelen genaamt, die niet door anderen zyn te ſamen gezet of vermengd; gelyk een Deeltje van water, lucht, vuur, goud, enz.

Bl. 115. *Reg.* 3.

Door deze Deelen; te weten, de Deelen op zichzelve genomen, die anders, byéêngevoegd, een zichtbaar lichaam uitmaken.

Bl. 115. *Reg.* 8.

Van vele afſchuwlykheden, die uit de verrotting voortkomen.

Bl. 119. *Reg.* 3.

Ptolemeüs; een Hemelmeter, die, om den ſtilſtand der Aarde te bewyzen, en de tegenwerping wegens den loop der planeten, op te losſen, veele onbegrypelyke kringen uitdacht.

Bl. 119. *Reg.* 5.

Copernicus; een Natuurkundige, die het tegendeel van Ptolemeüs beweerde, heden de door Sterrekundigen nagevolgd.

Bl. 119. *Reg.* 7.

Ticho; een Sterrekundige, die uit de beide ſtellingen van de bovengemelden, een derde uitdacht, om aan beiden te voldoen, doch die niet gevolgt word.

Bl. 119. *Reg.* 11.

Newton; een beroemd Engelſch Wysgeer.

Bl. 128. *Reg.* 5.

De Uitgebreidheid, of omtrek van 't Heeläl. Hierover word noch getwiſt.

AANTEEKENINGEN

Op de Eerkroon voor de CAAB de GOEDE HOOP.

In den EERSTEN ZANG.

Bladzyde 134. *Regel* 6.

Dan op zyn' Zuidhoek, als een tong in zee gelegen. Caab de Goede Hoop, de grootste en zuidelykste hoek van Afrika, ligt tusschen de 34 en 35 graden bezuiden de Middellyn des Aardkloots, en 38 graden beöosten de Middaglyn van Teneriffe, en is door een smalle strook lands aan Afrika gehecht, vanwaar hy westwaarts als een tong in zee strekt, en dus ten Noorden de Tafelbay, en ten Zuiden de valsche, of Bay Fals vormt.

Bl. 135. *Reg.* 8.

Zie 't Vlek al ryzende. Het Vlek is tegen den opgang van den Tafelberg gebouwd, waardoor de woningen en lusthoven allengs de één boven den anderen ryzen.

Bl. 136. *Reg.* 3.

De Lusitaniër, of de Portugeezen, die, in 't jaar 1493, dezen Zuidhoek ontdekten, den zelven den Stormhoek noemden; doch na dien tyd, wierd door hunnen Vorst dezen hoek het Hoofd van Goede Hoop genaamt, om de hoop die hy had van Indië te zullen ontdekken, toen zyne schepen, in 't jaar 1493, dien hoek te boven stevenden.

Bl. 137. *Reg.* 14.

Wier witte muuren, dewyl de woningen, aan de Caab, van ruwe klipsteenen gebouwd zyn, worden zy vanbuiten gepleistert en gewit.

Bl. 141. *Reg.* 1.

Thessalië, een buitengemeen bekoorlyk landschap in Griekenland, by de oude Dichters geroemd.

Bl. 141. *Reg.* 5.

't Rondeboschje, een landgoed der Maatschappy, dus genaamd, om een rond Eikenboschje, in het zelve gelegen.

Bl. 141. *Reg.* 7.

't Nieuweland, een landgoed als het boven gemelde, en mede, als het zelve, ter zyde van den Tafelberg gelegen.

Bladzyde 142. *Reg.* 7.

De Houtbay, een kleene haven, in de Weſtlykſte kuſt van Caab de Goede Hoop, doch die van geen gebruik voor groote ſchepen is, maar veel viſch oplevert.

Bl. 147. *Reg.* 11.

Drakenſtein, een Colonie, of Volkplanting, in een' grooten omtrek lands, ten Noorden van Stellenboſch, daar de Franſche Vluchtelingen, in den jaare 1684, zich nederzetten; welk Diſtrict, naar den naam van eene Heerlykheid Drakenſtein, in 't ſticht van Uitrecht gelegen, genoemt word.

Bl. 147. *Reg.* 13.

Stellenboſch, een Colonie, of Volkplanting, negen mylen van de Caab gelegen; dus genaamd naar den Gouverneur *Simon vander Stel*, die daar, in den jare 1680, een Dorp ſtichtte.

Bl. 147. *Reg.* 15.

Conſtance, of *Conſtantia*, een ſchoon landgoed en luſtplaats, van bovengemelden Gouverneur achter den Tafelberg aangelegd; naar welke plaats de thansgeroemde Caabſche Roode wyn zyn' naam draagt, ſchoon dezelve daar niet gewaſſen zy; dewyl de eerſte roodewynſtok daar geplant wierd. Men zie van de daar ontſtaane onluſten, de Deductie van den Heere *vander Stel*.

Bl. 148. *Reg.* 9.

't Leeuwenbergſch geſchut; te weten, der kamers van de Baſſen, (een ſchut dus genaamd,) liggende op den top van den Leeuwenberg, waaruit, door een' bedienaar der Maatſchappy, zo vele ſchoten worden gedaan als hy ſchepen ontdekt. Op den top, alsmede op een' lager rug van dien berg, word een vlag getoont, waardoor de ſchepen der Maatſchappy ontdekken of die Uithoek noch in haar bezit is.

In den TWEEDEN ZANG.

Bl. 151. *Reg.* 1.

Toen 't vredelicht; te weten, in den jare 1601.

Bl. 153. *Reg.* 16.

Toen gafze aan Riedbeek; te weten, Jan van Riedbeek, die, als Wondheeler, in dienſt der Maatſchappy varende, de nuttigheid der wilde gewaſſen aan den Zuidhoek ontdekt had, en in 't jaar 1652,

als

als Hoofd van de eerſte volkplanting, met vier ſchepen en vele vryluiden, naar de Caab gezonden wierd, om dezelve in 't bezit te nemen.

Bladzyde 154. Regel. 5.

Men mangelt grond en erf. De gemelde Jan van Riedbeek ruilde, by zyne aankomſt, voor eenige ſnuiſteryen, eenige ſtukken lands aan den Uithoek, om zich ter neder te zetten, en een' geruſten en vaſten eigendom te hebben; want het geld was by 't landvolk van geene waerde.

Bl. 155. Reg. 7.

De Overſte der Lucht, de Satan, of de Duivel, volgens Eph. II. vs. 2. Zie hiervan in ons Voorbericht.

Bl. 156. Reg. 17.

Als witte wolken. Dit ziet men noch, wanneer de Zuidöoſtewind zal beginnen te waaijen, die eenigen tyd, nadat deze wolken zich op de bergen hebben vertoont, met een geweldige kracht uitberſt. Deze wolken blyven zo lange op de toppen dier bergen, als die wind waait; doch wanneer dezelve zal eindigen, verdwynen zy allengs van dezelven.

Bl. 157. Reg. 9.

Zes maanden zeewaarts, en dan weder landwaarts. Men hebbe te weten, dat van den maand November tot May, de Zuidöoſtenwind, met een geduurige droogte en ſtormen, aan de Caab doorgaans regeert; dat die van de kuſt naar zee waait, en de ſchepen belet om in den Tafelbay te zeilen; en dat, in tegendeel, van de maand May tot den maand November, de Noordweſtewind met donkere luchten, nevels, regen en ſtormen uit zee op de kuſt blaaſt; waardoor vele ſchepen, dewyl die wind een lager wal in de Tafelbay maakt, op de ſtranden zyn verbryzeld. Men heeft hier zes maanden voor yder van die winden genomen, doch eigentlyk is die tyd maar vyf maanden, dewyl in de maanden April en October dezelve winden hun keer of wisſeling doen, en dan de één, dan de ander waait, waarom die maanden Twyffelmaanden worden genaamt.

Bl. 162. Reg. 20.

Wind- of Duivelsberg, de naam van dien berg. De eerſte naam heeft zyn' oorſpronk, van den Zuidöoſtewind, die uit dien hoek, daar die berg ſtaat, op den Uithoek valt: van den laatſten naam weet men geene reden; weshalven wy de vryheid genomen hebben om onze poëtiſche vinding daarop te veſtigen.

AANTEEKENINGEN

In den DERDEN ZANG.

Bladzyde 165. *Regel* 5.

Toen kreeg de Maatschappy, namentlyk in den jare 1661.

Bl. 165. *Reg.* 9.

Der schoone bergrivier, of der kleene bergrivier, die achter de Koebergen, naar de groote bergrivier stroomt.

Bl. 165. *Reg.* 10.

Tygerberg, een zeer vruchtbaar gebergte, drie mylen van de Caab, Oostwaarts gelegen.

Bl. 165. *Reg.* 11.

Botleryë, of spyskamer; de naam van een' vruchtbaren oord, niet verre benoorden Stellenbosch.

Bl. 165. *Reg.* 15.

Rossen op den gladden dorschvloer. Het koren word, in stede van gedorscht te worden, door paarden uit de airen getreden.

Bl. 165. *Reg.* 16.

Stieren in 't gareel. Men gebruikt hier geene paarden, maar stieren voor den ploeg.

Bl. 165. *Reg.* 18.

't Vernielend kruit een rots te mortel slaan. Dit geschied door een gat, ter diepte van een voet, in de steenrots te booren, 't welk met kruit gevuld, en ten deele gestopt, en aangestoken zynde, de rots in vele kleene steenen doet springen, waarvan woningen gebouwd worden.

Bl. 165. *Reg.* 20.

Kraalen, of stallen Dit zyn met steen omheinde, open plaatsen op het veld, waarin des nachts het vee verblyf houd.

Bl. 166. *Reg.* 8.

't Land van Waveren, een groot destrict lands, 30 mylen Oostwaarts van de Caab, waarin eenige warme baden gevonden zyn.

Bl. 166. *Reg.* 9.

Groenbewassen kloof, een gedeelte Lands, om de goede veeweiden, de Groene Kloof genaamd, 16 mylen ten Noorden van den Zuidhoek gelegen.

Blad-

OP DE EERKROON VAN DE CAAB DE GOEDE HOOP.

Bladzyde 166. *Regel* 12.

En eene haven; te weten, de Saldanha Bay, 24 mylen Noordwaards van de Caab.

Bl. 166. *Reg.* 14.

Naar Holland is genoemd. Dit gedeelte lands legt Zuidöostwaarts, een dag ryzens van den Zuidhoek, ten Oosten van de Bay Fals, en is, om zyne weligheid, Hottentots Holland genaamd.

Bl. 167. *Reg.* 10.

Een nieuwe Vesting. Deze is thans noch in wezen, en wierd in 't jaar 1672 gebouwd; en is de derde, sedert de eerste volkplanting.

Bl. 167. *Reg.* 12.

Langgeärmde buizen; te weten, de houte pypen, waardoor het water, ten gebruike van de zeevarenden, aan het strand geleid word.

Bl. 169. *Reg.* 9.

Het twistvuur. Zie van dien twist, de Deductie en Contra deductie van den Gouverneur en van de Burgers.

Bl. 171. *Reg.* 2.

Koeberg; een gebergte Oostwaards, 6 mylen van den Zuidhoek.

Bl 171. *Reg.* 14.

Het Eiland daar de straf de boosheid houd in toom. De kwaaddoenders worden op het Robben Eiland gebannen en getuchtigt; aan welk eiland de schepen, by het stormen van den Zuidöostewind, zich ophouden, en ververst worden.

Bl. 172. *Reg.* 4.

Van den Steenbok, of den Zuider Keerkring van de Zon.

Bl. 174. *Reg.* 5.

Gewenschte ree; te weten, de Simonsbay, in de Bay Fals gelegen, daar thans in den Noordwester stormtyd de schepen havenen, en voor alle winden beschut zyn.

Bl. 174. *Reg.* 16.

Mauritius, een Eiland in de Indische zee, waaromtrent de Orkanen regeeren, eertyds door de Maatschappy bevolkt en bevaren, doch waarvan de Volkplanting, in 't jaar 1710, naar Batavia is gevoert, en het Eiland door de Maatschappy sedert dien tyd verlaten is.

Blad-

AANTEEKENINGEN.

Bladzyde 175. *Regel* 3.

Sint Heleen, of Sint Helena; een Eiland bewesten Afrika, onder 't gebied van Engeland; 't welk, in 't jaar 1671, door de Maatschappy verovert, doch in 't jaar 1672 herovert wierd door de Engelschen.

Bl. 178. *Reg.* 1.

Klasenbosch, een landgoed, achter den Tafelberg gelegen, behoorende aan de Behuwdmoeder van den Gouverneur, de weduwe ten Damme.

DRUKFEILEN.

In de Toewying.

Bladz. 1. *Reg.* 8. *staat* blaakt - - - *lees* blaakt,
Reg. 9. *staat* ook, in - - *lees* ook in

In 't Voorbericht.

Bladz. 3. *Reg.* 7. *staat* deze deze - *lees* deze
Bladz. 4. *Reg.* 4. *staat* verstaan - - *lees* verstaan;

In de Bespiegelingen.

Bladz. 12. *Reg.* 2. *staat* ware; all' - *lees* ware all'
Bladz. 13. *Reg.* 5. *staat* rossen - - - *lees* rotsen
Bladz. 27. In de kantteekening *staat* Turgo. *lees* Fuogo.
Bladz. 29. *Reg.* 17. *staat* schynt sterven, *lees* schynt te sterven,
Bladz. 31. *Reg.* 19. *staat* stille Oceaan; *lees* stillen Oceäan;
Bladz. 53. *Reg.* 11. *staat* flikkeren; - - *lees* flikkren;
Bladz. 79. In de kantteekening *staat* straatsterren: *lees* staartsterren.
Bladz. 86. *Reg.* 10. *staat* die 't allen - - *lees* die 't all'
Bladz. 91. *Reg.* 19. *staat* deze Vuurkloot *lees* dezen Vuurkloot.
Bladz. 153. *Reg.* 16. *staat* Riedbeek, - - *lees* Riebeek